

NÁVRAT DOMŮ

Vlastimil
POSPÍŠIL

NÁVRAT DOMŮ

Vlastimil Pospíšil

**NÁVRAT
DOMŮ**

EXULANT

© Vlastimil Pospíšil 2003
© Ilustrace Vlasta Švejdová

Ve svých vzpomínkách se vracím tam, kde jsem prožil věci, které bych již prožít nikdy nechtěl a nikomu je prožít nepřál. Nebyl jsem v tom sám. Nechci zapomenout na to, co bylo krásné, ale chci zapomenout na to, co bych již nikdy nechtěl, aby se v jakékoli podobě vrátilo. Nechci si to pamatovat, ale moje mysl se tomu brání a je silnější než moje chtění.

Zpravidla se ve vzpomínkách vracíme tam, kde nám bylo dobře nebo kde jsme prožili něco mimořádného. Ale mohli jsme v dětství prožít něco mimořádného? I mohli. A mé vzpomínky právě tam míří. I naše dětské sny mohou se vyplnit. Místa, kam se ve svých vzpomínkách vracím, jsou na Faustynově, v Zelově a v jeho okolí. Kdo nejvíce v mém dětství vzpomínal na svou minulost, byla moje babička Anna Pospíšilová. Možná, že v těch vzpomínkách byly i její sny, které ve stáří vydávala za něco, co prožila v dětství. Nemůže se to také odrážet i v mých vzpomínkách?

Nebylo snad ani jedno století, aby lidé neutíkali do jiných krajů před hladem, před rasovým i náboženským pronásledováním. Opouštěli své domovy, skromné i velké statky, příbuzenstvo, přátele, svou vlast, jen aby zachránili holé životy, ale i svou víru, své politické přesvědčení. Byli rozptýlení po okolních zemích, kde hledali přístřeší a možnost holé existence. Tak to také bývalo i se členy Jednoty bratrské v 17. a v 18. století. Ale i v předchozím století členové Jednoty odcházeli do ciziny, zejména do polského Lešna, ale i jinam. Když opouštěli svou vlast, ne jeden z nich počítal s tím, že se snad ještě vrátí zpět nebo se navrátí příští generace, až přejde vichřice hněvu, která je odvála daleko a na dlouho mimo jejich vlast. Ale

čas běžel a příležitost k návratu se jim posouvala do nedohledna, až se po mnoha desetiletích naděje na návrat ztratila docela. Tam, kam je vichřice hněvu zahнала a našli trochu porozumění pro svou zbožnost, víru, i svou existenci kupovali zaletněné plochy země. Lesy káceli, na jejich místě stavěli domy i malé chýše, ba i zemljanky, stavěli továrny, dílny, zakládali obchody, pekárny, krejčovství a různě podnikali, ale největší část z nich hospodařili na dobré i méně dobré půdě. Když nastala možnost tkalcovského podnikání, i toho se v hojné míře chopili. Ke svým malým poličkům, lesům, loukám přikupovali podle možnosti další lesy, pole, louky. Zakládali hřbitovy, aby měli kam pochovávat své mrtvé, stavěli kostely, aby sloužili Pánu Bohu. Rozloučili se svou milovanou vlastí. A aby také pozapomněli na místa, odkud přišli jejich otcové a dědové. Co jim z ní jako největší jmění zůstalo, byla Bible Kralická. Po večerech, poté co zaopatřili dobytek, se při svíčkách a petrolejových lampách zaposlouchali do líbezného čtení Písma svatého. Jejich zpěvy z kancionálových písní se rozléhaly za stěny jejich obydlí. Při čtení Písma svatého a zpívání bratrských duchovních písní nejednou zapomínali na svůj nelehký úděl v cizině. A přesto se jim cizina stala novým domovem. Tady se jim rodily děti, které znaly vlast svých matek a otců, dědů a babiček jen z jejich vyprávění.

Ale ani cizina, ke které hleděli s určitými nadějemi, nebyla pro ně vždy dostatečně příznivá. Věděli však, že jsou na této zemi jen přistěhovalci a hosté. Se svou Jednotou se museli rozloučit. Chtěli-li duchovně žít, museli se připojit k některé stávající protestantské církvi, k luteránům nebo

k reformovaným, zpravidla se rozhodovali pro tu druhou možnost. Bližší jim byla zbožnost i teologie církve reformované. A tak i zelovský sbor českých utečenců byl sborem reformovaným.

Češi ze Slezska hledali další místa, kde by se mohli usadit, neboť ve Slezsku se jim místa pro zakládání nových osad, ba ani obydlí nedostávalo. Když se dověděli, že u Lasku je velkostatek, který si mohou zakoupit, projevíli o něj zájem. Koupili ho a to byl počátek českého Zelova.

Nedlouho po tom, co v Zelově začala vyrůstat česká obydlí, přicházeli sem další Slezané a kupovali pozemky i mimo Zelov. Postupně vznikaly vesnice Ignacov, Josefátov, Požděnice, Kučov, Faustynov a další.

Léta Páně 1841 se v Zelově dověděli o prodeji velkostatku hraběnky Faustiny v Pszczólecké Woli. Zelovští Češi k ní poslali vyjednávače, aby zjistili podmínky koupě. Brzy po návratu sepsali smlouvu a statek koupili. Vesnici, kterou na tomto velkostatku založili, nazvali podle jména Faustiny, původní majitelky velkostatku.

Vyjednávači zjistili, že na prodej je hluboký les. Když statek koupili, dali se do kácení lesa, ze dřeva stavěli skromné obydlí pro sebe i pro svůj dobytek. A káceli dál, aby měli pole na sázení brambor, zelí, na setbu žita, ječmene, ovsa, prosa. Pšenici se na Faustynově nedařilo. Dařilo se tu však bobu i dalším luštěninám. Na některých bažinatých místech objevili rašelinu, tu pak využívali na topení v zimě. Avšak nebyli odkázáni jen na rašelinu, měli i dostatek dříví. Byly to však začátky skromné a těžké. Noví obyvatelé příštího

Faustynova se však pustili s velkou chutí a odhodláním do práce a zdolávali jednu těžkost za druhou.

Prvními obyvateli Faustynova byli Češi: Stehlík, Tomeš, Petrozelin, Rajf, Šrajbr Jan, Cejnar, Burnaut, a zase Šrajbr, Tomeš Karel, Andrž Jan, Glovacký Jan, Střelec a druhý Stehlík, Dostal, Štastek, Dočkal, Kumpolt, Unger, Kulhavý Karel. Postupně se přistěhovaly dvě rodiny Němcových, Poláčkovi, i Pospíšilovi na Šikavici a další.

A tak se Faustynov zalidňoval, po určité době stěhovali se do něho Poláci, i dvě židovské rodiny, Vigda a Pestka. Lesů ubývalo, orné půdy přibývalo. Ač tady blahobyt nekvetl, lidé byli spokojní s tím, co měli. I v tak skromných poměrech někteří dosáhli na tu dobu a na ta místa poměrně slušného jmění. Při budování svých obydlí pamatovali i na duchovní život. Postavili si školu, kde se konaly bohoslužby a vyučovalo náboženství.

První kantor, Kulhavý, přišel ze Slezska. Občas sem ze Zelova dojížděl farář, konal v neděli bohoslužby; v nepřítomnosti faráře kázal v neděli kantor. Farář nesměl chybět na pohřbu. Z vesnic, které patřily do zelovského sboru, a to jak reformovaného, tak baptistického, byl Faustynov od Zelova nejdálší, asi deset kilometrů.

Faustynovští si v lese založili hřbitov a až do vystěhování zde pohřbívali své drahé. Byl to český hřbitov, jen pro protestanty. Poláci by na něm nikdy nikoho ze své rodiny nepohřbili. Měli svůj hřbitov ve Wygelzově, v místě, kde byl jejich kos-

tel. Český hřbitov uprostřed lesa byl prostý, oplocený dřevěným plotem; hroby byly skromné. Z Faustynova sem vedla lesní cesta, která pokračovala na Folvark. Ač hřbitov byl v lese, nebyl až tak osamocen. Tady zpívali ptáci, aby se těm mrtvým dobře „spalo.“ Nejčastějšími návštěvníky zde byli zajíci a divocí králíci, ale ti zůstali stát před plotem a před zavřenou branou. Jen když nějaký nezbeda rozbil plaňku v plotu, pak se po hrobech proběhli zajíci a divocí králíci. Ale k hrobu, zejména k čerstvému, na kterém ještě neuschly věnce, přišli často i příbuzní. Ale jak čas ubíhal, zarůstala i cestička k hrobu. Občas přece jen sem Faustynováci přicházeli, aby si vzpomněli na milé a krásné chvíle, které prožili s těmi, kteří tu odpočívali. „Spali“ tady staří, mladí i nemluvnata. Nejediné matce a otci dlouho rosily slzy oči. A možná, že někteří kvůli tomu, aby vysušili slzy z očí, chodili sem málokdy. Snad aby se neřeklo.

Na hřbitově se zpívalo, když byl pohřeb. Ne že by se tady už vůbec nezpívalo. Za lidi zpěv převzali nebeští ptáci. Les k tomu skýtal mnoho příležitostí. Hřbitov to byl vlastně druhý Faustynov, každá rodina tady měla své drahé, dospělé i děti. Ale i živí si tady „chystali“ skrovné obydlí, až doběhnou vyměřenou jim životní „pouť.“ Za tu dobu, co byl zakoupen velkostatek, na němž byl založen Faustynov, uběhlo již sto šest let a za tu dobu si faustynovský hřbitov pamatuje hodně zoufalých nářků a bylo tu vylito hodně slz. Těch, kteří tu spali svůj věčný spánek, bylo již mnohem více než těch, kteří obývali faustynovská obydlí.

Poláci nedovedli pochopit, jak se Češi chovají ke svým mrtvým, že nesvětí jejich svátek. Obě komunity si musely na sebe zvyknout a snažit se

jeden druhého pochopit, což trvalo dlouho. A jestli vůbec kdy pochopili, proč jsou jedni takoví a druzí jinací. Jedni i druzí věděli, že každý z nich je jiný. Co je nejvíce navzájem odlišovalo, bylo jejich náboženství. Polští katolíci si zvykli, že Češi nesvětili jejich církevní svátky stejné jako oni. Češi byli tolerantní k polským zvyklostem a jinakostem. Ono jim ani nic jiného nezbyvalo. Byli tu vlastně cizinci, byli tu jen z milosti. Když byl katolický svátek, Češi nedělali, aby své katolické sousedy proti sobě nepobouřili a nepohněvali. Poláci se také divili, že Češi nectí své mrtvé a o Všechných svatých nechodí opravovat hroby, zapalovat svíčky, modlit se za mrtvé, ale postupně si i na to zvykli. Češi a Poláci po stránce náboženské měly k sobě daleko. I uzavírání manželství mezi nimi bylo vzácností. Avšak sousedské vztahy mezi nimi byly dobré a přátelské. Češi byli hrdí na to, že jsou reformovaní, baptisté, Poláci zase byli hrdí, že jsou katolíci. Jen výjimečně se stávalo, že z té či oné strany zazněla štiplavá poznámka na to či ono náboženství. Mezi oběma národnostmi zpravidla napětí nebývalo. A tak své náboženství si každý prožíval po svém. Jeden druhému je nevnucoval. I židovské rodiny mohly své náboženství prožívat podle svého způsobu a své tradice. Všechny strany byly natolik rozumné, že se vzájemně respektovaly a tolerovaly se.

U rybníka. Bylo mi asi čtyři roky! Bydleli jsme u babičky Pospíšilové na Šikavici. Šikavice měla jen čtrnáct usedlostí. My jsme měli číslo 7. Jednoho roku se zde narodilo sedm chlapců. Protože jsem narozen na konci roku, byl jsem z nich nej-

mladší, přesto jsem byl jejich „velitel.“ Stále jsme byli pospolu. Na některých faustynovských polích se také těžila rašelina. A tak se tvořily malé i větší rybníčky, které byly někde i více než dva metry hluboké. Řekl jsem klukům stejně starým, abychom se šli koupat. Nikdo z nich nebyl proti. Byli jsme natolik „moudří,“ že náš úmysl jít se koupat jsme nikomu neprozradili. Nepozorovaně jsme odešli cestičkou, která vedla přes naše pole, došli jsme k potůčku, který odděloval faustynovský a šikavský katastr a šli jsme dál podle potoka na místo, kde jsme se mohli přebrodit na druhou stranu. To bylo radosti, že se budeme konečně koupat bez dozoru! Bylo to na pozemku Horákových, jejich syn byl můj kamarád, snad proto, že se jmenoval jako já. Tady naši kopali rašelinu. Tady jsem si hrával. Jejich dům byl u lesa a tak se mi tam moc líbilo. Rybník, kam jsme se šli koupat jsem „důvěrně“ znal. Voda tu byla víc než metr hluboká. Což jsme v tom věku měli představu, co znamená tato hloubka vody? A co znamená pro neplavce, čtyřleté kluky? Ale my jsme v tom žádné nebezpečí neviděli; viděli jsme vodu a koupání! Zato moje maminka viděla nebezpečí a rozběhla se za námi, seč jí stačily síly.

My jsme již byli připravení k nástupu do vody, vysvlečení doňaha. Ale nikomu z nás se do vody nechtělo. Chvíli jsme stáli. A tu Edek Zavorski řekl, abych nejprve sestoupil já. Řekl jsem tedy, že se půjdu koupat první. V tom sem přiběhla moje máma. Celá udýchaná. Když jsem ji zpozoroval, kluci se rozběhli, utíkali na všechny strany, jen já jsem tu stál. Neměl jsem kam utíkat. I v tom věku jsem si byl vědom, že největší díl viny mám já. Blízko rostly břízy, máma ulomila prut a já dostal

své. Máma šla za mnou a s přestávkami mne bila až k domu. Když se něco mezi dětmi semlelo, nejprve volali k zodpovědnosti mě. Jen málokdy se zmýlili.

Rád jsem si hrával s pejsky, kočičkami, brodil se v potoku, který tekl pod našimi okny. Dlouho jsem vysedával na naší košaté višni, aby mě nikdo neviděl. Sebou jsem nosíval hůlku, byla ohnutá, zašpiněná od popela, zřejmě s ní vybírali popel z kamen. Tu jsem si přivlastnil.

Malý zloděj. Když jsem chodíval po návsi, rád jsem se brouzдал kalužemi. Procházel jsem se a opíral se o hůlku, jak jsem viděl u starších, pro mne tehdy starých lidí. Když jsem přišel na konec vesnice, zastavil jsem se u domu, v němž bydlel můj kamarád, asi o rok mladší. Na dvorku visel útek. Pěkně, bez povšimnutí domácích, jsem útek hůlkou z bidla stáhl, ovinul jej kolem krku a domů s ním. Po návsi se pohybovali lidé, ale nikdo si nevšiml, že nesu něco, co není moje, ač to bylo poznat na první pohled. Jen chvíli jsem byl bez dohledu, a to už máma pátrala, co jsem zase provedl. A ejhle, krádež! „Kde jsi to vzal?“ Já musel s pravdou ven. Máma mě poslala s útkem tam, kde jsem ho vzal. Styděl jsem se a bál zároveň. Až mne uvidí domácí! Přál jsem si, aby nikdo nebyl venku, až tam přijdu. Ještě dvě chalupy a už budu u poslední, kam se mi tak nechtělo. Když jsem přes plot zahlédl maminku svého kamaráda, které útek patřil, strachy jsem se chvěl. Ona sundávala vysušené útky z bidla a vyprané zase věšela. Vystihl jsem situaci, kdy se nedívala, a řekl jsem jí: „Tady vám spadl útek.“ Ta se usmála: „Ty jsi

hodný chlapecek.“ Ulevilo se mi a vrátil jsem se domů. Maminka se mě hned ptala: „Odevzdal jsi útek?“ Já radostně odpověděl: „Ano.“ Nepřál jsem si, aby se mě máma vyptávala na podrobnosti. Po zbytek dne jsem si hrál s kluky a do večera jsem na útek zapomněl. Ale to ještě nebyl konec příběhu, ten následoval až před spaním. Mně nevadila facka, ale domlouvání mi bylo nepříjemné. Raději jsem snášel bití než domlouvání.

Máma se s tátou střídala při práci na tkalcovském stavu. Máma řekla, že pro děti je již čas ke spaní. Tu se otočila ke mně a řekla: „Vlastíku, já jsem ti něco dlužná.“ A já jí na to řekl: „Mami, nejsi mi nic dlužná.“ „Ale jsem ti dlužná, kdybych ti to neřekla, nemohla bych spát,“ řekla maminka. „Pojď, sedneme si na práh.“ I sedli jsme si na práh. Maminka se vrátila k tomu útku. Mluvila se mnou jako s dospělým a já se jen ošíval: „Co tě to jen napadlo, že jsi ukradl útek? Krást je přece hřích, Pán Bůh se na tebe bude hněvat. Krást nesmí ani děti, ani dospělí. Když něco není tvoje, i když to leží na cestě, tak to obejdi. Víš, že Pán Bůh se na neposlušné děti i dospělé hněvá. Ty chceš, aby se na tebe Pán Bůh hněval?“ „Mami, to já určitě nechci, aby se Pán Bůh na mne hněval.“ „Když to nechceš, tak už nikdy nekrad,“ řekla mi máma. Musel jsem to slíbit, ale v duchu jsem si nebyl jistý, zda to dodržím. Už si nepamatuji, co mi dále máma říkala. Ale to, že se na mne bude Pán Bůh hněvat, mne mrzelo, já nechtěl, aby se Pán Bůh na mne hněval. „Mami, ale Pán Bůh je moc vysoko a to určitě neviděl, že jsem vzal z bidla útek.“ „Pán Bůh tě viděl. On vidí každý náš krok, On vidí i naše myšlenky.“ „Ale, mami, jak může vidět to, co nikdo nemůže vidět? Že by ten útek,

co jsem vzal, mohl vidět? On má tak velký dalekohled?“ „Ale Pán Bůh nemá žádný dalekohled, má dobré oči a jeho očím nic neunikne. A teď mi slíbíš, že už nebudeš krást.“ „Ale mami, já jsem ti to již slíbil.“ „Slib mi to ještě jednou.“ „Ano, maminko, slibuji, že už nebudu krást útky.“ „Nejenom že nebudeš krást útky, ale nic, co nebude tvoje, nevezmeš.“ Snad od nejtěplejšího dětství slovo krást mě úplně strašilo.

Náš pobyt na Šikavici končil. Musel jsem opustit své kamarády a jít do „nového“ prostředí na Faustynov, ale i tam jsem se brzy skamarádil s chlapci stejně starými, jako jsem byl já. I na Faustynově jsem v útlém dětství prožil vzrušující chvíle, jako na Šikavici.

Stěhování na Faustynov. Na Faustynově u dědečka Jana Němce v jednom z jeho dvou domů se uvolnila jedna místnost a my jsme se ze Šikavice stěhovali na Faustynov k dědečkovi. Šikavská babička nám to přála, věděla, že jedna místnost pro dvě rodiny je málo. Na Faustynově naše místnost sloužila jako ložnice, kuchyně, dílna i obytný „pokoj.“ Byla tam jedna postel, kde jsme všichni spali, tkalcovský stav, skříň na oblečení, kolovrátek na soukání cívek, stůl a čtyři židle, dvě malé stoličky a jedna lavice při peci a malý kredenc na kuchyňské nádobí.

Židé mezi Čechy a Poláky. Faustynov byla poměrně dlouhá vesnice, široká návěs a po obou stranách návěsi stály domy, které až na výjimky nebyly na sebe natlačeny, neboť každý hospodář měl

před svým domem a vedle domu pole, loučku, případně malý lesík. Čím byli sedláci bohatší, tím byly větší rozestupy, mezery mezi nimi a jejich sousedy. Bohatší sedlák nosíval vysoké kožené boty, měl koně, žebříňák a případně kočár. Ale byli i takoví, kteří neměli majetku mnoho. Rodina Pestkova patřila mezi nejchudší rodiny na Faustynově. Pamatuji si jen na starou paní a její dvě postarší dcery. Na Žida Pestku si nepamatuji. Bydleli několik desítek metrů od nás. I jejich skromný domeček byl skromnější než ostatní chudé domečky. Malinká okna. Pak tu byla početná židovská rodina Vigdova. Pestkovi bydleli na Mokřém konci Faustynova a Vigda bydlel na začátku Suchého konce Faustynova. Vigda měl tři syny a tři dcery. I on měl nevelké pole, ale aby uživil rodinu, dělal též přepravce. Měl koně a podle potřeby jezdil dvakrát i třikrát týdně do Zelova, aby odvezl fabrikantům látky, které zhotovili faustynovští tkalci a ze Zelova jim vozil osnovy a občas (když fabrikanti měli peníze) přivezl tkalcům i peníze. Vigda byl člověk důvěryhodný.

Těšili jsme se na Viogdu. Ne jednou se moji rodiče dostali do finanční tísně. Pamatuji se, že jsme neměli peníze ani na chleba. Bylo to před Vánoce, když úpěnlivě čekali na Vigdu jest-li jim přinese peníze. Večer někdo zaklepal na dveře. Byl to Vigda. Přinesl osnovu a útky, aby otec mohl pokračovat v práci, ale přinesl i pět polských zlotých! Byly to kovové peníze, které se leskly, jako by právě vyšly z mincovny. To se rodičům ulevilo! Ač mi bylo pět let, prožíval jsem obavy i radost spolu s nimi.

Na Šikavici jsem vyrůstal mezi polskými chlapci; na Faustynově bylo moje kamarádství různó-

rodější, byli to chlapci čeští, polští a jeden židovský a jeden českoněmecký. To jenom dospělí lidé nám říkali, kdo jsme kdo; nám to bylo jedno.

Jedni ze sousedu byli Jelínkovi a Andršovi, Jelínkovi měli syna Josefa a já měl bratra Josefa, a ti dva spolu kamarádili a mne mezi sebe příliš nepouštěli. Tak jsem si musel hledat o dva roky starší kamarády. Já jsem raději, pokud mne mezi sebe přijali, kamarádil se staršími, snažil jsem se mezi ně protlačit. Ne vždycky to dopadlo dobře. Vytvořili jsme si věkové kasty. Ve zlém jsme byli všichni, až na ty nejmenší, zajedno, avšak v tom dobrém byl každý sám. O svou slávu, co jsme udělali dobře, nechtěli jsme se s nikým dělit.

Jedna vzpomínka mne vede k Vánocům. Děti chodily do nedělní školy na Suchý konec Faustynova. Byla to pro nás milá škola. Kantor Horák nám vyprávěl biblické příběhy ze Starého i Nového zákona. V neděli dopoledne bývaly bohoslužby, kde kázal kantor. Farář ze Zelova sem občas přijížděl v neděli. Přijížděl také, když někdo zemřel. Křty a svatby se konaly v zelovském kostele. Kantor konal i přípravy ke konfirmacím. Připravoval dětské slavnosti na Vánoce. Pro nás děti byl Štědrý večer nejoblíbenějším a nejočekávanějším svátečním večerem v roce. Na co jsme se nejvíce těšily, to byly štědrovečerní dárky ve škole. Nebyly však zadarmo. Děti přednášely básničky na dětské štědrovečerní slavnosti. Básničku jsem dostal i já. Když se básničky rozdávaly, nebyl jsem na náboženství. Pro básničku jsem přišel s doprovodem maminky. Kantor nás uvedl do své pracovny a řekl, že krátké básničky si již děti ro-

zebraly. Zůstala jen jedna, kterou nikdo nechtěl. Ta básnička, co zůstala, byla velmi dlouhá. Kantor Horák mi řekl: „Ale Vlastíku, ty se ji naučíš, vid?“ A tak s pomoci mámy jsem se ji naučil. Když jsem se ji naučil, odříkával jsem si ji každý den, tak se mi zalíbila

Štědrý večer. Na Štědrý večer se těšili dospělí i děti; děti proto, že dostanou dárky, jejich rodiče se těšili, že uslyší své ratolesti recitovat vánoční básničky. Venku sněžilo, sněhové vločky byly jako pápeří. Děti se válely ve sněhu jako v peřinách. Bílé byly střechy, stromy, a na návsi se děti koulovaly. To bylo radosti! Jenom dospělí museli často chodit do lesa pro dříví.

Aby mi štědrovečerní den rychleji ubíhal, stal jsem u okna a díval se ven, jak se na zemi snášejí sněhové vločky. Na padající sněhové vločky jsem se vydržel dlouho a dlouho dívat. Mračna se však protrhávala a sněžení ustávalo a kolem poledního přestalo sněžit docela. Konečně sníh! Koulovali jsme se, váleli po sněhu. A doba čekání na dětskou štědrovečerní slavnost nám rychleji ubíhala. A byl tu večer, čas jít na bohoslužby.

Ve škole byl krásně ozdobený vysoký stromek, pod stromkem dárky zakryté plachtou. Dospělí čekali na to, co jim připravily jejich děti, jejich vnoučata. Slavnost začala. Děti zpívaly, přednášely básničky. Přišla řada i na mě. Vstoupil jsem na pódium, uklonil se a začal svou dlouhou báseň. Kantor mě pochválil. Řekl, že jsem měl na naučení básně málo času, a přesto jsem se ji dobře naučil. To bylo pro mne velké vyznamenání. My děti jsme však především očekávaly dárky. Každý jsme dos-

tal velký bílý sáček, dárek za přednesenou básničku. Po štědrovečerní slavnosti máma mne vzala do náruče a šli jsme domů. Dnes byl celý Faustynov na návsi. Když jsme vycházeli ze školy, zase sněžilo, sněhové vločky byly mnohem větší než dopoledne, i sněhu na návsi bylo více. Než jsme přišli domů, byli jsme všichni běloučcí jako z cukru. Ale to ještě nebyl s dárky konec. Věděli jsme, že dnes v noci přijde nadělovat Děťátko. Ale od Děťátka dostanou naděleno jen ty děti, které byly v průběhu roku hodné.

Táta položil na parapetu okna dva talíře a řekl, že se ukáže, zda do nich Děťátko přinese dárky. Zajímalo mě, odkud Děťátko přichází. Táta řekl, že Děťátko přichází z dalekých krajů, až z Betléma. O Betlému jsem slyšel jen zpívat a v básničkách. V Betlémě se narodilo Děťátko a od té doby na den svého narození jezdí na saních po světě a hodným dětem naděluje dárky. „A co bude s těmi nehodnými, které stále zlobí a pláčou?“ byl můj dotaz. Táta mlčel, nevěděl, jak mně to má vysvětlit. Tu ho zastoupila maminka: „Když dítě pláče, to neznamená, že není hodné a že zlobí, a když zlobí, to také ještě neznamená, že je zlé.“ „Tak všechny děti dnes v noci dostanou nadílku,“ zaradoval jsem se. Nebyl jsem si totiž tak docela jistý, zda jsem byl vždy hodný. Ale když dostanou i ty, které zlobily, najde se i pro mne nějaký dárek. Maminka řekla: „Už je hodně hodin, půjdeme spát a necháme se překvapit, co Děťátko s těmi talíři udělá.“ Víím, že jsem tehdy byl hodně rozrušen a nemohl usnout, chtěl jsem uvidět Děťátko, až nám bude plnit talíře. Ráno, když jsem se probudil, ihned jsem běžel k oknu a co na talíři nevidím: bonbony, čokoládu, jablíčka, oříšky, perník a co všechno ještě!

Dopoledne, na první svátek vánoční, šli dospělí i děti do školy na bohoslužby. U některých Čechů, a bylo jich hodně, byla zbožnost přísná, zejména svěcení neděle, na to se velmi dbalo. Formovala dospělé i děti. Rád na ty okamžiky, kdy mne ta přísná zbožnost formovala, vzpomínám. Ve svém životě jsem se jím nechal inspirovat i formovat. Tato zbožnost na mě dodnes zanechala nesmazatelné stopy. Ona nás také dělila od Poláků. Tato přísná, puritánská zbožnost však neovlivnila celý náš život, spíše jen jeho okrajovou část. Například se v neděli nesmělo pracovat, dělat sebe-menší práci. V neděli jsme netopili v kamnech. Jídlo na neděli maminka uvařila v sobotu, a aby zůstalo teplé, dala ho pod peřinu.

Před bohoslužbami v neděli všichni Faustynováci vyšli z domů na náves a šli do školy. Byl to krásný pohled! Pod paždí se nesly objemné kancionály a Bible a šlo se na bohoslužby. V den sváteční se nic nedělalo, jen se pásly krávy a zvířatům se dalo žrát a pít. Oblíbené byly i vycházky na Luh a do Černého. Tam měl téměř každý kopky torfu (rašeliny). Mezi těmito kopkami lidé měli „pěší zónu.“ Nechodili sem jenom Češi, ale i Poláci, a nejenom z Faustynova. Stávalo se, že z některé kopky rašelinová „cihla“ spadla a hrozilo, že se při dešti celá kopka zborší a rozpadne. Když Polákovi spadla rašelinová „cihla“ z kopky, neměl problém v neděli ji zvednout a kopku opravit. Čech v takové situaci nechal kopku kopkou, ať je slunce, anebo prší. Pro něj zvednout rašelinovou „cihlu“ a položit na kopku byl hřích proti Božímu přikázání: „Pomni na den sobotní (nedělení), abys jej světil. Šest dní pracovati budeš a dělati všeliké dílo své. Ale dne sedmého odpočinutí jest Hospo-

dina, Boha tvého. Nebudeš dělati žádného díla...“ Jiná příkázání pro nás snad nebyla ani tak závažná a snadněji se obcházela. Když v české rodině někdo v neděli vyvěsil venku na bidlo vypraný kapesník nebo plenku, to bylo ostudy, to byl hřích! V neděli večer, anebo v sobotu večer, ba celou noc někteří mladí Češi tancovali a taneční zábava se mohla protáhnout i do neděle, to se tolerovalo. Žili jsme mezi Poláky a některé jejich zvyky se vloudily i mezi Čechy. Anebo taková májovka, dechová hudba, tanec, estráda, to se mi líbilo. I já jsem tam večer chodíval jako malý kluk, stál u plotu mezi dospělými a někdy i dál od plotu, nemohl se nabažit toho, co se tam dělo. „Až budu velký to se natancuji, ale k tanci nedošlo, snad na to mělo vliv i puritánství v dětství.“

Vandr do Zelova. Byly Velikonoce. Můj strýc Jan Němec, který byl jen o čtyři roky starší než já a jeho skupinka zosnovali plán. Těsně před jeho uskutečněním pozvali i nás mladší na náves, kde se mělo všechno rozhodnout. Svěřili se nám se svým záměrem, který jsme my mladší radostně přijali. Řekli nám: „Za chvíli půjdeme koledovat do Zelova. O našem plánu nikdo nesmí vědět. Půjdeš Vlastíku s námi?“ Byl jsem tímto jejich plánem nadšen a radoval jsem se, že mne vezmou sebou. Bylo nás asi deset chlapců, nejstarší byl můj strýc, tenkrát asi devítiletý. Rodiče se nesměli o naší dobrodružné výpravě dovědět. Podařilo se nám to utajit. Honza Andršů, chlapec z rodiny, kde bylo také mnoho dětí, směl jít s námi. Když jsme přišli k jejich domu, vybrali mne, abych ho šel zavolat. Bylo mi ctí, že mi svěřili tak veliký

úkol. Otevřel jsem dveře ani jsem nepozdravil (stejně by mě neslyšeli, protože v domě bylo plno vřavy), mrknul jsem na Honzu, ten hned vyšel ven, a když se dověděl o naší cestě do Zelova, ihned se k nám připojil. Honza měl v Zelově o hodně staršího bratra, a tak se těšil, že ho navštíví. Můj strejda, který to vše vymyslel, upozornil Honzu, že se nesmí vrátit domů a říci rodičům, kam jde, aby z našeho „výletu“ nesešlo. Byla to pro nás životní událost, budeme sami, bez rodičů a Zelov! Konečně, nikdo nám nebude poroučet.

Tehdy o Velikonocích bylo velmi teplo, šli jsme bosí, málokdo z nás měl doma boty. Abychom si cestu zpříjemnili, skákali jsme, házeli po sobě šiškami, sypali po sobě písek. Po levé straně cesty byla obdělaná políčka a po pravé straně les. A když jsme tak dováděli, utrhł se mně knoflík. Bude zle. Všichni jsme ho hledali. Nenašli. Jak bychom ho našli, hledalo nás deset kluků. Určitě jsme knoflík zašlapali hluboko do písku. Naše ná-maha byla marná. Strejda Jenda odvolal hledání a řekl, že takto bychom se do Zelova nedostali. A tak jsme pokračovali v cestě. Cesta nebyla snadná. Na jedné vesnici, na Woli, pobíhalo hejno hus. Jak nás zpozorovaly, natáhly krky, začaly syčet a rozběhly se za námi. Rozprášily nás a než jsme se pak dali do hromady, slunce na obloze se již posunulo k polednímu. Když nebezpečí pominulo, přidali jsme do kroku. Pole nepole, cesta necesta. A před námi byly Požděnice. Byla to dlouhá vesnice, ale my ji přeběhli velice rychle a na jejím konci jsme zahruli k Zelovu. Husy tady na štěstí nebyly, a tak nám nic nebránilo v cestě. Nikdo z nás nenaříkal, že ho bolí nohy, že má hlad nebo žízeň, stejně by mu to nebylo nic platné.

V Zelově bývalo mnoho Židů, kteří měli hodně dětí. V paměti mi utkvěly dlouhé černé pejsy, černé šaty a černé klobouky, které nosili i mladí Židé. A my? Byli jsme oblečení jako vandráci. Šli jsme po hlavní ulici k rynku a tam jsme se rozdělili, každý šel ke svým příbuzným. Strejda Jenda řekl: „V třetí svátek půjdeme domů. Setkáme se po obědě tady na rynku.“ Já a Jenda jsme šli na Hřebeny, bylo to několik chaloupek, jen malá vesnička na okraji Zelova. Bez problému jsme našli chaloupku strejdy Josefa, tady už jsme několikrát byli. Mezi oběma sourozenci byl veliký věkový rozdíl. Josef byl prvorozený z prvního manželství, zatímco Honza byl poslední z druhého manželství. Strejda Josef Němec a teta Amálie byli v modlitebně „Svobodných,“ tam často chodili do shromáždění. Chodili jsme okolo domu a nevěděli, co si o tom myslet. Že na svátky nejsou doma? Okna byla zatažená záclonami. Tu se záclona jako by poodhrnula. A my skokem k oknu. Doma byl jen můj bratranec Mirek a jeho mladší sestra Marta; řekli jsme jim, aby nás vpustili dovnitř, ale marně jsme žádali. Nepustili nás. Možná nás nepoznali. Rodiče jim asi při odchodu řekli: „Nikomu neotvírejte dveře.“ A oni to dodrželi. Přes zavřené okno nám sdělili, že jejich rodiče jsou v modlitebně. Museli jsme čekat venku, dokud se nevrátili.

Když se strejda s tetou objevili, byli překvapeni: „Jak jste se sem dostali?“ Pravdu jsme všelijak zamlžovali a pokaždé jsme říkali něco jiného. K večeru jsme se dověděli, že na Faustynově bylo pozdvížení. Celý Faustynov nás hledal v lese, kolem rybníků, ale po nás jako by se slehla zem. Až k večeru se vše prozradilo, když Honza Andrš při-

šel v Zelově ke svému mnohem staršímu bratrovi a přiznal se, co kluci provedli; ten posadil bratra na kolo a hajdy s ním domů. Když přijeli na Faustynov, pátrání po nás bylo odvoláno. A od této chvíle se rodiče připravovali na naše „přivítání.“

Přišel druhý den svátků, den koledování. Odešli jsme od strejdy Josefa a s Jendou i s Mirošem jsme šli k dalšímu příbuznému, Pavlu Němcovi, který měl jednu krásnou dceru. Tu, ač naše příbuzná, viděli jsme poprvé a moc se nám líbila, byla o něco starší než my. Chvíli se na nás dívala a pak řekla: „Co tu ti kluci dělají?“ Táta jí odpověděl: „To jsou tvoji příbuzní z Faustynova.“ „Ale tatí, jak sem přišli?“ Strejda Pavel nám dal vajíčka a my je zabalili do šátečku.

Zůstali jsme v Zelově do třetího dne svátku a po obědě jsme se vydali na zpáteční cestu. Někteří z našich kluků zde ještě pár dní zůstali, ale to už se svolením svých rodičů. Zpáteční cesta nebyla vůbec radostná, zejména ne pro mého strejdu Jendu. To on všechno spískal. A teď se bál. Když jsme se blížili k Faustynovu, nervozita stoupala. Jenda mi řekl: „Až přijdeme domů, půjdeš k nám a zeptáš se, kde je Jenda?“ To už jsme stáli na dvorku a já šel k dědečkovi. Dědeček seděl na židli u postele a když jsem se ho zeptal: „Dědečku, kde je Jeník?“ Podíval se na mne nazlobeně a řekl: „Ty to nevíš, kde je Jeník?“ Vrátil jsem se k Jeníkovi a řekl jsem mu o reakci dědečka. Bál se jít domů, ale šel. Dědeček neměl daleko k pásku či k prutu, kterým častoval po holém těle. Jendu výprask neminul. Ten se bál výprasku ať páskem, nebo prutem, prý že to štípe. A že to štípe, jsem poznal i já.

I já jsem se šel „ohlásit“ rodičům. Měl jsem plán

a ten mi vyšel. Obměkčil jsem rodiče, kteří tušili, že jsem se stal obětí své naivity a starších kluků. Když jsem tátu oslovil, příjemný na mě nebyl. Podal jsem mu vykoledovaná vajíčka s tím, že jsou pro rodiče. Vím, že jsem tehdy bití nedostal, ale moc k tomu nechybělo. Po svátcích jsme si sdělovali, jak to kde s kým dopadlo. Nejhůře to dopadlo s organizátorem celého toho výletu, s Jeníkem.

Veřtat (tkalcovský stav) patřil do výbavy mnohé české zelovské rodiny a byl neodmyslitelnou součástí obživy. Co Čech, to tkadlec. Jen bohatší sedláci se nevěnovali tkalcovské manufaktuře. Fabrikanti byli ponejvíce Židé, ale bylo i několik Čechů.

Když byla osnova na tkalcovském stavu, hned bylo doma veseleji. Nedílnou součástí veřtatu byl tkalcovský člunek. Ten jsem obdivoval nejvíce, jak nosil nitě ve svých „útrokách,“ jak je pěkně ukládal a jak se za ním tvořila látka. Bylo běda, když se člunek dostal mimo svou „dráhu“, někdy nadělal hodně škody, roztrhal nitě v osnově a to správnování, „přikrucování,“ na čas vyřadilo tkalcovský stav z provozu. Někdy se stalo, že se v látce vytvořila nějaká dírka, anebo se posunul, „zkřivil“ vzorek v látce a to už byla chyba, za to byly nějaké „sankce“. Když byla chyba brzy zpozorována, dala se ještě opravit, vypáráním část látky. Tkadlec na svou práci musel dávat velký pozor. Táta se střídal s mámou na tkalcovské lavici a naopak. I jim se stalo, že někdy byli v práci nepozorní.

Nedílnou součástí tkalcovského stavu byl malý kolovrátek. Práce na něm byla mou záležitostí. Soukání cívek bylo mým údělem. Ne že bych tuto

práci měl v obzvláštní oblibě, ale že jsem byl starší, soukání zůstalo většinou na mně. Ale i na tuto práci jsem si přivykl. Někdy mi od bolestí kanuly slzy. Nejvíce trpěl palec a ukazováček na levé ruce, ve které jsem celou dobu soukání cívek musel držet nit a pěkně cívku „modelovat.“ Nejednou, když to soukání trvalo delší dobu, mi tekla z prstů krev. To už jsem musel práce zanechat, abych nezabarvil nitě a nevytvořil nežádoucí vzor na látce. Na soukání jsem byl „odborník“. Bylo mi tehdy pět až šest let. Abych na svou práci dobře viděl, měl jsem kolovrátek postavený u okna. Viděl jsem tak na náves, kde často kluci hrávali kopanou. Kopali do staré bačkory, jako by kopali do míče, a já tu seděl u kolovrátku a soukal a soukal. Nejednou se mi nepodařilo ani mámu, ani tátu uprosit, abych si mohl také jít zakopat do bačkory jako ostatní kluci. Kolovrat se musel točit. Někdy mne vystřídal táta nebo máma. Když jsem byl velmi pilný a nasoukal více cívek, pak jsem mohl mezi kluky jít častěji.

Když hořel Faustynov a ohni podlehl i náš dům, plameny pohltily i můj kolovrátek, i naši obživu, tkalcovský stav. Brzy po přehnaní „vichřice hněvu“ se lidé vzpamatovali a snili o obnově toho, co jim odnesly plameny ohně, tedy i obnově tkalcovských stavů a kolovrátků. Ale tento sen se nenaplnil.

Polské vojsko na Faustynově. S Faustynovem se zřejmě počítalo jako se strategickým místem, v této oblasti, ve druhé světové válce. Na Faustynov přijelo polské vojsko a ubytovalo se ve faustynovských stodolách. Denně chodili vojáci do „Čer-

nýho“ na cvičení. Měli jeden kanón, který táhli dva koně. Stavěli bunkry. Postavili celkem čtyři bunkry. Pro děti to byla podívaná. I na našem poli polské vojsko stavělo bunkr. Kolik jen cementu, kolik železa se tady utopilo v jeho zdech a základech! Nejprve postavili dřevěné šopy, kam ukládali stavební materiál. Už tehdy se hovořilo o válce, že ty stavby jsou proto, aby polské vojsko mělo místo na obranu. Víím, že lidi říkali: „Co tady budou dělat Němci? Když je sem naženou Poláci a tady je postřílí. Jinak tady německé vojsko nikdo neuvidí.“ Přišla zpráva, že na Faustynov přijede z Varšavy Pjusucki. Lidé museli zametat dvorky, vojáci čistili náves. Bude veliká sláva. My děti jsme se na to také těšily. Chodily jsme mezi vojáky, byly jsme s nimi kamarádi. Konečně se vojsko dočkalo maršálka Pjusuckiho. Přijelo několik osobních aut a v jednom jel maršál. Vojsko mu vzdalo poctu, on jim něco přednesl a zase se svým průvodem odjel. Jako poslední v koloně odjížděl zdejší velitel, major z Folvarku. My kluci jsme se na to vše dívali jako na zjevení.

Velitelem tohoto vojska byl major, který bydlil v pěkném prostředí na Folvarku, mezi lesy, asi tři kilometry vzdáleném od Faustynova. O tomto majorovi se šeptalo, že je německé národnosti. Když se vztahy mezi Poláky a Němci přiosťrovaly, Poláci v našem okolí říkali: „Proč tohoto majora, Němce, drží v armádě? Ten nás může Němcům zradit.“ Že se situace zhoršovala, bylo možné sledovat na zvýšené aktivitě při budování vojenských bunkrů. Vojáci na dokončení pracovali ve dne v noci. Ať slunce hřálo, či pršelo. Mezi vojáky vládla nervozita.

Na Faustynově v tu dobu bylo jen jedno rádio,

a to u obchodníka Tomeše. Rádio se vystavovalo ven a hrálo tak nahlas, jak to jen šlo. Dospělí i děti sem chodili a poslouchali, nejprve hudbu, když se situace mezi Polskem a Německem zhoršovala, byly to zprávy, které jsme se zaujetím poslouchali, co zase nového uslyšíme. Napětí se stupňovalo. Armáda, která byla u nás, se musela přesunout na hranice. To už se hovořilo naplno, že brzy bude válka. Že by však lidé museli opouštět Faustynov, Šikavici, vesnice, které byly ohraničené lesy? To snad ne. Ale proč ty vojenské bunkry, ty přece nebyly stavěny jen z dlouhé chvíle. Ale kudy by přes Faustynov mohli jet Němci? Z jedné strany byly močály, z druhé luhy, a zase močály, rašeliště. Jak by se sem jen německá armáda mohla dostat? Ale proč to opevnění?! Ukázalo se, že to vše bylo zbytečné, že se stavělo tam, kde nehrozilo nebezpečí. Když už fronta přešla, začalo se mezi lidmi šeptat: „To ten německý major v uniformě polské armády se opevňoval tam, kde žádné nebezpečí nemohlo nastat a naopak tam, kde země mohla být ohrožená, zůstaly cesty nezabezpečené.“ To nikdo nedovedl pochopit. Ale zřejmě se stavělo, aby se stavělo. Bylo to tak, či jinak? Jen jedno bylo pravda, že z faustynovských bunkrů nebyl proti německé armádě nevystřelen jediný náboj.

Div na nebi – tři slunce. Těsně před válkou lidé viděli nejrůznější znamení a divy. Někdo viděl znamení v lese, jiný hejno divných ptáků a podobně. Vyprávělo se o hrůzostrašných událostech, které mají postihnout svět. O válce se nešeptalo, nespekulovalo, ale s třesoucím hlasem nahlas

mluvilo. Zdálo se, že lidé na Faustynově si to, co má přijít na svět, zřetelně uvědomovali včetně toho, co to konkrétně může znamenat i pro ně. I Faustynováci byli dychtiví zázraků, jako byli dychtiví slyšet o strašidlech. I na Faustynově lidé viděli veliký div, tak veliký, až se chvěli.

Několik dní byla obloha pokrytá šedými až černými mraky; sem tam i zapršelo. Rozhlas u Tomešů vyhrával na celé „kolo“, co jen rádio mohlo vydat. O ničem se tak dlouho do noci nediskutovalo, jako o tom, co se chystá na polsko-německých hranicích; a co to bude znamenat pro nás? Z Varšavy však v rádiu zněl hlas, že Poláci Němcům nedají ani píď polské země, ani „gužik od mantelu“. Ovšem to si lidé o polské armádě nemysleli, aspoň ne na Faustynově. Mladý Čech Adolf řekl: „Polské vojsko je na válku připraveno pod kritiku, tedy naprosto nepřipraveno.“ Jako by se jen malinká část polské armády připravovala na střet s německou armádou. Příprava prý byla více než žalostná. Viděli jsme jejich techniku. S tou měli jít bojovat? Češi na Faustynově věděli, že Poláci nemohou vzdorovat po zuby ozbrojené německé armádě. Ale přáli si, aby neměli pravdu.

Konečně se mračna začala protrhávat, sluneční paprsky si „škvírami“ v mracích nacházely skulinky, aby ohřály zemi. A hle, nesměle, a to ještě s otazníkem se ukázalo slunce, ale nebylo samo, mělo dva dvojníky. Kterépak z těch tří sluncí bylo to pravé? Po Faustynově jako blesk se roznesla zpráva o velikém divu na nebi: ukázala se tři slunce! Lidé vycházeli na náves a hleděli k nebi. Ženy spínaly ruce, jakoby k modlitbě, muži zase tiše diskutovali, aby slunce nezaplašili. „Co jen to znamená? Bůh nám ukázal, co se bude dít v následu-

jících dnech?“ Lidé na návsi stáli jako svíce, hleděli a hleděli k nebi. Snad nikdy Faustynováci tak svorně a všichni nehleděli k nebi. Nikdo nepochyboval o tom, že vypukne válka. Určitě to bude hrozná válka, když kvůli ní Bůh ukázal lidem tři slunce! I já jsem ta tři slunce viděl. Stál jsem mezi dospělými a bylo nás více dětí, které tento zázrak viděly.

Za nedlouhou chvíli mračna všechna sluce opět přikryla. Zůstaly jen dohady, co to jen znamená? O ničem se teď nehovořilo než o tomto nebeském divu. Výklady těchto tří slunci byly různé, ale všechny ukazovaly jedním směrem: k válce. Lidé už neměli chuť pracovat na poli. Veškerá práce bude zbytečná. Zbytečnost naší práce jsme měli stále před očima – betonové bunkry! Kdo přežije tuto válku, když jedna z válečných linií bude na Faustynově, kde se jen můžeme ukrýt? V lese? Utečeme do Zelova? Ani později si lidé nenechali vymluvit, že by to nebyla tři slunce. Tuto víru ve tři slunce si lidé dlouho ponechali, aby se ujišťovali o tom, že právě jim na Faustynově Bůh ukázal, co se bude dít v nejbližších týdnech, měsících a letech. Co se bude dít, vyčetli vykladači tohoto divu, ale každý po svém. Ale naše babička Pospíšilová měla vážné pochybnosti o nebeském divu, kde se ukázaly tři slunce. A já jí na to řekl: „Jak to babičko, říkali jsme jí „bábu,“ že nevěříš Pánu Bohu?“ Babička nato řekla: „I věřím Pánu Bohu, ale jen ty tři slunce mi nejdou do hlavy.“

Pouť a útěk – začátek války. Hodina H se přibližila. V neděli, kdy jsme museli opustit domovy, se v Lubci konala každoročně velká pouť. Jednou

jsem na té pouti byl jako pětiletý kluk. To, co mne na té pouti zaujalo, to byl velký kolotoč. I já se na něm svezl a to byl pro mne zážitek! Těšil jsem se i na další rok. Chystali jsme se na tuto pouť v neděli odpoledne. Dopoledne jsme šli na bohoslužby do školy a odpoledne že půjdeme na pouť. Rádio u Tomešů bylo v otevřeném okně a už několik dní vysílalo smuteční hudbu a každou chvíli nové zprávy o chystané válce. Či již začaté válce?

Když jsme se vraceli z bohoslužeb, zastavila se skupina mužů i žen u Tomešů při radiu, aby si vyslechli nejnovější zprávy. To ještě nikdo netušil, že asi za dvě hodiny budeme muset i my utíkat ze svých obydlí. Lidé byli zamlklí. Něco se dělo. Pouť, na kterou jsem se velmi těšil, jsem musel oželet. Válčné dění, které se k nám přiblížilo coby kamenem dohodil, neušlo ani dětskému uchu.

Když jsme se vrátili z nedělních bohoslužeb domů, máma vytáhla z pod peřiny uvařený oběd, klusky, a táta řekl: „Musíme rychle poobědovat, situace je velice vážná, asi budeme muset opustit náš dům.“ Už jsme seděli při stole. Klusek byla plná hliněná mísa a každý si z ní bral. Táta ještě řekl: „S tímto naším obědem to vypadá jako kdysi v Egyptě, když Izraelci jedli pečeného beránka s hořkými bylinami. Na jídlo měli jen málo času, museli všechno zanechat a utíkat přes Rudé moře.“ Ještě jsme ani nedojedli oběd, když k nám přiběhl strýc Karel Němec a řekl: „Pojďte se podívat k lesu, co se jen děje!“ I vyběhli jsme. A hle, po cestě od našeho lesa jely vozy a vedle nich tolik lidí! Vedli krávy, kozy, ovce, psy, na voze byly kočky, slepice, králíci, pytle, košíky a kufry naplněné nejnutnějšími věcmi a potravinami jen na něko-

lik dní. Na vozech jeli děti, nemocní a nejstarší lidé. Co nevidět už jeli přes náš dvorek na náves a pokračovali dal, sami nevěděli kam. Jen utíkali. Takový byl příkaz polského vojska. To byla podívaná! Nikdy před tím ani nikdy po tom jsem neprožil takovou smutnou neděli jako tenkrát. A bylo jen málo neděl, které by se vryly do mé mysli tak hluboko, jako tato neděle.

Za malou chvíli se na obloze objevilo mnoho německých letadel. Letěla po skupinách. Poprvé v životě jsem viděl tolik letadel. Vlastně ani nevím, jestli jsem před tím nějaké letadlo viděl. Na útěk se museli vydat i Faustynováci. Také lidé ze Šikavice a z dalších vesnic. Strejda Karel zapřáhl koně do žebříňáku, dědeček a my jsme nakládali. Nebylo toho mnoho, nebyl čas. Bralo se jen to, co bylo po ruce a nejnnutnější věci. Táta byl ducha přítomný a jako by měl tušení, vzal stůl a čtyři židle a vynesl je do potoka z druhé strany návsi. Dědeček vyvedl z chléva dvě kravičky, přivázal k vozu a vydali jsme se na pouť do neznáma. Faustynovská náves byla plná lidí, dobytka a především vozů těch, kteří přes Faustynov utíkali a utíkali, ale kam? Na to neměl nikdo odpověď. A když se ještě přidali Faustynováci, to už se nebylo kam hnout. Jako by nějaký hlas volal: „Rychle, rychle pryč.“ Snad asi v průběhu jedné hodiny museli všichni opustit své domovy. Než jsme dojeli na Suchý konec Faustynova, to nám trvalo! Všechny přístupové cesty jak polní tak lesní, i od lubecského luhu, byly zataraseny vozy a utíkajícími lidmi.

Asi čtyři nebo pět kilometrů od Faustynova se nad námi otočilo několik letadel, která spustila kulometnou palbu. Každý utíkal, kam se jen dalo,

lidé padali na zem, utíkali do poli, kryli se v potoce, mezi stromy.

Byly to první výstřely druhé světové války, které jsme slyšeli. Snad stříleli, jen aby nás postrašili, nikdo z lidí nebyl střelbou zasažen. Letadla se za chvíli zvedla do výše a odletěla. Další letadla nám již nebránila v cestě a my jsme zase pokračovali dál na své neznámé pouti. Lidé si říkali: „Kam utíkat, kde je nějaká skrýš? Němci jsou už téměř za námi, i před námi.“ Vozy po hrbolatých a úzkých cestách se jen stěží pohybovaly. Byli jsme na cestě, která neměla cíl.

Lidé se ptali sami sebe: „Kam jedeme? Před rychle postupující německou armádou přece není úniku!“ Nikdo nevěděl, kam utíká, prostě jen utíkal. Najednou se při našem voze objevil strejda Karel Pospíšil, otcův bratr a my se ho ptali, kde je babička? „Babička?“ „Babička zůstala doma a řekla, že z domu neodejde, byť tu měla i zemřít.“

Slunce se již svažovalo k západu. Utečenců na cestě stále přibývalo. Přišli jsme téměř k Zelovu, k jedné samotě v poli, kde bydlela německá luterská rodina. Byla to stará paní s dvěma dcerami. Když nás uviděla a dověděla se, že jsme Češi, tak nám řekla ať dal nepokračujeme, ale zůstaneme u nich. A my jsme ji poslechli. Udělali jsme dobře. Kam také pokračovat? Bylo tu několik vozů z Faustynova. Ty Němky byly na nás moc a moc hodné. Věci, které jsme měli na vozech, jsme složili do stodoly, krávy jsme uvázali na oplocené zahradě ke stromům. Děkovali jsme Pánu Bohu, že nám do cesty postavil tyto ženy, které nás s láskou, opravdu křesťanskou, přijaly. Co měly to nám daly: chleba, máslo, mléko, brambory. Spali jsme, kde se dalo a jak se dalo. Muži na druhý den na

jejím poli vykopali dva úkryty a zamaskovali je. Z těchto úkrytů měly největší radost děti. Neda- leko od místa, kde jsme pobývali, byla polní cesta, která vedla do Zelova a po ní šlo asi sto unavených polských vojáků. „Tito vojáci bojovat nebudou,“ řekl náš táta. I mně bylo těch vojáků velmi líto. Ještě dnes je vidím, jak hledali úkryt, jak chtěli zaměnit vojenský stejnokroj, byť i za roztrhané civilní kalhoty a špinavou košili. Jak daleko se asi dostali na svém útěku pěšky před motorizovanou německou armádou?

Ani ne kilometr od nás vedla štěrková silnice, hlavní to tah do Lasku, Pabianic a do Lodže. Tu přiběhla paní domu a řekla: „Pojďte se jen podívat.“ My šli na dvorek a ona začala volat: „Naši, naši jedou.“ A opravdu motorka za motorkou – němečtí vojáci. Na každé motorce byli tři vojáci. Každá motorka měla sajdku a v sajdce seděl vo- ják s kulometem. Němečtí vojáci se nezajímali o utečence, pouze měli zájem, aby jim uvolnili cesty.

Lidé byli zvědaví, co se stalo s jejich domy. Ně- kteří z našich se vydali na Faustynov a přinesli zprávu, že na Mokrému konci Faustynova zůstal jen popel a že na Suchým konci vyhořela jenom škola. Šikavici plameny nezasáhly. A naše babička Anna Pospíšilová zůstala naživu. Byl to jediný svědek faustynovské tragedie.

Asi za dva dny se utečenci po malých skupi- nách trousili zpět k domovům. Na cestu jsme se chystali i my. Němka, u které jsme se ubytovali, nás přemlouvala, abychom ještě nějakou dobu u ní zůstali. „Vaše domovy jsou vyhořelé, kam spěchá- te,“ řekla hospodyně domu. „Budeme přece muset zase nějak žít. Lesy nevyhořely, budeme kácet

stromy a z nich si postavíme aspoň něco málo, abychom přečkali zimu. A jsme na „nule!“ Vypadalo to jako před více než sto léty, když se stavěl Faustynov. Zase se kácely lesy, stavěla se obydlí pro lidi i pro dobytek. Faustynov si na takovouto pohromu nepamatuje.

Loučili jsme se s našimi domácími, které si nás naklonily svou pohostinností a láskou bratrskou, i chystali jsme se na zpáteční cestu do vyhořelého Faustynova. S pláčem a většími obavami se vraceli ti, kteří bydleli na Mokřém konci Faustynova, ti ze Suchého konce Faustynova měli se kam nastěhovat, zůstala jim střecha nad hlavou.

My jsme to měli dobré, anebo lepší, ač i náš dům lehl popelem. Nastěhovali jsme se k babičce na Šikavici. Přijala nás s velikou láskou. Babička měla mnoho a mnoho dojmů z těch několika dnů, co zůstala ze dvou vesnic sama se svou sestrou Emilou a odmítla uposlechnout výzvu opustit dům. Polští vojáci přišli i na Šikavici a chodili od domu k domu, zda tu někdo nezůstal. Když vojáci viděli naši babičku, tak ji rychle vyháněli. Ptali se jí, proč neodešla s ostatními? Babička řekla, že neodejde za nic na světě, že ji odtud vynesou jen v rakvi. Vojáci řekli, že se za chvíli vrátí, ať si vezme to nejnnutnější a jde rychle pryč. Snad nechtěli, aby tady byl svědek řádění polské armády na Faustynově? Babička se ukryla v domě a vojáci na ni zapomněli. Babička se tak stala jediným svědkem hořícího Faustynova i hořící české školy.

Babička často vyprávěla, jak polští vojáci zapalovali domy, říkala: „Plameny se ihned rozšířily, jiskry přeskakovaly z domu na dům. Tam, kde domy byly od sebe vzdáleny, přicházeli vojáci a zapalovali je. Dříví, ze kterého byly postaveny domy,

bylo suché a plameny ohně s nimi neměly mnoho práce. Téměř polovina Faustynova vyhořela a v té polovině byl i náš dům a dům dědečka Němce. Prý vojáci chtěli ušetřit domy Poláků, ale stavení byla tak blízko sebe, že se tomu nedalo zabránit. Z celého domu a nábytku nám zůstal stůl a čtyři židle, které otec ještě stačil vyhodit, když jsme opouštěli Faustynov. Byl to velmi smutný pohled. Nejvíce slz vyronily ženy, muži byli „statečnější.“

„Zvláštní bylo,“ říkala babička, „jak vojáci přišli na Suchý konec Faustynova, vešli na dvorek školy a pobíhali po dvorku, rozbili na škole okna, dveře, dívali se do kurníku, rozdělali na dvorku oheň, na oheň dali polena a když již hořela, brali je z ohně a nosili ke škole; rozpálená polena házeli dovnitř rozbitými okny. Škola byla ze dřeva. Za několik málo minut několik malých plamínků se spojilo v jeden veliký „celek“, jako když se několik potůčků spojí do jedné řeky. Plameny vystoupaly vzhůru, jako plamen při Abelově oběti. Zápálná oběť! Plameny se „zakously“ do stěn a do střechy. Trvalo to hodnou chvíli, než se plameny menšily. Ještě dlouho do noci dohořivaly trámy, sem tam se objevily větší plameny, za chvíli, když pohltily svou „oběť, zase „klesly“ k zemi. Ze školy zůstal jen popel. Ale i v tom popelu zůstalo mnoho jisker a to pořádná „kopa“. Za tmavé noci to na místě spálené školy vypadalo, jako by se sem slétli všichni svatojánští broučci. Když zavál teplý noční větrík – vždyť se měl kde ohřát – čechral dohořívající popel a jiskry z něho se zvedaly a zase, jakoby unavené, klesaly k zemi. Škola byla, není a nebude? Nebude. Neměla by komu sloužit.

Babička říkala: „Byla jsem zvědavá, který další dům zachvátí plameny ohně. Ale Suchý konec

Faustynova byl plamenů ohně ušetřen. „To jen školu zapálili? To jim jenom ona vadila? Stála jim v cestě? Já vím, to nebyla polská škola, tak ji zapálili,“ řikala si v tu chvíli babička a nám to později nejednou opakovala.

Ti, kteří přišli o střechu nad hlavou, se ihned dali do práce. Šli do lesa kácet stromy, aby si připravili dříví na stavbu domu. Všude bylo slyšet jak hospodáři osekávají stromy a dělají z nich trámy. A pak kladli trám k trámu a domů i chlévů a stodol přibývalo. Než se dostavila zima, aspoň provizorně mohli lidé opět bydlet. V dokončování staveb pokračovali zase z jara. Z okolních vesnic přicházeli polští tesaři, aby si vydělali nějaké peníze.

Dědeček Němec byl nemocen, do nové stavby se nedal. Snad až na jaře. Když vojáci na jeho pozemku stavěli bunkr, postavili kůlny na stavební materiál. Do nich se nastěhoval s babičkou, a s dcerou Helenou a synem Jeníkem. V létě se tu dalo nouzově bydlet. Když přišla zima, dědeček s rodinou se stěhoval ke své nejstarší dceři z prvního manželství Amálii Valtové, jejíž dům byl při požáru Faustynova uchráněn plamenů. Dokud dědeček bydlel v kůlnách, byl jsem u nich častým návštěvníkem. Jeho bydlení mne uchvacovalo. Hned vedle za prkennou stěnou byla kravička, kůň a slepice. Já jsem k němu chodíval především proto, že když pršelo, slyšel jsem jak na střechu dopadají dešťové kapky; čím větší, tím byly hlasitější. To se mi líbilo. U dědečka jsem nejednou zůstal i přes noc. Chvilé strávené v onom primitivním stavení jsou pro mne nezapomenutelné. Když jsem viděl, že se obloha chystá k dešti, běžel jsem na Faustynov k dědečkovi, abych slyšel, jak dešťové kapky „bubnují“ na střechu.

Babička Němcová. Druhá žena našeho dědečka Jana Němce pocházela z Požděnic. Jako malá holka strávila několik roků s rodiči na Volyni. Když se jim začalo stýskat po Požděnicích a možná i z jiných důvodů, se vrátili zpět. Když moje babička, maminka mé maminky, rozená Tomšova z Folvarku, brzy po narození mé mámy zemřela, nastaly dědečkovi těžké časy. Měl totiž dost velké hospodářství a ještě se musel starat o syna a čtyři dcery, a tak hledal pomoc. Oženil se s Alžbětou, dcerou Matyše z Požděnic. I z druhého manželství měl také pět dětí, tři syny Karla, Viléma a Jeníka a dvě dcery Olgu a Helenu. Když syn Karel záhy odešel do Německa, zůstal nemocný dědeček s manželkou a s dvěma nezletilými dětmi a o něco starším slepým synem Vilémem. Zatímco ze sutin vyhořelých domů povstávala nová obydlí, u dědečka Němce stále byly na původních místech domů očuzené kameny a hromada popela. Neměl kdo odklízet zbytky vyhořelých domů, natož stavět nový dům. Náš táta jim nemohl pomoci, byl vážně nemocen. A tak dědeček s rodinou bydleli u dcery Valtové. Bydlení měli velmi skromné, ale nepršelo jim do bytu, ani nesněžilo, ani jim nezamrzla voda ve vědru. Co jiného by si mohli přát, když jiní ani to neměli. Dědečkova nemoc se zhoršovala.

Už se zvažovalo, co se bude dít, až dědeček umře. K dědečkově smrti nebylo daleko. Lékař nebyl, ani peníze na léky nebyly, a i kdyby byly peníze, nebyly léky. Z tohoto zamotaného kruhu nebyla cesta ven. Když jsem přicházel k dědečkovi, nemohl jsem se dotknout ani pelesti jeho postele, bolelo ho celé tělo. Když se již počítalo, že brzo zemře, přišly jeho děti, které byly v dosahu

a doslechu, aby se s otcem rozloučily. Při loučení nechyběla vnučata. Dědeček naříkal: „Co bude s mou ženou a s nezletilými dětmi?“ Josef, nejstarší syn dědečkovi řekl: „Otče, co bude v našich silách, budeme pomáhat.“ Po rozloučení se všichni vrátili domu. Nejčastějším návštěvníkem jsem byl já, neboť jsem měl na Faustynov nejbliže, jen „několik“ kroků.

Dědeček už dlouho mezi námi nepobyl. Když si zavolal zbytek rodiny, cítil, že jeho pouť je u cíle. Píseň: „Tam nad hvězdami v nebi Otce mám...“ byla rodinnou písní. Dědeček chtěl, abychom mu ji často zpívali. Jeho přáním bylo, aby mezi písněmi na jeho pohřbu nechyběla píseň, kterou miloval a která mu dávala mnoho duchovních sil i v jeho těžké nemoci, tedy „Tam nad hvězdami v nebi Otce mám.“

Dědeček svou pozemskou pouť ukončil u své nejstarší dcery Amálie Valtové. Na pohřeb přišel ze Zelova farář Nevečeřal, mnoho příbuzných a známých. Na pohřbu nechyběl nikdo z Faustynova, ať to byl Čech či Polák. Jan Němec patřil mezi vážené obyvatele Faustynova, i jeho „bohatství“ lidi inspirovalo. Snad u dědečka Němce byla výjimka, že své bohatství nereprezentoval a neukazoval nošením vysokých kožených bot, jak to měli ve zvyku někteří „bohatí“ sedláci.

Po dědečkově pohřbu se babička pustila do práce na rumovišti svých dvou domů. Chtěla postavit aspoň jeden dům, kde by mohla bydlet. Najala dělníky, na kácení stromů v lese, jiní je vozili do vesnice. Najala tesaře z Wole a práce se rozběhla. Babička Němcová měla najednou tak mnoho elánu, že jí to záviděli i hospodáři. A netrvalo dlouho a dům stál. Odstěhovala se od Valtů

do nového domu. Rád jsem tam chodíval. Přišel však další zármutek.

Mladí chlapci, mezi nimi i Jeník, sotva šestnáctiletý, se s několika kamarády vydal do Německa na práci. Babička zůstala jen s dcerou Helenou a se slepým Vilémem. Počítala, že jí Jeník bude pomáhat. Na co mohla teď spoléhat, byla ona sama a Helena. Celou dobu války k práci byly jen dvě ženy v chalupě a ty obdělávaly celé dva pozemky. Sem tam jim někdo z rodiny pomohl, ale té pomoci nebylo mnoho. Dlouho čekala, až se jí ohlásí Jeník, ale ten si dal na čas. Až jednou na dveře zabouchal doručovatel a přinesl jí dopis od Jeníka. Tímto dopisem se babička trochu uklidnila. Měl jsem dvě statečné babičky: Pospíšilovou na Šikavici a Němcovou na Faustynově. Obě jsem stejně obdivoval, ale u babičky Pospíšilové jsem měl více z její citové stránky, a to snad z toho důvodu, že jsme bydleli u ní. Babička Němcová se více smála, i legrace jí byla blízká, babička Pospíšilová neměla v povaze dělat si z něčeho nebo z někoho legraci. A já jsem byl rád, když jsem slyšel od babičky Němcové něco veselého.

Nejchudší z chudých rodin na Faustynově byla židovská rodina Pestkových. Starý Žid Pestka již byl mrtev, po něm zůstala vdova se dvěma postaršími dcerami. I jejich dům vyhořel. Neměla les, jen malou zahrádku a proti ní malý pás políčka. Faustynováci měli dosti práce každý sám se sebou. Ale přece se našli lidé, kteří i při své práci na stavbě Pestkovým pomáhali. Na spáleništi jejich chýše vykopali asi sedm metrů dlouhou a čtyři metry širokou jámu, udělali dřevěnou střechu, na

ní pak naházeli hlínu, kamna také udělali z hlíny a na ně dali starý ohořelý plech a dveře sbili z prken, která nechali na stavbě bunkru polští vojáci. Sehnali nějaká malá okna a tak se stará Pestková, ještě před zimou mohla nastěhovat. K nim jsem občas zašel ještě před vyhořením, ale i potom, byly to hodné ženy, nanejvýš skromné. Nás děti měly rády, i když jsme je nejednou zlobily.

Žid Vigda na Suchém konci nevyhořel. Jeden z jeho synů byl můj dobrý kamarád. Něco mne k němu přitahovalo, ale nevěděl jsem co. Pozval mne nejednou k nim domů. Čemu jsem nerozuměl bylo to, že v sobotu, kdy u nás bylo nejvíce práce, oni měli svátek, a když my jsme měli svátek v neděli, oni pracovali.

Ve škole. Zatím vše běželo jakoby normálně. Na podzim se otevřely školy. I já jsem šel první rok do školy, a to mi již pomalu bylo osm roků. V Polsku se chodilo od sedmi let do školy, ale protože jsem se narodil v poslední týden v roce, šel jsem do školy o rok později. Do školy jsem nastoupil až v třicátém devátém roce. Jak jsem se těšil! Konečně přišel den, kdy jsem šel do školy! Měl jsem kabelu z prkýnek jako všichni ostatní žáci. Když jsme neměli stejné šaty, měli jsme aspoň stejné školní kabely. Ty jsme nosili na zádech. V ní jsem měl tabulku na psaní místo sešitu, svačinu, dřevěné pouzdro a v něm péro, později i obyčejnou tužku a gumu. Ve škole jsem seděl spolu se svým kamarádem Stanislavem Kaźmierćakem, s nímž jsem si na Faustynově hrával. Byl to chlapec z celé třídy nejchytřejší. Co uměl on, to já jsem neuměl.

Možná, že mne paní učitelka posadila právě s ním, abych se od něho něčemu naučil. Byl hrdý, že už znal písmena abecedy a trochu uměl číst, zatímco já jsem nic z toho neznal, ale snažil jsem se, abych ho v učení dohonil. Říkal jsem si: Jednou ho v učení předhonom. Zda se to tak kdy stalo, nevím.

České děti v polské škole měly jednu nebo dvě hodiny češtiny týdně, scházely jsme se dva ročníky v jedné třídě, kde nás učil kantor Adolf Pospíšil. Ten nastoupil na Faustynov rok před začátkem války (1938), před ním byl mnoho roků kantorem Karel Horák. Na toho si pamatuji nejvíce a měl jsem ho moc rád za to, že mne jednou po přednesení básničky při dětské štědrovečerní slavnosti pochválil. Byla to první pochvala, na kterou si pamatuji.

Ve škole jsem se snažil být hodný žák. Ale přes všechnu snahu jsem také okusil, jak to štípe dostat dřevěným pouzdrem na dlaň. Cesta do školy i ze školy je pro mne dodnes nezapomenutelná. To jsme chodil pochopitelně bosí, písčitou cestou až do školy. Ale dlouho jsme se ze školy neradovali. Jednou jsme přišli do školy a ta byla zamčená. Řekli nám, že tu byli Němci a školu zavřeli. Pro nás děti to bylo jako pohřeb. Konec školy! Poprvé jsme pocítily i my děti zrůdnost německé okupace. Když jsem začal chodit do školy, říkal jsem své tetě Amálii Grygarové, že tak jako děti o prázdninách jezdily do hlavního města, do Varšavy, teď budeme jezdit do Berlína, a teta řekla, to jistě budete jezdit do Berlína, je to velké a krásné město. Nemyslela to ironicky. Na počátku války Češi Němce přijímali jako nám blízké, bližší než byli Poláci. Ale neuplynulo mnoho týdnů a poznali jsme svůj omyl.

Máma a dva Karlové odjeli do Německa na práci. My jsme se domnívali, že obsazením Polska vše již skončilo. Mnoho lidí z Faustynova se hlásilo do Německa na práci, že tam půjdou na rok, vydělají si peníze a vrátí se zpět, jak to bývalo před válkou. Téhož mínění byla i moje máma. Táta byl nemocen, takže vydělávání peněz záviselo teď na mámě. Na Šikavici jsme měli bydlet dočasně. Máma půjde do Německa, vydělá peníze a my si na Faustynově opět postavíme dům. Do Německa se vydali i dva Karlové, mámin bratr a tátův bratr. Vidina lepších zitrků za německé peníze se brzy rozplynula. Z Faustynova odešlo několik desítek mužů, byly mezi nimi i ženy. Někteří se nevrátili vůbec, našli v Německu svůj hrob. Ostatní, kteří přežili hrůzy války, se vrátili až po válce, mezi nimi i naše máma. Naši strejdové se už nevrátili. Zahynuli v Německu.

Byli to dva kamarádi, a to na život a na smrt. Spolu odcházeli do Německa. Když byli několik metrů od našeho domu, zastavili se, otočili, chvíli se dívali zpět, a pokračovali v cestě. Karel Pospíšil se zastavil u svého bratra Josefa na Ignacově, Karel Němec se zastavil u svého bratra Josefa na Hřebenách. Rozloučili se a pokračovali do Lasku, pak vlakem do Německa, kde končí jejich stopa. Náš táta řekl: „Na mne to jejich zastavení a pohledy nazpět zapůsobily, jako by to bylo jejich poslední ohlédnutí směrem k nám; byl to poslední pohled na jejich tváře!“ Po dvou letech pobytu v Německu oba tragicky zahynuli, několik týdnů po sobě. Z Německa nám poslali jejich věci, které po nich zůstaly. Ten nejvzácnější klenot, který zůstal po strýci Karlu Pospíšilovi ze Šikavice, byla Bible a Nový zákon. Bibli i Nový zákon jsem si

přivlastnil ji. Karel si některé verše podtrhl a ty rád čtu, podle nich usuzuji, jak si duchovně Karel stál. I mně jsou tyto verše povzbuzením i silou. Tuto Bibli mám dodnes, ač má již jiný obal, ale opět kožený jako dříve. Je to jedna z nejvzácnější knih, kterou vlastním.

Čekání na dopis. Vzpomínám si na první dopis od mámy, na který jsme s napětím čekali. Nebyli jsme sami, kteří čekali nějakou zprávu od svých milých z Německa. Dopis od mámy dlouho nepřicházel. Nevěděli jsme, kde máma je, kde pracuje, a nemohli jsme se o ní od nikoho dovědět.

Dopisy roznášel doručovatel, který měl na starosti několik vesnic; než se dostalo na nás, uplynulo někdy několik dní. Konečně dopis od mámy. Psala v něm, že pracuje u velkého bauera (na statku) blízko Mnichova. Táta dopis četl mnohokrát. Asi za dva týdny potom jsme dostali další dopis, a to od Karla Pospíšila. I on psal, že se dostal šťastně do Německa a že pracuje u bauera (sedláka). Chtěl, abychom mu poslali adresu mámy, že snad bude mít tolik času, že ji jednou navštíví. V prvním dopise máma popisovala, jak se dostala na statek a jak je statek veliký, že patří bauerovi, který je nejbohatším statkářem ve vesnici. V pozdějších dopisech nám popisovala, jak paní statku je na všechny, kteří u ní pracují krutá. Má dvě dcery. Mladší se mnou kamarádí. Hospodyně je žena s nějakým komplexem. Její starší dcera je jí ve všem podobná.

V jiném dopise máma psala, že byla na pracovním úřadě si na bavorku stěžovat, ale bavorka si nedala říci. Nikdo ji nezvládl, ani úřady, ani

manžel. Mámě bauerka přidělila malou světličku v podkroví. Svěřili jí práci ve chlévě s dobytkem, krmila ho, dojila krávy, ale vypomáhala i v kuchyni.

Strejda Karel Pospíšil i Karel Němec se občas ozvali. Oba se moc těšili, že se snad již brzy vrátí a pak, že to oslavíme. Protože nedaleko byli od sebe, občas se setkávali a vzpomínali na Fustynov, na Šikavici, na všechno pěkné, co s námi prožili. Co by za to dali, aby byli doma. Ale zda by zůstali doma, to byla otázka. Němci mladé lidi odvaželi do reichu, možná i oni by byli mezi nimi.

Zelovské lody (zmrzlina)

Na počátku války, to mi bylo sedm roků, jsem jel s otcem do Zelova. Stáli jsme u evangelického kostela, za námi byla známá Smetanova pekárna. Na nádvoří kostela stála stará dřevěná fara. Před kostelem, na druhé straně ulice, mladý Žid prodával zmrzlinu, zelovské lody. Měl kolo a za ním tahal vozík se zmrzlinou. Když viděl hodně lidí pohromadě, zastavil a nabízel svou zmrzlinu. Ta mi velmi chutnala, byla nejchutnější zmrzlina jakou jsem kdy měl. Její chuť jsem si pamatoval dlouho, snad několik let.

Lidé přicházeli ke zmrzlináři a kupovali, zejména rodiče s dětmi. Zmrzlinář byl znám se svou dobrou zmrzlinou. Vedle zmrzlináře se zhrotilo několik kluků a chtěli zmrzlinu zadarmo, zmrzlinář jim nedal. Kluci se obořili na zmrzlináře a začala mezi nimi rvačka. Židovští mládenci, kteří zde byli také přítomní, se zmrzlináře zastali. Jeden z kluků chytil kolo s vozíkem, kde byla zmrzlina a převrátil ho. A zmrzlina byla na zemi, šla-

pali po ní a navzájem se pohlavkovali. Tekla krev. Z této rvačky jsem byl zděšený, bal jsem se, abych nedostal kopanec i já. Nepozorovaně jsem se posouval ke Smetanové pekárně. Netrpělivě jsem čekal, jak se ta rvačka mezi kluky skončí. Nejvíce mi bylo líto zmrzliny. Když to viděli dospělí, otočili se a pryč. Ozývalo se: „Juda, Juda, Juda! Smradlaví Židi.“ To jsem nemohl pochopit, proč smradlaví Židi, když měl tak výbornou zmrzlinu. Řekl jsem si: já mám kamaráda Vigdova syna a ten přece nesmrdí. Když jsem se vrátil domu a setkal se s ním, neřekl jsem mu nic, ale čuchal jsem k němu jestli nesmrdí, ale on smrděl stejně, ne-li méně, jako já.

Zatím co se tady mládenci hádali a pak bili, někdo zavolal policii, která výtržníky rozehnala. Zmrzlinář zvedl ze země malý klobouček, jež Židé nosili na hlavě, posbíral rozkutálené hrnce, vozík postavil na kola, otřel prach ze šatů, sedl na kolo a odjel.

Když někde došlo ke rvačce, raděj jsem se vyhnul. Někdy jsem ale byl do rvačky vtažen a někdy ji i vyvolal.

Židé. Aby se Židé odlišili od ostatních, museli na zádech a na prsou nosit žlutou hvězdu. Té hvězdě se u nás říkalo Davidova hvězda. Židé by na ni mohli být hrdi, kdyby nebyla znamením jejich opovržení a blížícímu se utrpení. Ta „Davidova“ žlutá hvězda je předznamenávala k smrti. Němci jako okupanti si počínali, jako by jim Polsko patřilo odedávna. Počínali si jako ti, kteří mají právo rozhodovat o životě nebo smrti kohokoliv. Přišla doba, na kterou jsme nebyli připraveni. Pro Židy

nastala pohroma. Ti tady byli jako v kotli, jako v pevnosti, odkud již není úniku. V každém městě oběsili deset Židů. V Zelově Němci vytipovali deset nejbohatších Židů, které určili na veřejnou popravu oběšením. Zelovští Židé prý nabídli Němcům za každého Žida, který měl být oběšen, kilo zlata, ale Němci tuto nabídku odmítli. Mysleli si: „Zlato od vás dostaneme i tak. Svůj plán provedeme a v tom nám nikdo nezabrání, ani váš Bůh, ani vaše zlato.“ Mezi těmi, kteří byli určeni k popravě, byl i náš fabrikant. Poprava se bude konat na zelovském rynku. Šibenici pro deset Židů museli postavit Židé sami.

Poprava 10 Židů v Zelově. V den, kdy bylo oběšeno deset Židů na veřejném prostranství zelovského rynku, byla obloha bez jediného mráčku, aspoň nad Faustynovem. Za popravené Židy kanuly slzy i na Faustynově, a to nejenom v rodině Vigdů a Pestkových.

I náš otec toho dne šel do Zelova. Šel se rozloučit se svým fabrikantem aspoň na dálku – mlčky. Fabrikant ho jistě neviděl, ale táta viděl jeho. Táta říkal: „Byli to hrdí mužové. Hrdí na to, že ač stojí na popravišti, jsou Izraelité, lid vyvolený, lid z pokolení Abrahamova, lid, který je hrdý. Ti, kteří je dnes popravují, jsou jen prašiví gojové, rozvášnění psi. Židé, ač stáli na popravištním lešení a oprátky měli již na krku, vypadali statečně, jako rytíři. Dívali se vzhůru, k nebi; dívali se k lůnu Abrahamovu? Když táta tady stál před touto hrůzostrašnou událostí, jeho život mu před očima proběhl jako film, zejména ta část života, ve které pracoval pro Žida, který bude za chvíleku viset

na šibenici! Každý, kdo stál na rynku, byl přinucen, dívat na popravu. Táta byl jeden ze svědků a „diváků,“ kteří se museli, byť i nedobrovolně, dívat na hrůznou věc, na kterou otec nikdy nezapomněl. Nechtěl však na ni vzpomínat a nechtěl o ní mluvit. Zelovský rynek není veliký a šibenice byla postavena uprostřed. Táta zřetelně viděl, jak jeden Žid za druhým vystupovali na lešení. Každý z nich se postavil pod svou oprátku. Za chvíli přišlo dalších deset Židů a museli jim již připravenou oprátku na krk navléknout. Židovky nesměly mít na hlavách šátky, aby si neutírali slzy. Ženy ani muži nesměli plakat ani naříkat nad popravenými soukmenovci.

Byl zakázán pláč z bolesti! Ti, kteří stáli na lešení, čekali, kdy jim podtrhnou lavici, na které stáli. Gestapo stálo vedle, ruce měli vztažené na pozdrav: „Heil Hitler.“ Když to vyslovili, Židé museli podtrhnout lavici na které stálo deset statečných Izraelců a před celým Zelovem, ale i před nebem viselo deset nevinných synů Abrahamových. Viseli proto, že okupanti chtěli mít podívanou, chtěli se pobavit, uspokojit své krvelačné chtíce. Zádost učinit svému vůdci Adolfovi. A to se dělo v mnohých polských městech, kde bydleli Židé. Policie i gestapo i Němci v civilu dohlíželi na přítomné, aby ani náhodou neprojevíli lítost nad popravenými Židy. Němci ovšem nemohli kontrolovat to, co si kdo o nich a jejich zločinu myslí. Do lidských srdcí neviděli. Lidé těmi nadlidmi zhloubí srdcí opovrhovali. Ale nadlidem to nevadilo, pokud to neslyšeli.

I naše babička byla v ten den smutná, měla své známe Židy v Zelově, kam občas nosila vajíčka a jiné potravinové produkty. Nebylo jí vůbec do

řeči. Říkala si jen sama pro sebe: „Ráno byly ještě na obloze sem tam mráčky, ale teď je obloha tak modrá jakou jsem ji snad ještě nikdy neviděla. Ó, nešťastný Zelov! Čeho je dnes jen svědkem?! Deset Židů je dnes oběšeno! Ta dnešní obloha je svědkem tak strašné věci.“ Babička se stále dívala k obloze a za chvílečku pokračovala v samomluvě: „Ta obloha je proto tak modrá, aby ti, co byli dnes v Zelově oběšení, viděli až do nebe. Aby viděli kam jdou, tak se jim z cesty uhnuly i mráčky. Ale ta čistá a modrá obloha je také proto, aby je viděl Pán Bůh třeba i na šibenici. Ale On by je viděl, i kdyby nebe bylo zataženo, anebo byla tmavá noc. Pánu Bohu se nemohou postavit do cesty žádné překážky, aby Mu zastínily výhled na lidské utrpení. Ale proč to mají být zrovna Židé, lid vyvolený? Se Židy hrůzy začaly a s námi skončí. Pane Bože, Ty se díváš na lidi, kteří trpí bolestí, ale díváš se i na ty, kteří bolest způsobují. Ani oni neuniknou Tvému soudu, byť se skryli v hrobě, v bunkrech, v Berlíně či na dně nejhlubšího moře.“ Babička vůbec nevnímala, že jsem stál v její blízkosti a poslouchal ji, co si povídá, bylo to jako by se modlila.

Zatímco oběšení Židé viseli na zelovském rynku, jiní museli vykopat společný hrob na nádvoří několik domů od lékárny. Židé museli popravené sundat, odnést do společného hrobu, nasypali na ně vápno a zaházet zeminou. To vše se dělo pod dohledem německé policie a gestapa. Několik měsíců nesměl nikdo vyjma Němců na dvůr vstoupit.

Když se otec vrátil ze Zelova, řekl, že to bylo něco tak strašného, co se nedá vyslovit. Řekl: „Nedovedu vůbec pochopit, jak se Němci mohli tak spustit, jak mohli chladnokrevně vykonat tako-

vou zrůdnost, bez mrknutí oka se dívat s potěšením na utrpení těchto nevinných Židů? To nás tedy čeká doba! Lid odstoupil od Boha, proto sestoupilo na zem peklo i se svými černými anděly. Tak tohle nás čeká?! Snad se Pán Bůh nad námi slituje a šelmu zase zavře do jejího podsvětí.“

Ten den, kdy bylo na zelovském rynku popraveno oněch deset Židů, byl i pro mne dnem bolesti. Toho jednoho popraveného fabrikanta jsem znal, pro něho jsme pracovali a byl na nás hodný, od něho jsem měl látku na kalhoty; kalhoty jsem si oblékl na důkaz smutku toho dne.

Díval jsem se na modrou oblohu. Ve své dětské fantazii jako bych viděl, že se nad Zelovem otevřelo nebe a deset oběšených Židů do něho vstoupilo. A zase jako bych viděl, že se v Zelově otevřela země a Němci byli pohlceni peklem. Takové totiž bylo moje přání.

Faustynov se loučí se Židy. U Žida Vigdy na Faustynově se mezi nedospělými dětmi mnoho nemluvilo o tom, že Židé prožívají v okupovaných zemích těžké chvíle a že jejich životy jsou vážně ohroženy. Žid Vigda říkal: „To, co nás čeká, dějiny nepamatují. Byli jsme mnohokrát velmi pronásledováni, ale to, co se na nás chystá nyní, se v dějinách židovství snad nikdy nestalo.“ A utíral si slzy s očí. Mezi Židem Vigdou a Čechy na Faustynově byly dobré vztahy a pevnost tohoto pouta se ukázala zejména v době pro Židy nejtěžší.

Můj židovský kamarád byl velmi vnímavý. Stačila mu atmosféra doma, stačilo mu otcovo, či matčino mlčení a už si domýšlel, ale ne jen domýšlel, mnoho tajně od otce odposlouchal. Jednou jsme

seděli blízko jejich domu na břehu potůčku a tehdy mi řekl: „S námi Židy je zle. Já přemýšlím, jak bychom se této pohromě mohli vyhnout?“ Vigdovi neměli peníze, aby se odstěhovali do Ameriky nebo Švýcar. Všichni Židé si uvědomili závažnost situace, ale na únik z tohoto pekla bylo již pozdě i bohatým Židům. Bohatí zelovští Židé nemohli podniknout nic, aby unikli valícímu se, smrtícímu balvanu, této strašné hrůze a tragedii! „Pro nás je na obzoru špatná budoucnost, vlastně, žádná budoucnost! A únik z tohoto pekla? Nás může zachránit jen Bůh s kterým ani nepočítáme. Žili jsme si svůj vlastní život. Náš otec nosí Aronovské tabulky na čele a to je celá naše zbožnost,“ vyznával Vigdův syn Srulek a měl slzy v očích.

Jednou jsem slyšel rozhovor naší babičky se sousedkou, která k nám často chodila. Nechtěl jsem, aby mne babička viděla, měla by jistě zábrany ve vyprávění. Sousedka jen pokyvovala hlavou. Postavil jsem se za šerík, aby mě babička neviděla. Vedle babičky stála naše sousedka Marie Malinovská, babička jí řekla: „Víš, Marie, přišly na nás těžké časy. Nejprve na Židy, pak to budete vy Poláci a po vás my Češi, anebo to může být naopak, anebo i současně. Myslím si, že Vigda a Pestkovi na Faustynově dlouho nebudou, když oběsili těch deset bohatých Židů v Zelově, brzy přijde i na chudé Židy. Teď si představ, že budou vymazány celé rody, které tu možná jsou od Abrahama. A teď skončí, jako by nikdy na zemi nebyly. Ach, jak je to hrozné pomyslení, že rod, rodina, která má za sebou bohatou minulost, teď skončí, přestane existovat. To si, Marie, nedovedu představit.“ Když babička zmlkla, dala se do řeči sousedka, ale ta dlouho nemluvila, řekla: „Dnes jsem

nespala celou noc, moje dcera mi jen tak něco málo naznačila, co jí řekl její muž, že se Židy je to špatné, že jejich dny jsou sečteny. V Lodži i na jiných místech jsou postaveny veliké věznice ohrazené dráty s elektřinou. Kdo se těchto drátů dotkne, je hned mrtev, nikomu se odtud nepodaří utéci.“ Babička reagovala na to, co jí řekla sousedka: „To jsem ještě nikdy neslyšela, že by věznice byly takto střeženy. Člověk je tedy méně než zvíře. Jak se Němci pokazili! Ale myslím si, že ti, kteří žijí v Zelově, na Kuruvku by se k něčemu takovému nepropůjčili, aby dělali taková zverstva, anebo ano? Tomu já nerozumím. To je asi práce Němců, kteří sem přišli jako vojáci z Německa. Naši Němci to nemohou dělat, lidé by je poznali a oni by se museli stydět.“ Babičce to stále nešlo do hlavy, i když věděla, co se stalo se Židy v Zelově.

S nejmladším Vigdovým synem jsem se opět sešel. Nevím proč, ale měl jsem takový pocit, že jsem na tom lépe než je můj kamarád. Rádi jsme sedávali spolu u jejich potůčku, byly tam ryby i raci, ale tenkrát jsme je nechytali. Teď mi řekl, co mu řekl jeho otec: „Otec mi řekl, že se budeme muset stěhovat do Lodže. Lodž je veliké město, možná tam budeme mít lepší dům, to nám říká táta, ale já tomu nevěřím. Rodiče přede mnou všechno hrozně tají. Ale já jsem si rodiče i své starší sourozence vyslechl, jak spolu hovořili, že pro nás Židy nastala chvíle velmi těžká, že si to ani nedovedeme představit, ale oni to dodnes nevědí, že jsem je tajně poslouchal. Otec hovořil o nějakém koncentračním táboře, že tam přivážejí Židy z celého Polska.“ Já nevím, zda jsem ho jen těšil, když jsem mu říkal: „Neboj se, budete bydlet v Lodži, a až povyrostu, přijedu za tebou,

anebo ty za mnou, anebo se zase nastěhujete na Faustynov.“

Na obloze nebyly hvězdy, ani měsíc nesvítil, ač měl svítit. Obloha byla zatažená černými mraky. Vigda s rodinou šli spát dost pozdě. Nejprve měli svou domácí pobožnost. Vigda si na čelo přivázal koženou krabičku, kde měl miniaturní desky Zákona, klečel na hliněné podlaze a hluboce se skláněl před Hospodinem. Pak vyzval celou rodinu, aby se klaněli Hospodinu. Pobožnost byla delší než obvykle bývala. Vigda řekl: „Nemáme kam spěchat.“ Po pobožnosti šli spát a to již bylo okolo půlnoci. Syn Srulek se domluvil s Andršem ze Suchého konce, že k nim přijde na besedu. Okolo druhé hodiny v noci bylo slyšet štěkot psů. Vigdův dům byl obklíčen gestapem. Dva z gestapáků se postavili ke dveřím a u každého okna stal jeden gestapák, jiní zase se psy chodili okolo domu. Psi štěkali, sousedé byli vzhůru, dívali se do oken a říkali: „Němci přijeli pro Vigdu.“ Gestapo boučalo na dveře. Vigda vyšel ze dveří ven a Němci vtrhli dovnitř. Dali jim čas jednu hodinu, aby si vzali, co za tu hodinu si stihnou vzít. Dva gestapáci vytáhli dvě Vigdovy dcery pod střechu a tam je znásilnili. Za hodinu gestapo poručilo Vigdovi, aby zapřáhl svého koně do vozu, věci si dali na vůz a pod dohledem gestapa odjížděli. Kam odjížděli? Do Lodže, kde také byl vyhlazovací tábor, nebo do jiného koncentráku? To se už nikdy nedovíme.

Na lidi na Faustynově padla hrůza. Už se dobře vědělo, co Němci dělají se Židy. Zůstaly tu ještě Pestkovy, tři židovské ženy, stará matka s dvěma postaršími dcerami. Nikdo nepochyboval o tom, že si gestapo přijde i pro ně. O tom nepochybovaly

ani ty tři ženy. Stará židovka řekla: „Existovali jsme v Evropě mnoho staletí, naše rody sahají až k Abrahamovi. Bůh provedl naše otce přes asyrské, babylonské, médské, římské pohromy; to jsme jenom četli ve svatých knihách, které nám zanechali naši rabíni. Ale Němci na čele s Hitlerem nás a naše rody vykořenili do posledního Žida. Bůh Abrahamův, Izákův a Jákobův se na nás rozhněval. Co jsme asi zlého učinili, že nás tak lidé nenávidí? Kolik Židů bylo v posledních dnech veřejně popraveno?! Jenom v Zelově nás viselo na šibenici deset! Mezi nimi byl i vzdálený příbuzný mého nebožtíka. Proč jsem jen zůstala na živu a musela jsem se i s dcerami dočkat takovýchto hrůz? My jsme opustili Hospodina, anebo Hospodin opustil nás? Bůh zapomněl na svůj vyvolený lid, že jej vydal katům?“ Dcery s napětím poslouchaly, co vyprávěla jejich matka. Ale jakoby stará žena nevnímala své dcery, nemluvila k nim. Rozmlouvala s Bohem Izraele, neboť její oči byly zahleděné vzhůru.

Lidé se ptali sami sebe, jak asi dlouho tu ještě Pestkovy zůstanou? Rádi by jim pomohli, aby tady zůstaly, ale to nebylo v jejich moci.

Stará paní si znovu vzpomněla na svého muže, jak tady na Mokřém konci Faustynova hospodařil, občas jezdil s Vigdou do Zelova, aby mu pomáhal v dopravě. „Jděte spát, dcery mé. Možná, že tato noc bude už poslední a možná, že ani celou noc tady nebudeme. Pro Vigdových si gestapo přijelo v noci, a kdy přijedou pro nás? Jistě se gestapo nebojí, že jim utečeme. Dobře, že Srulek unikl gestapu. Ale kam bychom my unikly? Bože Izraele, děkuji ti, že jsi již dávno odvolal mého muže, že se nedočkal této zrušné doby. Ó, bla-

hoslavení jsou mrtví. Děkuji ti Bože, že můj muž již je v lůnu Abrahamovu, že se nedočkal těchto dnů hrůzy a podsvětí. Kolik bolestí nás jen ještě čeká? Kdo mi dá na tyto otázky odpověď, kdo na ně má odpověď?“ ptala se paní Pestková. Ne, nečekala na odpověď. Tu svou modlitbu přece adresovala svému Bohu, který na náрек Židů mlčí?

Nebe je jakoby z olova, žádný náрек Židů neproniká do nebe. Kde jsme se to ocitli? Zhřešili naši otcové? Zhřešili jsme my? Což u Tebe, nebeský, není slitování a odpuštění? Jsem jen stará Židovka a nerozumím, co o nás říkají svatá Písma. Ne, na mé otázky není odpověď, a kdyby mi na ně někdo odpověděl, nevěřila bych mu. Na to, co se teď s námi Židy děje, nemáme odpověď.“ naříkala stará Pestková.

Pestkovým na Faustynově zbývalo ještě deset dní. Každý den braly jako Boží milost. „Už aby pro nás přijeli, už nemám sílu čekat, kdy nám gestapo vylomí dveře,“ řekla Pestková. A dočkala se. Přijelo gestapo, ženy naložili na žebříňák a vezli do Zelova, aby se připojili k dalšímu transportu. Zbyla po nich jen narychlo postavená chatrč. Gestapo dveře i okna zapečetilo. My jako kluci jsme chodili okolo této chatrče a šel na nás strach. Tak rádi bychom řekli Pestkovým: „Odpuste nám, že jsme vás někdy zlobili.“ Ale nebylo už komu říci, koho odprosit.

Tím, že Vigdův Srulek byl mimo rodinu, byl zachráněn. Na Faustynově Češi i Poláci Srulkovi přáli a nikdo ho z nich neprozradil, ač Němci po něm slídili. Domovskou skrýš měl u Valtů téměř naproti bývalé faustynovské škole. My jsme jim viděli přímo do oken. V lese měl zmljanku tak ukrytou, že ji nikdo nemohl objevit, ani Němci.

Srulek dlouhou dobu, za pomoci obyvatel Faustynova, zejména rodiny Valtové, odolával gestapu.

Valtův syn Vladek byl v Německu na práci i se svým bratrem, ten měl za manželku sestru mé mámy Amálii. Ve Valtové rodině na Faustynově zůstala jen stará matka s dcerou Bertou a ony se staly trvalým útočištěm Srulka. Stravoval se u nich a měl u nich všechno „pohodlí,“ jaké mu chudá rodina mohla za války zajistit. Ale s pomocí mohl počítat s kýmkoli na Faustynově.

Svobodný Vladislav Valta byl v Německu na práci, kde se také seznámil s Polkou, která s ním byla v druhém stavu. Musela opustit Německo a přijet na Faustynov k Valtům, k jeho rodině, kde měla porodit. A to bylo to nejhorší, co se mohlo přihodit. Srulek vůbec netušil, že by ona žena mohla být pro něj nebezpečná. Policie na Faustynově byla častým hostem. Nikdo nepochyboval o tom, že ta jejich návštěva a „hostování“ na Faustynově má jeden cíl: Dopadnout Žida Srulka. Policii se stále nedařilo Srulka dopadnout. Hledali spojence, který by je přivedl na stoupu, kde se Srulek ukrývá. Každý na Faustynově věděl, že Srulek se nejvíce ukrývá u Valtů, tam se stravuje. O jeho skrýši se nevědělo a lidé také o ní raději nechtěli vědět. Ani po jeho dopadení se skrýše nenašla. Němci ho nedopadli v jeho skrýši, ale u Valtů, kde se stravoval. Policie věděla, kdy k Valtům přichází i kdy od nich odchází. Ta si pak pro něj přišla již najisto a spoutaného odvedli na policejní stanici (postarunek) na Kuruvek. Pod „střechou,“ kde měl místo a úkryt před smrtí, číhala na něj smrt. Tato událost byla pro Faustynov tvrdou ránou. Jeho obyvatele se nemohli z tohoto šoku dlouho vzpamatovat.

Srulek nějakou dobu zůstal na Kuruvku, na policejní stanici a kopal policii na dvorku studnu na vodu. Když jsem chodil na Ignacov, musel jsem jít přes Kuruvek okolo policejní stanice. To se vědělo, že Srulek kope policii studnu. Chtěl jsem ho ještě jednou vidět. I šel jsem schválně na Ignacov a když jsem se blížil k policejní stanici, šel jsem pomalu. Zpravidla jsem chodíval z druhé strany silnice, abych nešel okolo stanice, ale tentokrát jsem šel, snad po prvé a naposled po té straně silnice, kde stála budova policie. Báł jsem se chodit okolo policejní stanice. Viděl jsem, jak někdo z hloubky vyhazuje lopatou písek ze studny, byl to jistě Srulek, ale jeho jsem neviděl. Poblíž studny stál nějaký muž v černém oblečení se psem a puškou. Nakonec Srulek, stejně jako jeho rodina skončili v koncentráku! Asi se mu policie hodně mstila za to, že se tak dlouho ukrýval ve faustynovském lese a nechal na sebe policii tak dlouho „čekat.“ Když se po válce Vladek Valta vrátil domů a dověděl se, co učinila jeho nastávající, vyhnal ji i s dítětem od sebe.

Strach. Když gestapo dopadlo Srulka, lidé na Faustynově a na Šikavici opět prožívali smutné a nejisté chvíle. Než byl odhalen viník, který Němcům Srulka udal, chvíli to trvalo. Zpočátku nikdo nemyslel na to, že by to mohl být někdo z domu, kde se Srulek nejvíce zdržoval, stravoval a ukrýval. Lidé si přestali důvěřovat. Nevěděli, kdo je udavač, kde se pohybuje, jaké má další úmysly. Možná, že ho Němci chytili bez udání; asi se cítil mezi lidmi bezpečný, a přestal být opatrný? Kdo-pak by měl zájem ho udat? Nebo byl opravdu mezi

námi udavač? Viník se stále hledal. A našel se. Valtova dcera Berta, která o Srukla nejvíce pečovala řála do živého, když řekla své nastávající švagrové: „Ty jsi Srukla udala.“ Ona se však ohrazovala: „Jak bych jen mohla ho udat? Bydlím tady s vámi několik měsíců a víš, že jsme přátelé, jak bych ho mohla udat Němcům?“ Na to jí Berta řekla: „I mohla bys Srukla udat, vždyť jsi ho také udala.“ Ale dotyčná zapírala, seč mohla. Až jednou se zase kvůli Srukovi pohádaly a pak přiznala, že ho udala gestapu. To se ihned rozneslo po Faustynově rychlostí blesku. Lidem se ulevilo, že byl odhalen viník. Mezi lidi se opět vracela důvěra. Ale na druhé straně zavládla nenávist vůči oné ženě.

Šelma 666

Zimní večery lidé trávili při svíčkách a petrolejových lampách. Sešli se sousedé posadili se kolem rozpálené pece a diskutovali o světové situaci, zejména o tom, co se děje na frontách. Mezi lidi pronikaly rozmanité zprávy o tom, jak daleko na východě je od nás vzdálená sovětská armáda a jak dlouho jí ještě bude trvat, bude-li postupovat takovým tempem, jak postupuje, než se dostane k nám. Lidé by tak rádi urychlili postup sovětských vojsk. Kromě toho muži vyprávěli pohádky a také mluvili o tom, jak, kde, kdy strašilo a ještě straší. Báł jsem se jich i v posteli. Proč jen jsou strašidla? Byly to někdy úplné horory, přesto jsem je rád a s nadšením poslouchal. Avšak byly i vážnější debaty, a to nad Bibli. Lidé řikali, že Hitler je novodobým Nabuchodonozorem, který byl ve své době metlou na Izrael; Hitler může být metlou

a soudem pro dnešní dobu za naši nevěrnost. „A kdy skončí ten Boží soud nad námi, a jestli vůbec skončí?“ „Dočkáme se lepších časů?“ I takové otázky si lidé kladli a odpověď si dávali po svém. Spolehlivou odpovědí jim byla Bible, zejména Zjevení Jana. Nad knihou Zjevení dumali, filosofovali, nej-různěji ji vykládali. Výklad vyzněl pokaždé v náš prospěch. „Hitler a jeho gestapo, to je ta šelma, která se měla zjevit na světě. Šelma, která nesla znamení číslo 666. Toto číslo lidé vyčetli z výložek gestapáckých uniforem.“

Mnozí lidé se teď zamýšleli nad smyslem života. Má smysl se schovávat před gestapem a nelidský trpět, když stejně gestapo nakonec člověka dopadne? Robustní starý Glovacký ale měl jiný názor a stavěl se proti rezignujícím řečem. „Rezignace, to je to nejhorší, co by nás mohlo v současné době potkat. Jen hlavu vzhůru, bratři! Pomoc nepřichází zdola, ani tam nemůžeme vidět nic, co by nás potěšilo. Naším východiskem je hledět vzhůru, tam nad oblaka. A nebojme se té rozdivočené šelmy 666. S námi je silnější než ten, který je se šelmou.“

Nikoho nenapadlo říkat: Kdyby byl Bůh, nebyly by takové pohromy a nebylo by tolik mrtvých nevinných lidí, neteklo by tolik krve a slz. Kdyby byl Bůh, šelmu s číslem 666 by neodvázal z propasti a nevypustil ji na svět. Na Faustynově se říkávalo a nejenom na Faustynově, že to je ta poslední doba o které píše Jan ve Zjevení. Kdo jiný by tou šelmou mohl být než Adolf Hitler a jeho gestapo! „Žijeme v poslední době! Pouta šelmy byla rozvázaná a šelma propuštěná, aby nakonec přece jen byla rozdrčená. Ale kdy nastane rozdrčení šelmy? Dočkáme se toho?“

S řešením zase přišel Glovacký: „Propuštění šelmy 666 také znamená, že čas se krátí a my máme vyhlížet druhý příchod Pána Ježíše. S ním přijde nová doba, bude ráj na zemi! Je na co se těšit.“ Jedna jeho netrpělivá sousedka mu ale řekla: „Pane Glovacký, jak nám můžete vykládat o ráji, když Němci chytají lidi a vyvážejí je do reichu. My se toho ráje nedočkáme.“ Glovacký se ale nedal ženou zaskočit a řekl jí: „Víš Marie, když je člověk nemocný, očekává, že bude uzdraven. Po zlé době přijde doba dobrá anebo lepší, a po době dobré můžeme zase čekat, že se dostaví doba horší, a to se děje i s námi dnes.“ Sousedka mu již neodpověděla, věděla, že Glovackého, kromě Jana Němce, nikdo nepřesvědčí o opaku.

Lidé ve Zjevení Jana nacházeli východisko ze současné situace. Bylo pro ně také zdrojem naděje. Aspoň na Faustynově věřili, že Bůh je svrchovaným Bohem. Ač nevěděli a nedovedli pochopit, proč se to vše zlé děje, věděli, že Pán Bůh není tímto zlem vinen. Výhled na druhý příchod Pána Ježíše dával lidem sílu snášet útrapy života, které jim připravila válka.

Rád jsem naslouchal tátovým přátelům, kteří k nám chodili na táčky a vyprávěli pohádky o strašidlech a vzpomínky na své mládí, ale nejraděj jsem poslouchal to, co si vyprávěli ze Zjevení Jana. To bylo velmi zajímavé: druhý příchod Pána Ježíše pro jeho věrné. Já jsem také chtěl být mezi těmi věrnými, a tak jsem ještě s větší naléhavostí a píli odříkával modlitbu Otčenáš, Věřím v Boha a pak i další modlitby, Půjdu spáti, Ráno vstávám. Ale nezůstalo jen při modlitbě, u nás se hodně zpívalo. Než jsme šli spát, mohl každý navrhnout tu svoji nejoblíbenější píseň, a tak téměř každý večer na

závěr jsme zpívali píseň: „Tam nad hvězdami v nebi Otce mám. Tam nad hvězdami, zda se sejdem zas.“

Ale ani polští katolíci nezůstávali pozadu, i oni vyhlíželi pomoc z „jiné strany.“ Asi dvacetileté dívence se jedné noci zjevila Panna Marie. Veliké slzy jí kanuly po tváři, zářící jako slunce. Ale kromě té dívky nikdo jiný tuto zář neviděl. Panna Marie jí řekla, aby jejím ctitelům vyřídila vzkaz: „Oroduji za vás, za celé Polsko, u svého Syna. Vzkaz mým ctitelům, že je před vámi světlá budoucnost, brzy přijde konec vašeho utrpení.“ Chodilo sem mnoho poutníků, ale jen tajně, aby se o tom nedověděli Němci. Děvče nabádalo poutníky k ještě většímu a vřelejšímu uctívání Panny Marie. V tom mnoho Poláků vidělo naději, že je Panna Marie neopustí a svými přímluvami u Krista v dohledné době přispěje k ukončení jejich utrpení.

Jeden Čech z Faustynova řekl: „To je zvláštní, Němci jsou zaslepení, nechápou, že jsou podvedeni démonem zla. Jejich Vůdce je ztělesněný ďábel, šelma propuštěná z pekla a jeho gestapo jsou jeho padlí andělé, nositelé smrti. Jak jen může být nějaký národ tak zaslepený!?“ Na to mu řekl Jan Němec: „Podívej se na Serbiána, podívej se na Arenta na Frašce, komu oni ublížili? Jsou to zbožní lidé. A kolik takových je i v Zelově a v celém Německu, kteří s Hitlerem nesouhlasí, i když jejich synové musejí umírat na frontách! Nemůžeš šmahem hodit všechny Němce do jednoho pytle.“ Onen obyvatel Faustynova se poškrábal na hlavě a odvětil: „Jane, ne nadarmo neseš jméno Němec.“ A debata se ukončila. Avšak tyto dva „kohouti“ navzájem jeden druhého nepřesvědčili.

Otec chycen a odveden. Nikdo si nemohl být jistý, že zůstane Němci nepovšimnut. Stalo se to přede žněmi, obilí bylo vysoké, takže se v něm člověk snadno schoval. Byla neděle, babička dnes nevařila, nebylo jí dobře. Vaření se ujal táta, který uměl vařit výborné klusky. Byly chutné i bez masa. Po obědě táta odešel za kamarádem na Faustynov. Asi tak ve dvě hodiny odpoledne bylo slyšet neobvyklý štěkot psů, ale to nebyli šikavsští či faustynovští psi. Vyšel jsem ven a uviděl a to poprvé v životě, jak gestapo a policie s puškami honí lidi, jako když se honí divá zvěř na odstřel. Místní lidé utíkali do obilí a přes obilí do lesů, aby unikli Němcům. Některým se to podařilo, jiným se útěk nepodařil; nepodařil se ani našemu otci.

Otec se večer nevrátil domů. Čekali jsme na něho až do noci. Babička celou noc nespala. Nevrátil se ani ráno. Nikdo jsme netušili, co by se mu mohlo přihodit. Byl nemocen, bolívaly ho nohy, a tak nemohl dlouho chodit a utíkat už vůbec ne. Babička mne poslala na Faustynov ke Kumpoltům, kam občas zašel, abych zjistil, jestli se mu tam neudělalo nevolno. Zašel jsem ke Kumpoltům, kde mi řekli, že náš táta od nich odešel včera dost brzy. Před odchodem řekl: „Půjdu domů, jsem nesvůj, nevím co se se mnou děje, raděj abych už byl doma.“ A odešel. Kumpolt ho nezdržoval, i když to měl ve zvyku. Říkával mu: „O dům máš postaráno, nemáš kam co spěchat.“

Táta neměl obavy, že ho odvezou. Už několikrát mu hrozilo, že ho odvezou do Německa, ale vzhledem k jeho nemoci ho pokaždé propustili. Až tentokrát. Chycené lidi naložili na nákladní auta a odvezli do Pabijaníc, kde je umístnili do lágru. V průběhu asi tří dnů museli všichni projít

lékařskou prohlídkou. Ty zdravé odvezli do Německa. Náš táta byl uznán za neschopného. A tak ho po pár dnech propustili.

U nás v rodině jsme ale nevěděli, co se s tátou děje, zda se vrátí či nevrátí? Tak jsme zůstali tři, babička a já s Pepíkem. Nebylo to nic mimořádného, neboť bylo jen málo rodin, které zůstaly úplné. Šikavice nebyla příliš postižená tím, že by bylo odvečeno mnoho lidí z rodin či celých rodin, spíše to byly výjimky. Z rodin na Šikavici byla nejvíce postižená ta naše. Jako Češi jsme před Poláky neměli žádná privilegia, spíše naopak.

Jednou navečer někdo zabouchal na dveře. Byl jsem zrovna vedle pece, která stála u dveří. Vyskočil jsem a otevřel, úplně jsem zapomněl zeptat se, kdo to je. A byl to náš táta! To bylo radosti! Němci ho přivezli do Wole a pustili ho. Táta pak vykládal celou tu anabázi, kterou prošel.

Častý a nevíтанý host u nás. Kdo že to byl, náš častý host? Byl to nevíтанý host, přišel ve chvíli, když jsme ho nejméně čekali. Nemoc. Nemoc byla ten nevíтанý host. Náš táta byl nemocen, co si jen pamatují. Táta měl stále oteklé nohy. Čím více je namáhal, tím to bylo horší. Když dělal na tkalcovském stavu, nohy byly zvlášť namáhané. Někdy byl tak nemocen, že se nemohl na nohy ani postavit; bolestí křičel. Nebylo lékaře ani léku, ale byl v Zelově felčar, který vykonával práci lékaře. Dělal různé mastičky, ale ty na tátovu nemoc pramálo pomáhaly. Musel si vytrpět své. Máma pak musela sedět za tkalcovským stavem i místo táty. Když býval táta nemocen, to se málo spalo, anebo se téměř nespalo. Máma bývala unavená. Za ně-

jakou dobu, když si jeho nohy odpočaly, rány na nohou se trochu zacelily, tož i bolesti polevovaly a táta mohl pomalu vstát z postele a zkoušel si sednout na lavici tkalcovského stavu a pomalu se opět pouštěl do práce. Tyto tátovy pracovní výpadky se pravidelně opakovaly, vždy po několika měsících. Za války ho ale tato nemoc nejednou zachránila před nasazením na práci do Německa. Jednou jsme již měli jako rodina všechno vyřízeno, že pojedeme do Německa, kde pracovala máma, ale kvůli tátově nemoci nás do Německa nepustili. Tato nemoc mu zůstala až do posledního dne života.

„Zemědělská reforma.“ Němci udělali zemědělskou „reformu“. Ze čtrnácti usedlostí na Šikavici byly najednou tři. Naše pole i dům připadl našemu dobrému příteli a druhému sousedovi Alexandru Felkovi, ale ten do našeho hospodaření vůbec nezasahoval. K jeho hospodářství byla přidělena paní Gurnáková z Přculecké Wole, která sousedila se Šikavici, jejíž manžel při obsazování Polska byl starostou Přculecké Wole, byl Němci zatčen, také šoltys (starosta) Faustynova Bočan byl Němci zatčen. Nikdo z nich se po válce nevrátil. Všechny starosty obcí, po obsazení Polska, Němci uvěznil.

Naše babička měla už dost roků, tak ta paní, která byla přidělena k našemu „velkostatku“ do práce, ponejvíce pracovala u nás. Bylo to se svolením „hospodáře.“ Ta paní byla velmi pracovitá, měla nás moc ráda, cítila se u nás jako doma. Kdykoliv potřebovala být doma, bez prodlení mohla zůstat, jak dlouho chtěla.

Neděle a svátky.

V průběhu války jsme Vánoce prožívali bez mámy. Bavorka, kde máma pracovala, jí slibovala, že ji na Vánoce dá dovolenou, ale nikdy ten svůj „záměr“ neuskutečnila. Ale na jedny Vánoce jsme zvláště čekali, i těšili se, když máma napsala, že bavorka jí slíbila čtrnáctidenní dovolenou. Máma i my jsme se na tyto Vánoce mimořádně těšili. Chystali jsme veliký stromek, já i Pepík jsme dělali z papíru ozdoby. Tento stromek jsme dělali hlavně pro mámu, takže musel být krásný a byl krásný, ale máma ho neviděla. Asi týden před Vánoce přišla z pošty zpráva, že máme na poště balík. Do Vygierzova jel pan Sobański a přivezl nám velký balík. I z něho jsme měli radost, rozbalovali jsme dárky. Až na dně balíku byl dopis, kde máma psala, že ji bavorka na dovolenou nepustí. Poradila jí však, aby nám poslala balík. Všechno, co v balíku bylo, bylo prý od bavorky. Hračky byly zřejmě po jejich dětech. Třebaže máma nebyla mezi námi a na frontách zuřily boje, snažili jsme se mít o Vánocích vnitřní pohodu. I tyto Vánoce byly „idylické.“ Jako bychom se na chvíli odpoutali sami od sebe a nechali se ovívat vánočními písněmi, které jsme si sami doma zpívali: Tichá noc, svatá noc; Narodil se Kristus Pán. A k tomu všemu ještě zdobený stromek a sních, i svíčky a smolky, které vydávaly trochu světla i „vůně“. Tedy i Štědrý večer byl přece jen trochu osvětlený. Ale to betlémské Světlo zářilo stále silně a bez přestání i do té tmavé „noci“ válečné. A byli jsme rádi, že jsme nemrzli někde venku. V duchu jsme byli s mámou i s oběma Karly. Komunikace s nimi byla přes veliký oblouk, ale dokonale fungovala. Byla to komunikace přes mod-

litby. O Vánocích naše myšlenky, tužby a přání letěly touto zvláštní modlitební cestou až k Mnichovu, kde byla máma a dál na místa, kde byli oba Karlové. Ale ani po jejich smrti jsme nepřestali na ně myslet; dokonce, když vál silný vítr, a toho bylo u nás dost a dost, jsem jim křičel na pozdrav, aby jim ho vítr dovál tam, kde jsou. Ozvěna od nich se nevrátila, asi ho nezaslechli.

Na Šikavici u babičky Pospíšilové, zřejmě to přinesla doba války, nebyla naše zbožnost tak přísná, jako před válkou, avšak byla to zbožnost vyplývající z Bible. Dělat se v neděli nesmělo, ale vařit jídlo to se smělo. Ti, kteří bydleli na venkově, hlad neměli. Hlavním jídlem jim byly brambory s kyselem a klusky, placky jak ze syrových, tak z vařených brambor, a to, co se dalo z brambor vařit. V létě byl bob, fazole, okurky, špenát ze šťovíku, zelí. Okolní lesy byly bohaté na houby a ty doplňovaly náš skromný jídelníček. Téměř každou neděli jsme měli k obědu slepičí nebo kachní maso. Babička chovala mnoho slepic a kachen. Ač jsme u babičky bydleli, bydleli jsme jako ti, kteří neměli žádné hospodářství. Zatímco, my jsme dostávali potravinové lístky na chléb, babička je nedostávala, zato si mohla každý měsíc semlít dvacet pět kilogramů žita. Jako Češi jsme měli lístky odlišné od Poláků i barevně, i množství potravin jsme měli jiné než měli Poláci. Němci měli potravinové lístky stejné barvy jako Češi, s tím rozdílem, že na ně více koupili. Potravinové lístky otec zčásti prodával „zákazníkům“ do Zelova. Ale nejenom do Zelova, i z Lodže přicházeli lidé kupovat potravinové lístky. Lístky na chleba jsme neprodávali, neboť jsme měli nárok jen na dva kilogramy chleba na týden pro tři osoby. Ba-

bička vedle měsíčního mletí žita mohla dvakrát do roka semlít i určité množství pšenice, ale tu jsme neměli, mohli jsme si však ve mlýně koupit odpovídající množství pšeničné mouky. Koláče babička pekla vždy na svátky: Vánoce, Velikonoce a na svátky Svatodušní. Když se pekly koláče, to byl svátek! A ty koláče jak voněly! Byly vysoké i více než deset centimetrů, tak byly nadýchané! Ty ale chutnaly! Od té doby jsem tak chutné koláče nejedl. Čím to vlastně bylo, že tak chutnaly? Že by proto, že jsme je měli třikrát do roka?

Pro nás byly největšími svátky Vánoce a Zelené svátky (svátky Svatodušní). Obstarat stromek nebyl žádný problém. Šli jsme do lesa, uřízli malou borovici. Mít jako stromek smrk to byla vzácnost. Zdobení vánočního stromku jsem měl na starosti já a Pepík. Jaká to byla krása! Občas jsme si koupili svíčky, ba i prskavky, ale to bylo vzácností. Potom nastala ta pravá štědrovečerní domácí pohoda! Bohoslužby za celou dobu války se na Faustynově nekonaly. Jít večer do Zelova do kostela nebylo možné. Lidé tu byli odkázáni ve zbožnosti jen sami na sebe. Otec na Štědrý večer vzal Bibli, psanou švabachem, a přečetl novozákonní oddíl z evangelia Lukáše nebo Matouše o narození Pána Ježíše. Vždycky jsme dostali sáček a v něm bylo jedno nebo dva jablíčka, něco málo bonbonů, nějaké ořechy. To bylo radosti! Některé děti dostávaly dražší dárky, ale více bylo těch, které dostaly ještě skromnější nadílku, jestli vůbec nějakou dostaly.

O Vánocích jako by zima vrcholila. Lidé říkali: „To jsou mrazy jako na Sibiři.“ Toto rčení bylo důvěryhodné, neboť jsme znali vyprávění těch, kteří na Sibiři strávili řadu let jako carští vojáci i jako

zajatci. Sněhu bylo toho roku „požehnaně.“ Lidé museli chodit na „brigády,“ odhazovat sníh z cest. A tam, kde bylo mnoho a mnoho sněhu, vykopali tunely, dali slámu, zapálili a tak sníh z cesty odstraňovali.

Zelené svátky. Na Zelené (Svatodušní) svátky jsme se těšili stejně, ne-li více než na Vánoce. Mou starostí bylo přinést hodně zeleně na ozdobu, převážně rákosů. Všechny děti chodily k řece a k rybníkům, do mlýna na Frašku trhat rákos. Nikdo nám to nezakazoval, to přece patřilo k Zeleným svátkům. Večer před svátky byl vyzdoben vnitřek domu rákosem, který vydával příjemnou vůni, ale tak větve mi z bříz. Zdobili jsme vším, co bylo zelené. Vyzdobil se dům i dvorek, venkovní okna, dveře. I chodníčky okolo domu. Zelené svátky, to byly svátky radostné i proto, že byly tři dny svátků. I o Velikonocích byly tři dny svátků, i o Vánocích tři dny svátků. Ten třetí den svátku byl pro nás děti nejradostnější, patřil návštěvám. K nám chodily návštěvy, i my jsme chodili na návštěvy, ale většinou chodili lidé k nám. Druhý den svátku o Velikonocích byl věnován dětskému koledování. A těch vajíček co bývalo po koledování, jedli jsme je celý týden. O svátcích i nedělích byly hliněné podlahy doma posypány žlutým pískem. Na třetí den svátků se těšili i Zelováci, kteří měli příbuzné a přátelé na Faustynově, jezdil sem každý, kdo měl na Faustynově i vzdálenějšího příbuzného nebo přítele. A rádi sem jezdili.

Když se o svátcích navíc vydařilo počasí, chodilo se na lubecký luh, do Černého, anebo jenom do blízkého lesa. K nám na Šikavici přijížděl strej-

da Josef Pospíšil s tetou a někdy i příbuzní od Poláčkových. I koně měli odpočinek od práce. Po příjezdu dali koňům trávu a koně se krmili celý den, sem tam si některý kuň i lehl k vozu. Až k večeru se návštěvníci vraceli domů. Při loučení jsme se již těšili na další, třetí den svátků.

Ta naše babička. Starost o naši existenci ležela především na bedrech naší babičky. Táta byl nemocen. Co se týkalo práce na poli, o tu se starala babička a já. Mně bylo asi dvanáct roků. Nejen že jsem pásal krávu, ale pracoval jsem na poli jako dospělý člověk. Přihazoval jsem brambory, na podzim je vykopával. Na trakaři jsem vozil hnůj na pole, rozhazoval pro orbu. Když nastala žeň, všechno naše obilí jsem sekal já a babička za mnou „ubírala“, vázala snopky a pak jsme stavěli „panáky“. Později nám pomáhal Bolcerek. Když obilí doschlo, odnášeli jsme je na zádech domů, vlastně k sousedovi Felkovi, který měl stodolu a byl naším hospodářem. Někdy nám známý část obilí odvezl na fůře do stodoly. V zimě jsme obilí mlátili cepy. Někdy jsem mlátil sám, někdy mi pomáhal Felek a pak já pomáhal jemu v mlácení obilí. Byl-li táta zdrav, mlátil obilí i on.

Protože děti nechodily do školy, měly dost času i na dětské lotroviny. Na začátku jsem spolu s ostatními kamarády zkoušel kouřit bramborovou nať. Ta mi vůbec nechutnala. Zvracel jsem po ní, bolela mě hlava. Babička se mne ptala, co jsem jedl? Já jsem toho tolik vyjmenoval, co jsem jedl, že babička se usmála a řekla: „Kde pak jsi to našel, anebo kde jsi to natrhal?“ Já se v odpovědi tak zamotal, že kdyby mne vyslychal otec, pocítil

bych pásek na svých zádech. Když nám „nechutnala“ bramborová nať, uchýlili jsme se k tabáku, kterého bylo na zahrádce a právě u nás dost a dost. Nijak jsme se od dnešních dětí nelišili. Když dospělí muži kouřili, proč bychom nekouřili my kluci? Měli jsme to od koho odkoukat. Někdy jsme se dostali ke starým novinám a dělali cigarety z tabáku ukradeného v zahrádce. Němci nezakazovali pěstovat tabák. Když nebyl papír na cigarety, i dospělí kuřáci nejednou balili tabák do novin a do tabákových listů a tak kouřili. Když jsme to viděli my kluci, zkoušeli jsme to i my. Taková cigareta i nám dětem šmakovala! Kluci kouřili bez vědomí otců. Běda, kdyby mě otec viděl kouřit! Chtěl-li jsem si zakouřit, šel jsem sám nebo s kamarády do poli, mezi brambory. Tabák a sirky jsem si schovával do slaměné střechy. Na tuto moji skrýš otec nepřišel. Když jsme viděli, že dospělí kouří fajky, vyřezávali jsme z dřeva fajky i my kluci, a jak nám to šlo a to se z nich kouřilo! Říkalo se, že kdo kouří, je již dospělý. A já chtěl být už dospělý. Už jsem měl dost poslouchání. Co tak poroučet? Ale poroučet může jenom dospělý; k dospělosti patří cigareta.

Občas jsem záviděl dětem, kde jich bylo doma více než jen dva, takže se mohli střídat v pasení krávy. Můj bratr byl o dva roky mladší, takže většina práce ležela na mých „bedrech.“ Považovalo se za samozřejmé, že krávu budu pást já. Faustynovská škola, která již na počátku války lehla popelem, měla těsně u Faustynova les. My kluci ze Šikavice jsme si chodili sem hrát a provádět různé lotroviny, dívat se ptáčkům do hnízd, případně si je nosit domů, anebo je předčasně pouštět do volné přírody.

Jednou se již slunce sklánělo k západu. Věděl jsem, že mám pást krávu, ale chlapci mne zdržovali, že musíme ještě něco podniknout. Na nějaké dobrodružné podnikání mě nebylo nutné dlouho přemlouvat. Edek Zavorski mi řekl: „Józek jest v domu, tak on bendže pašť krowe.“ Když to řekl můj nejlepší kamarád, jak bych ho mohl neuposlechnout? Když jsme se potom k večeru vraceli domů, kluci se ušklebovali a říkali: „To jsme zvědaví, jak to s tebou dnes dopadne.“ I já jsem na to byl zvědav.

Táta byl velmi rozčilený, když mne uviděl, řekl mi, abych šel s ním do chalupy. To jsem již věděl, co bude následovat. Otec používal na moji převýchovu buď opasek, anebo pořádný prut. Oba používané prostředky mne po těle velmi štípaly. Otec těmito prostředky při mé výchově nešetřil. Říkal jsem si: „Takový výchovný prostředek na mne nemůže zabrat.“ Ale zabral! To jsem ocenil až později ve svém životě, a to když můj otec měl několik hodin před smrtí. Modlil jsem se za něj, aby ho Pán Bůh mezi námi ještě ponechal. Byl jsem na kolenou ve stodole a modlil se. Jakoby se všechny ty údery, které jsem od otce dostal, vracely zpět, byly sladší než med a hřejivější než balzám. Dobře že ani jedna rána nepadla vedle!

Domácí škola. Toužil jsem po tom, abych se naučil číst, psát. Měli jsme velkou, rodinnou Bibli, ze které nám otec četl. Všechno to, co četl, mne velice zajímalo, chtěl jsem číst sám. Jenže dveře k této knize mi byly uzavřeny. Otec nás trochu učil, ale buď on nevytrval v tomto úsilí, anebo jsme nevytrvali my. Ale až jsem zatoužil poznat to, co

je napsáno v této Knize, chud' k učení se dostavila. Skládal jsem písmena a pomalu četl. První písmo, která jsem znal, byla švabach. Pomalu jsem se pustil do čtení Bible psané švabachem. Když jsem po smrti Karla, otcova bratra, dostal jeho Bibli psanou latinkou, učil jsem se latinská písmenka, abych mohl číst ve strýčkově Bibli.

Babička naléhala na otce, aby nás učil, abychom nebyli nevzdělaní. „Aby ti chlapi si mohli někdy něco přečíst, uměli se podepsat a nemuseli dělat tři křížky místo podpisu, jak to dělám já,“ řekla babička. Babička uměla trochu číst, a to ještě pomalu, ale psát neuměla.

Měli jsme starý slabikář, také tištěný v švabachem. Byl z devatenáctého století, ještě můj dědeček se z něj učil číst. Potom jsme měli Bibli, kancionál a jeden starý zemědělský kalendář. To byl náš knižní fond! Ale ještě něco jsme měli, Velký a Malý Heidelberský katechismus. Já se učil Malý Heidelberský katechismus zpaměti, neboť to se vyžadovalo ke konfirmaci. Ale i ten Malý katechismus byl až příliš velký, abych se ho mohl naučit zpaměti. Ale já jsem se otázky i odpovědi z tohoto katechismu učil rád. Bylo mi to potěšením. Nikdo mne k učení nenutil. Ale více než katechismus jsem četl Bibli. To, co jsem četl jako první z Nového zákona, byly události Velkopáteční. Tyto události mne natolik zaujaly, že jsem nechtěl, aby mne někdo při čtení Bible jakkoli vyrušoval. Odcházel jsem na pole do žita, sedl si a nemohl jsem se od čtení odtrhnout. Babička mne hledala a volala: „Vlastíku, Vlastíku, kde jsi?“ Já se neozýval; byl jsem čtením Bible natolik zaujat, že jsem nic neviděl a nic neslyšel. A toto zaujetí událostmi Velkopátečními mi vydrželo dodnes!

Válka v plném proudu. Němci vedli válku na východní i západní frontě. Občas jsme dostali německé časopisy, kde byly fotografie německých vojáků a důstojníků z ruské fronty. Na fotografiích se němečtí důstojníci a vojáci usmívali. Stáli tam jako vítězové. Pan Mizera, bydlel na konci vesnice, anebo na začátku, podle toho, od kterého konce vesnice se to počítalo, rozuměl německy, měl ukryté rádio a poslouchal jak německé, tak i jiné stanice. A ten zásoboval své přátele zprávami o tom, co se děje na frontách. Jeho dům byl místem, kde se scházeli muži, kde se všechno probatovávalo, a z toho jsem měl užitek i já. Věděl jsem však jedno, že musím zachovat naprostou mlčenlivost.

Ač byl Faustynov jen vesnicí „přistrčenou“ k lesům, kde dávaly lišky dobrou noc a kde se jako by zastavil čas, německá policie nás evidovala a dávala dobrý pozor, co se tady děje a co se tady říká. Byli jsme také mimo hlavní dopravní tepnu, přes Faustynov se jezdilo jen z nouze. Odtud dál byly jen lubecké lesy a lubecké luhy, kde se těžila rašelina, na druhé straně zase Černé, kde se také těžila rašelina a kde bylo mnoho luk a rybníků. Část Černé patřila Kudajům, a když sem přišel Němec Arent, všechno patřilo jemu. Nebyli jsme ani mimo zájem těch, kteří potřebovali úkryt před gestapem. Ti, kteří museli prchat před policií v noci anebo i ve dne, se brzy ukryli v lese. V tom měl Faustynov jedinečnou polohu.

Policie sem jezdila na jízdních kolech, vždycky byli dva, nebo na koních, anebo i starou Mercedeskou. Ale Mercedeskou jezdili převážně ti vyšší páni. Ale Němci sem přicházeli i večer, v noci, nad ránem, nevěřili nám, že se tady nic neděje, že jsou

tu jen dvě poklidné vesnice. Poláci a Češi tady v průběhu války žili v naprosté vzájemné důvěře, jednotě a schodě. Nebylo slyšet, že by z místních Poláků někdo udal místního Čecha a naopak. Věděli jsme, že plujeme na jedné lodi, která se může kdykoli potopit.

Mlynář Arent z Frašky, Němec z Volyně, byl věřící člověk, byl členem zelovského baptistického sboru, kam každou neděli s rodinou jezdil. Bylo dobře, že na Frašce byl on, a ne jiný Němec. Držel nad námi „ochrannou ruku,“ ale policie mu zcela nedůvěřovala, ač jeho dva synové byli ve válce. Občas si policie sama prověřila své teritorium.

Jak se Němec Arent k nám na Frašku dostal? Fraška byla mnoho generací majetkem Kudajů. Ale když přišla okupace, Kudajova rodina musela opustit svůj mlýn, mnohá pole, louky a lesy. Odjeli do polského protektorátu.

Celý den a celou noc pršelo, šikavská náves byla rozježděná od vozů a ve vyježděných, hlubokých rýhách bylo vody a bláta až po kolena, a vtom se na začátku Šikavice z ničeho nic objevil autobus! Jen co přijel, zabořil se do vyjetých kolejí. Příjezd autobusu na Šikavici, to byla událost!

Tímto autobusem se stěhoval Němec z Volyně na mlýn na Frašku. Sběhly se sem děti z celé Šikavice. Poprvé v životě jsme viděli autobus. V autobusu byla rodina Arentů. Jen aby tam byli nějakí kluci. A byli, to jsme se večer dověděli. Čím více se autobus chtěl vyprostit z rozblácené koleje, tím více se bořil do rozmočené cesty. Z autobusu vystoupil menší, zavalitější, černovlasý muž s hustým knírem, to byl pan Arent. Ale ostatní z autobusu nesměli vystoupit. Po delší době se autobusu podařilo z bláta vyjet a dojet na Frašku. Na Frašku

přijely dvě rodiny, starý Arent s manželkou, se synem Edvardem a s dcerou. Byla to krásná dívka, jaké nebylo v celém okolí. Pak tu byl jejich starší syn s manželkou ukrajinské národnosti. Měli dva kluky staré jako my a dva chlapečky, dvojčata ještě batolata.

S chlapci jsme se brzy seznámili a skamarádili. Pan Arent vnučatům nezakazoval kamarádit se s českými nebo polskými chlapci. Pán Arent byl zvláštní člověk, který skrze víru v Ježíše Krista nacházel cestu k lidem, ať byli jakékoli národnosti.

Ženatý syn musel brzy narukovat do německé armády. Doma zůstal, aspoň zatím, mladší syn Edvard. Naše babička nedala na pana Arenta dopustit.

Když ještě jejich syn Edvard nebyl v armádě, musel chodit s policií po vesnicích a hlídat nebo dělat prohlídky. Starý Arent si na policii vymohl, že jeho syn nebude provozovat kontroly a hlídky na Faustynově a Šikavici. Jeho žádosti policie vyhověla.

Mlynář Kansy. Na mlýny jsme byli bohatí. Na jednom konci Šikavice byl jeden mlýn na Frašce, jehož majitelem byla rodina Kudajů a na druhém konci Šikavice byl další mlýn na Dembovalci, jehož majitelem byl pan Kansy. Před válkou oba mlýny měly co mlít. Oba mlýny byly spojený malou říčkou, která jim dodávala vodu, aby se ve mlýně točila kola. Okolo Kansyho vedla cesta do Wyglelzova a tudy lidé chodili jak ze Šikavice, tak z Faustynova i Wole. Cesta vedla před okny mlýna a obytného domu, pěšky se chodilo i přes jejich

dvorek. Pozemek kudy vedla cesta patřil panu Kansymu, a on byl velkorysý, dovolil lidem vyšlapat cestu přes jeho pozemek. Sem do jeho vod jsme se chodili koupat i my kluci. Ač jsme jako kluci výskali, běhali, pan Kansy to vydržel. Nikdy nás nevyhnal, nikdy, se na nás nezlobil. Aspoň to nedal najevo. Po obsazení Polska Němci, Kánsymu zakázali mlít. Mlýn zavřeli. Už to byl postarší pán a tak v létě vysedával před mlýnem. Často jsem ho tam viděl sedět, když jsem šel do Wyglelzova. I mé babičce bylo líto, že už pan Kansy nemele, protože sem chodívala mlít obilí, bylo to jen několik kroků od nás. Pan Kansy měl několik synů, kteří studovali ve Varšavě a domů dojížděli jen občas, měl též jednu dceru, která zpravidla byla doma.

Když panu Kansymu Němci zavřeli mlýn, musel hledat obživu jinde, jeho pole také nebylo výnosné, byly to samé písčky a jeho lesy byly znárodněny jako lesy ostatních obyvatel. Kansy si hledal obživu i jinak, pěstoval u řeky bobry na kůži. Kůže z bobrů prý byla drahá. Bobrů na Dembovalci bylo mnoho. Byli v klecích při řece, takže se v řece koupali a na souší se osušovali. Jednou brzy z jara, a to bylo ještě hodně chladno, přišla velká voda. Řeka stoupala, rozlila se po okolí. Kansyho bobři se dostali na „svobodu.“ Pro pana Kansyho to byla pohroma. I my kluci jsme chodili po břehu řeky hledali bobry. Nejednoho bobra jsme viděli, ale chytit ho, to jsme se neodvážili. Stejně bychom ho nedokázali chytit. Chytali je i Kansyho synové, i jiní dospělí. Hodně bobrů odchytili, ale ne všechny. Pan Kansy pak jim zhotovil pevnější obydlí.

Syny pana Kansy vidím, jako by to bylo dnes,

jak tlačí vůz s rašelinou z lubeckého luhu. Jeden ze synů byl u voje a řídil, ostatní synové vůz tlačili. Neměli koně a tak si museli pomáhat, jak se dalo.

Jenom pár kroků od mlýna pana Kansyho byla obec Wola, která vlastně byla jakoby spojená s mlýnem na Dembovalci. U prvního domu na Woli byl starý velký, košatý strom a z pod jeho kořenů vytékal pramen čisté, studené vody. Byla to voda známa v celém okolí. Sem jsem ji chodíval pít a občas jsem ji přinesl domu. Po té vodě se mi stýskalo i v Čechách.

Jak babička načerno prodávala. Babička chodila celou dobu války, téměř každý týden do Zelova prodávat vejčíka a máslo. Bylo to trestné, ale babička chtěla pomáhat sobě i lidem. V Zelově si postupně vybudovala zázemí, měla stálé klienty a možná i překupníky, kteří tyto produkty prodávali dál až do Lodže. Vejčíka i máslo na černém trhu byly vzácností a bylo zakázáno je načerno prodávat. Když přišla do smluveného domu, zákazníci už na ni čekali. Prodej byl již předem domluven i objednan další. A tak jsme měli nějaké peníze na ty nejpotřebnější věci, peníze jsme ještě získávali prodejem některých potravinových lístků. Babička dělala to, co Němci zakazovali dělat a za co trestali, ale babička věděla, že tím slouží lidem. Nedbala na žádné zákazy, pokud věděla, že tím lidem pomáhá. A německé zákony stejně pokládala za ďábelské, a proto nepovažovala za hřích je nedodržovat. Babička chtěla pomoci lidem, když byli v nouzi. Ona věřila, že chodí pod ochranou Nejvyššího, v tom se nezklamala za ce-

lou dobu války! Policie ji nezadržela a nekontrolovala! Byl to opravdu Boží zázrak! Babičce bylo sedmdesát roků, ale ve svém oblečení vypadala mnohem starší. Na hlavu si uvázala šátek pod bradu, potom přes sebe přehodila vlněný šátek, vajíčka měla obložená okolo těla, máslo dávala do šátku, který si pověsila na ruku, a hajdy s tím do Zelova. Když všechno v Zelově prodala a zařídila, co bylo potřeba. Občas zašla za svým bratrem Poláčkem, ale to jen když nespěchala domů a zásadně v létě, když byl dlouhý den. Policie nepodezírala starou paní, že by mohla dělat něco nezákonného, to jest nosit vajíčka a máslo na prodej do Zelova. Když cestou potkávala policii, měla malou dušičku. Ale vymyslela si, že až uvidí na cestě proti sobě jít policii, „obešla“ jí tím, že si dřepěla do příkopu nebo někam mezi keře a dělala, jako by vykonávala svou potřebu. Když ji policie minula, zvedla se a pokračovala v cestě. Dělal to celou válku, aniž by vzbudila u policie sebemenší podezření, že s tím dřepěním švindluje.

Babička byla modlitebnicí. Milovala Pána Boha, nás naučila se modlit, ale nejenom naučila, ale také dbala, abychom se každý den modlili dvakrát, když jsme šli spát a když jsme ráno vstávali. Babička říkala: „Daniel se modlil třikrát denně, my se musíme modlit nejméně dvakrát denně. Do dne nesmíme vstoupit bez modlitby a bez modlitby nesmíme vstoupit do postele. Naše každodenní modlení se skládalo z Otčenáše, z vyznání víry, Věřím v Boha a ještě ráno se přidávalo: „Ráno vstávám, chválu vzdávám Hospodinu Bohu svému.“ Večer se k hlavním modlitbám přidávalo: „Půjdu spát, dej mi vstát, o můj Bože z mého lože, amen.“ Naše modlitby si každý odříkal poti-

chu. Babička někdy řekla: „Ne abyste v modlitbě švindlovali.“ Já jsem někdy švindloval, to slovu amen. Amen a kámen mi někdy splýval v jedno. Takže někdy místo amen, jsem říkal „kámen.“

Babička byla zbožná žena. Byli jsme jí odcho-
vání i vychováni. Celou dobu války jsme byli bez
mámy. Babička se snažila nám ji nahradit.

Když mi bylo dvanáct roku. V té době jsem byl již „samostatný.“ Chodíval jsem do Zelova do ob-
chodů nakupovat. Cestu z Faustynova do Zelova
už jsem znal z paměti. Když byl sníh, šel jsem po
silnici, od jara do podzimu jsem chodil po polní ces-
tu. Vyšel jsem na silnici k Požděnicím, na počátku
Požděnic zahrnul doleva a zase po polní cestě kolem
lesa. Když jsem vyšel z polní cesty, dostal jsem se
na silnici, která vedla od Požděnic do Zelova a tak
jsem si cestu zkracoval. A když už jsem byl v Ze-
lově, zahrnul jsem doleva a téměř na konci ulice
nedaleko Ignacova a Josefátova byl obchod se smí-
šeným zbožím, kam jsem chodil nakupovat.

Jednou jsem šel do Zelova pro léky. Lékárna
byla na rynku. Vstoupil jsem do lékárny a chvíli
čekal, až na mne přijde řada. Než jsem se dostal
až k pultu, trvalo to dost dlouho. Jediný chlapec
nebo chlapeček, který tam byl, jsem byl já. Za pul-
tem obsluhovaly tři nebo čtyři ženy. Když jsem
chtěl lék, tak mne prodavačky vůbec neposloucha-
ly. Já stál dál. A když už se mi zdálo, že je to příliš
dlouho, znovu jsem se ozval. A zase mne nikdo
neobsloužil, jedna z prodavaček řekla: „Jen poč-
kej.“ A já zase čekal. Ozval jsem se potřetí. Jedna
prodavačka mi řekla, abych se postavil stranou
vedle pultu a řekla polsky: „Jsi pěkný, chci se na

tebe dívat.“ Od stání mne začaly bolet nohy. Myslel jsem si, že už odejdu domů, ale jít z Faustynova až do Zelova pro lék, a lék nepřinést? Řekl jsem si, že půjdu na Ignacov ke strejdovi a tam zůstanu do rána a zítra se vrátím zpět pro lék. Ale konečně se nade mnou jedna lékárnice slitovala, zrovna ta, která mi lichotila, a lék mi prodala anebo dala? A já s radostí utíkal domů. Na cestě jako téměř vždycky jsem měl překážky. Byly to husy na Woli, které mne zdržely. V takovém případě jsem musel stát a hodně daleko od nich. Nejhorší byli houserři, kteří chránili svá hejna. Domácí se jich nebáli, ale já se ani psa tolik nebál jako houserů. Domů jsem přišel až po západu slunce. Táta se vyptával, kde jsem byl, že se tak pozdě vracím? Já jsem neřekl, že jsem se líbil jedné prodavačce, a proto mi nechtěla lék prodat. Táta by mi to stejně nevěřil. On věděl, že se dovedu vymlouvat a že si na svou výmluvu vymyslím neuvěřitelné věci. Ale když jsem se vymlouval na husy, to mi věřil, neboť věděl, že se jich bojím.

Ignacov. Na Ignacově bydlel můj strýc Josef Pospíšil. Protože v Zelově bylo mnoho Pospíšilových a téměř všichni nějak byli příbuzní, mému strýci, aby ho odlišili od ostatních Pospíšilových, říkali Šikavský Pospíšil. Šikavský proto, že pocházel ze Šikavice. Oženil se s dcerou Matějky i přestěhoval se na Ignacov. Na Ignacov jsem občas chodíval, obyčejně vyřídit nějakou zprávu od táty nebo od babičky. Ale někdy jsem šel, abych tady chvíli pobyl. Strejda neměl děti, a tak nás rád viděl. Na Ignacov jsem mohl jít i se zavázanýma očima, tak dobře jsem tuto cestu znal. Strýček patřil mezi

bohatší a váženější lidi. Měl koně, krávy, poměrně hodně pole, fraktu (vůz s gumovými koly) i obyčejný vůz. Na dvoře měli hlubokou studnu ze které vážili vodu řetězem. Nad studnou byl dřevěný vál na který se motal řetěz, a tak se vytahovalo vědro s vodou. Vědro bylo z dřevěných prkýnek. Voda to byla studená a výborná. Studna jim také sloužila jako lednička. V létě dali do vědra mléko nebo máslo, tvaroh a spustili je až k hladině vody, kde byl chládek.

Při jiné příležitosti mne cestou na Ignacov potkala nepříjemnost, která mi nahnala strach. Abych si zkrátil cestu, chodíval jsem polní cestou na Kuruvek, pak asi do poloviny Kuruvku než jsem zahrnul opět na polní cestu a pokračoval na Ignacov. Tady kluci pásli kozy, husy, krávy. A bylo jich několik. Představili se mi jako Němci. Já šel jako obvykle, ale že bych je měl pozdravit, to mne opravdu nenapadlo. Zdravit kluky stejně staré jako já? To snad ne. Když jsem je minul, zavolali na mne a hubovali, nadávali, vyhrožovali proč jsem je nepozdravil? Musel jsem se vrátit asi sto metrů zpět, pak zase jít a pozdravit je. Když je nepozdravím, tak že mne zbijí a budu se muset vrátit domů. Měl jsem z nich opravdu velký strach. Tak jsem šel a pozdravil, oni odpověděli. Od té chvíle jsem zdravil malé i velké děti i dospělé. Když jsem zdravil neznámé lidi i děti, koukali se na mne a smáli se mi i divili se. Možná si mysleli: to je vychovaný chlapec. Ale ten chlapec nezdravil, že byl dobře vychován, ale ze strachu zdravil.

Na Ignacově jsem se seznamoval s tehdejší technikou. Něco takového nemohli vidět moji kamarádi z Faustynova a Šikavice. Byla to mlátička. Aby se mohlo mlátit obilí, zapřáhli koně, kůň

chodil dokola a tak stroj popoháněl. Strýc Josef na Ignacově si jednou takovou mlátičku vypůjčil od tetiných příbuzných, od strejdy Matějky. Ten byl znám tím, že měl mlátičku. Jezdil po vesnicích a mlátil obilí a tak zbohatl. Byl znám jako bohatý Matějka. Na Josefátově, coby kamenem dohodil z Ignácova měl velký statek. Pro mne to byl zážitek! Myslel jsem si: „Mít tento stroj doma, nemusel bych s Alexandrem v zimě mlátit žito cepem, ale mít k tomu ještě koně.“ Když jsem se vrátil domů, kamarádům jsem vyprávěl co jsem všechno viděl a jak tam v Zelově bohatí hospodáři mlátí obilí mlátičkou. Kluci mi záviděli, co jsem viděl a že jsem poháněl koně u mlátičky.

A zase u strýčka na Ignacově. Strýček byl rád, když jsem já nebo Pepík k němu zašli a chvíli u nich pobyli. Něco málo jsme pomohli udělat. Nejčastějším hostem u něho jsem byl já. Bylo to koncem týdne, když jsem k nim přišel. Tady jsem poznával nové lidi, nové chalupy, dvorky a zejména meze, kde jsem běhal s kluky. Jedním ze sousedů byl Matějkovi, rodiče mé tety. Maminka mé tety zemřela, když byla ještě hodně malá, její otec se oženil podruhé a měl jednoho kluka. Když jsem ho poznal, byl už veliký. Byl to „starý“ mládenec. Musel obdělávat pole. Teta byla ráda, že jejím sousedem byl její otec. Pozemek, kde strejda Josef bydlel, byl původně Matějkův.

Jednou se ohlásili příbuzní z tetiny strany, že přijdou v neděli odpoledne na návštěvu. Těšil jsem se na ně. Přišel voják v uniformě německé armády s manželkou, která byla tetinou příbuznou. Voják jmenoval se Bauer. V náručí nesl malého chla-

pečka. Jako dnes ho vidím, jak ho otec voják drží na rukou, chlapeček byl bez vlasů. A pak jsem se s ním setkal až v Čechách, myslím zase u strýčka Josefa na Tepelsku a další naše setkávání bylo na Komenského evangelické fakultě, kde jsme oba studovali. Jaký to jen byl div! A byl jsem rád, že je tu se mnou jeden Zelovák. Vlastně nebyl jediný. Byl tu ještě jeden Zelovák o rok výše než já a to by Pavel Smetana, Zelovák přes svého otce. Jeho otec sem přišel po první světové válce, vystudoval Husovou fakultu a byl evangelickým farářem. S Pavlem jsme se brzy seznámili. Rok jsme v Jirchářích spolu bydleli na jednom pokoji jako studenti. Byl rád on i já, že naše kořeny jsou v Zelově. Po fakultě jsme se několik let neviděli, až v roce 1978 jsme měli jít oba do Brna za kazatele, ale ani jednomu to nevyšlo. Pak jsme šli do Prahy a ve stejné době jsme se oba stali představiteli svých církví a jednu dobu i ekumenické rady. Naše přátelství má své kořeny nejenom v Zelově, ale především v Kristu a to je to nejpevnější místo našeho přátelství!

Sousedé. Měli jsme již vzpomínané sousedy, zejména Zavorské a Alexandra. U nich jsem s Pepíkem trávil téměř všechn svůj „volný“ čas. V obou rodinách měli přibližně stejně staré kluky jako jsme byli my a to nás spojovalo. U Zaworků měli keře lískových ořechů. Když přišel čas „sklizeně,“ to nás u nich bylo jako včeliček. Zaworští nám to dovolili. Byli to moc hodní sousedé. Naše rodiny mezi sebou neměly žádné rozepře. A to mezi sousedy bylo vzácností. Podobně to bylo s Alexandrem. Nezapomenutelná byla houpačka u Zaworských na dvorku vzadu za chalupou, upevněná

mezi dvěma břízami. Tam jsme se nadováděli! Pan Zaworski byl málo doma, protože musel vydělávat na početnou rodinu. Políček také neměli mnoho. Zaworkův Edek byl můj kamarád a jeho bratr Janko byl zase kamarádem mého bratra Pepíka. Všechno jsme prožívali společně. Alexandrovi měli malé děvčátko, které se líbila mé mámě, Říkala: „Ty budeš Vlastíkovou ženou.“ Když jsme odjížděli do Čech, máma řekla: „Alešku vezmu sebou a vychovám ji pro Vlastíka.“ Ale odjeli jsme bez ní. Před takovými máminými poznámkami jsem se schovával do „křů“ a červenal se.

Alexander byl velmi zbožný člověk, jeho zbožnost byla ovlivněná jeho zbožnými rodiči. Ač v každé polské světnici visely na stěně svaté obrázky, u Alexandrů jich bylo nejvíce. Já vychovávaný v duchu reformovaných puritánů, jsem měl od dětství averzi ke „svatým“ obrázkům. Avšak postupně jsem jim nepřikládal ani dobrou, ani špatnou úlohu či význam. Tyto obrázky mi přestaly vadit, i když jsem si na ně nikdy nezvykl. Ony nebyly překážkou mého kamarádství s dětmi těchto rodin. Vidím jako dodnes otce mých kamarádů Alexandra, jak před každou cestou, když zapřáhl koně do vozu, než vyjel z dvorku, před koně bičem nakreslil na zemi znamení kříže. To aby jeho cesta, jeho práce, jeho návrat byly Bohem chráněny a požehnaný. Ač jsem jako malý chlapec s obrazy a takovýmto křížem nesouhlasil, přece jsem v duchu s jeho počínáním souhlasil a líbilo se mi

Když zemřel nejstarší Alexander, otec i dědeček, bylo mnoho zármutku v domě. Bylo to v zimě. Doma se nesmělo topit. Mrtvý zůstal doma do dne pohřbu. Večer se scházeli lidé do domu smutku a dlouho do noci zpívali náboženské písně; tady

jsme nesměli chybět ani my kluci, ani náš táta. Babička pro své stáři přišla jen některý večer, aby svou přítomností vyjádřila rodině účast na jejich zármutku. V českých rodinách se při mrtvých v domě nezpívalo.

Zaworski. První žena Zaworského byla Češka z okolí Zelova, ta za dva roky po narození dcery Genii zemřela. Na výchovu si ji vzala sestra zemřelé. Ta ji měla za vlastní. Zaworski byl rád, že o dceru je dobře postaráno. Po válce i ona se odstěhovala do Čech. Viděl jsem ji až jako dospělou slečnu, těsně po válce, když přijela na Šikavici za otcem a rodinou. Byla mimořádně krásná, i já jako čtrnáctiletý jsem se za ní otáčel. Otec se jí ptal, zda jí někdo z Poláků neubližuje, že ji bude chránit, ona řekla, že ji nikdo neubližuje. Zaworski se oženil podruhé. Z tohoto manželství měl dvě dcery a jednoho syna Edwarda, ale i tato jeho žena za nedlouho po porodu syna zemřela. Po smrti manželky se obával, že na výchovu děti nestačí. Musel dojíždět do práce, takže ne vždycky byl v noci doma a někdy musel být i několik dní mimo domov. O děti se neměl kdo postarat. Oženil se potřetí a vzal si ženu o mnoho let mladší, takže mezi jeho třetí ženou a jeho dcerami z předchozích manželství nebyl až tak velký věkový rozdíl. S touto třetí ženou měl dvě děti, syna Janka a dceru. Tato třetí manželka byla tmelem v rodině. Byla tady vskutku pohoda a rodinná harmonie. Nevlastní matka nedělala mezi dětmi žádné rozdíly, nebyla to macecha. Když k nim přijela její sestra z Požděnic, byla tetou pro všechny děti. Za celou tu dobu, co jsem k ním chodíval, a to bylo po celou

dobu války, jsem necítil mezi sourozenci, od dvou matek dětmi a matkou nižádné vztahové pnutí. Nikdy jsem neslyšel: „Ta děcka nejsou moje,“ ani jsem neslyšel a neviděl, že by někoho z nich upřednostňovala. Starší ovšem museli dělat těžší práci a ty mladší lehčí práci. Po válce Zaworski odjeli na německá území, které po válce připadlo Polsku. A od té doby jakoby po nich slehla zem.

I druhý náš soused, Sobański měl dva syny a jednu dceru; toho staršího si vyženil. I on se oženil s vdovou s malým dítětem, ale i tam byl v rodině soulad. Zdálo se mi však, že ten soulad byl chladný, byl jiný než u Zaworků. I tady jsme jako kluci prožili mnoho pěkných chvil. I mariáš jsem zde v zimě po večerech hrával s dospělými chlapy. A když jsem je obehrál, brali mne mezi sebe jako sobě rovného hráče. V mariáši jsem byl „jednička.“ Také „očko“ jsme hráli, ale o papírové peníze. Všechno jsem vyzkoušel, co se vyzkoušet dalo, ale nepřidrželo se mě to!

Záviděl jsem klukům, kteří měli blondáté vlasy. Chtěl jsem být jako Zaworských kluci. Myslel jsem si: mám vlasy černé proto, že je často nemyji. Tak jsem začal každý den mýt vlasy a to ještě ve studené vodě „válečným“ mýdlem, které babička vařila z nějakých kostí. Když to nepomáhalo, myl jsem je několikrát denně, ale i to bylo bez účinku. V „odčernování“ vlasů jsem pokračoval týden, ale ani jeden vlas mi nezesvětlal. A tak jsem s touto kúrou přestal. Když se mě babička ptala, proč si tolikrát za den myji vlasy, odpověděl jsem: „Válel jsem se po zemi, anebo kluci mi nasypali do vlasu písek a to mne štípe, musím si vlasy umýt.“ „Ale ty je už delší dobu myješ,“ řekla babička, já jí na to: „No jo, ale kluci mi

stále sypou písek do vlasů.“ Babička si myslela, že říkám pravdu. Své tajemství „odčernit“ vlasy jsem odtajil až hodně později.

Karlův most. Tím nejpoutavějším vyprávěčem, kteří k nám chodili, byla naše babička Pospíšilová, ta toho věděla mnoho, anebo si vymýšlela? Když babička měla trochu času, tak jsem jí říkal: „Babičko, vyprávěj nám.“ A babička vyprávěla. Já a bratr jsme si posedali na lavici, babička na stoličku a vyprávěla. „Je jedno velké a krásné město, které se jmenuje Praha. Je tam mnoho a mnoho kostelů, velká řeka a velmi, velmi starý most. Ten most stavěli z vajíček.“ Tu jsem se ozval a řekl, jak může být most postaven z vajíček? Babička odpověděla: „To vám bylo tak: Už dávno, velmi dávno v Čechách vládl mocný a velký král a císař Karel, lidé ho poslouchali a měli ho rádi. A on postavil tento most, a proto také se jmenuje Karlův most.“

Babička se trochu odmlčela, jako by hledala myšlenky a slova. „Babičko, tak jak to z těch vajíček postavili most?“ „To vám teď povím: Ve skalách nalámali kamenů, přivezli je do Prahy a stavěli. Ale stavitelům došla malta, neměli vápno, stavbu mostu museli zastavit. O tom se dověděli sedláci a tak sbírali po domech vajíčka a když jich bylo mnoho a mnoho zavezli je do Prahy, aby stavitelé mohli ve stavbě pokračovat. A tak vozili plné fůry vajíček. Když to viděli stavitelé a král, tak se velmi zaradovali a začali stavět. Všechna vajíčka, které jim sedláci dovezli, rozbili, udělali z nich beton a maltu a pak se dali do práce, jako kdysi stavitelé jeruzalémských hradeb. V rukou

stavitelů mostu se rozezvučela kladiva, ale i jejich písně se nesly nad řekou nad kterou stavěli tento most. Pražané jim naslouchali i obdivovali je. Měli radost, že mohli opět v započatém díle pokračovat. Lid na venkově i ve městě měl srdce při tom díle! Když ta vajíčka v maltě ztvrdla, malta z nich držela jako kámen. Nikde na světě není postaven tak drahý most a s takovou láskou jako v Praze blahé paměti, když tady vládl slavný císař Karel IV., Otec vlasti, tak se mu říkalo. Vlastně do tohoto díla byl zapojen celý český národ. A ten kamenný most je chloubou celého národa, i nás Faustynováků, vždyť na něm pracovali a vajíčka vozili i naši předkové! Až jednou vyrostete a půjdete po tom mostě, musíte si zout boty, abyste ho nezašpinili.“ „Babičko, až po něm půjdeme, tak si z něho trochu ukousneme. Jakpak asi budou vajíčka z toho mostu chutnat?“ „I ty Pepíku, ta vajíčka už jsou tak tvrdá, že už je dnes nikdo nerozpozná, jestli je to kámen anebo malta z těch vajíček.“

Jednou zase jsme na babičku žebrouli: „Babičko, co ještě víš o Praze, řekni nám.“ Babička už nevěděla, co si má vymýšlet, ale tu si vzpomněla: „Jednou mi vyprávěla moje babička a mé babičce zase vyprávěla její babička, že Praha je moc a moc krásné město, je tam mnoho kostelů a ta řeka, jak se jen jmenuje? Už jsem zapomněla. Přes řeku je postaven most z vajíček.“ „Ale babičko, to jsi nám již vyprávěla.“ „No jo, máš pravdu.“ „To nevádí, aspoň to nezapomenete.“ A babička ve vyprávění pokračovala dal: „Je tam také starobylý hrad, kde bydleli čeští králové, dokud je odtamtud nevyhnali cizáci. A protože je odtamtud vyhnali, pak vyhnali i naše předky z české země. Asi ti čeští

králové neposlouchali Pána Boha, když je tak moc a moc potrestal.“ „Babičko, a ti naši předkové také neposlouchali Pána Boha, že je vyhnali?“ „To vám děti bylo tak, naši předkové odešli z Čech proto, že poslouchali Pána Boha. Nechtěli se stát katolíky, aby nezapřeli svou víru, proto museli utíkat, a tak jsme se dostali až na Faustynov, na Šikavici, do Zelova a na jiná místa. Teď musím vyprávění o Čechách přerušit. Nakrmím slepice a kachny, abychom měli na neděli maso. A zase někdy budeme pokračovat ve vyprávění.“

Před zimou. Než přišla zima, museli jsme z lesa nanosit stlaní, obložit kolem celý dům, abychom ho izolovali, neboť zdejší mrazy byly kruté. Našimi kamny jsme nedokázali dům vytopit tak, aby bylo teplo i u oken. Kdybychom stěny nechránili jehličím ze stromů, tak bychom při velkých mrazech mrzli. Ale když byly opravdu velké mrazy, tak ani tato izolace mnoho nepomohla. Nejvíce táhla zima okny, která byla jednoduchá a sem tam měla škvíry. Někdy si mráz s námi dělal své kousky. Za války byly v Polsku velké mrazy. Na mrazy dopláceli lidé, kteří se ukrývali před Němci, často přespávali ve stozích slámy, v suchém jeteli a seně. Ale nebezpečí bylo všude. Před gestapem se lidé dlouho skrývat nedokázali, až na malé výjimky. Ale na zimu nejednou dopláceli životem zajíci i ptáci, kterým se před zimou nepodařilo ukrýt a uletět. Někdy na mrazy doplatili i odolní havrani.

Na zimní období se lidé připravovali během léta. Na lubeckém luhu se kopala rašelina. Jezdili ji tam kopat i lidé ze Zelova a z celého okolí. My

jsme to měli za „rohem,“ asi tak tři kilometry od nás. Prošli jsme faustynovský les a už jsme byli v lubeckém lese a na luhu. Tady bylo celé léto velmi rušno. Na kopání rašeliny jsme se my kluci velmi těšili, byla to pro nás hra, zábava, zdroj nezapomenutelných zážitků. Rašelinu jsme zpracovávali tak, že se z ní udělalo „bláto,“ které jsme rozšlapali a pak se z něho tvarovaly hrubé „cihly,“ asi dvacet až dvacet pět centimetrů dlouhé „cihly,“ které se sušily. Když vyschly, skládaly se do kopek, aby doschly. Potom se vozily domů. Rašelinou se netopilo jen v zimě, ale i v létě. V létě se jí používalo k topení, jen aby se uvařilo jídlo. Ač jsme měli les, nemohli jsme kácet stromy, neboť Němci naše lesy znárodnili. Mohli jsme jen les čistit, hrabat stlaní a olamovat suché větve ze stromů, sem tam skácet soušku, ale ty jsme museli šetřit pro zimní měsíce. V létě se topilo různě a co možná nejméně, aby pak více zůstalo na zimu.

V létě jsem musel suchou rašelinou kamna zásobovat ponejvíce já. Babičce jsem pomáhal z lesa nosit dříví, někdy šel s námi i Pepík. Rád jsem chodil na lubecký luh pro rašelinu. Viděl jsem nové lidi, sledoval je, jak dělají z rašeliny „cihly.“

Sem tam jsem se vykoupal ve vodě v místě, odkud se vybrala rašelina. Vody tu bylo po pás, někde ještě více než jen po pás. Já jsem vyhledával hlubší vodu. Když jsem prošel těmito procedurami, naložil jsem do pytle rašelinové „cihly“ a zamířil jsem přes kopeček písčnou cestou lesem přes Faustynov k domovu. Když bylo horko, tak jsem se potil. Prach se mísil s potem, což byla zvláštní kombinace. Štípalo to.

Před zimou nám torf (rašelinu) vozil koněm „naš hospodář“ Felek Alexander. Ale i při tom jsem

„asistoval“. Když kůň nemohl vůz utáhnout, Felek a já jsme se opírali o klanice vozu a tlačili. To bylo pro mne mnohém lehčí než rašelinu nosit v pytli na zádech domů. Když už byla rašelina z luhu pod střechou, chýlilo se k podzimu. Ve dvou nebo třech rybnících na luhu měli rybáři nasazené ryby a na podzim je vylovovali. Na výlov ryb jsme se chodili dívat. Bylo to úžasné. Tolik ryb jsem ještě nikde a nikdy neviděl. Výlov začali tak, aby ho ukončili v neděli. Lidé to už věděli a přišli sem z celého okolí. Co jsem ještě na tom lovu obdivoval, bylo veliké kolo. Na něm byly umístěny „kapsy“, které nabíraly vodu a vylévaly ji do dřevěných koryt, kterými voda odtékala do jiného rybníka. Vedle stál veliký naftový motor a kolo poháněl. A těch ryb různého druhu, menších a velkých. Lidé ryby kupovali, zejména lidé z měst. My vesničané jsme si ryby tajně opatřovali tak, že jsme si je ulovili na luhu, v řece, anebo někde v rybníce. Mé místo k lovení ryb nebo spíše rybiček bylo kousek od nás, kde tekla malá říčka, u které rostl velký a starý strom. Ten měl tolik kořenů, že jsem se nejednou do nich zamotal. Tam jsem chytil rybičky, které babička smažila na másle. Ty ale voněly i chutnaly! Někdy mám pocit, že tu vůni smažených ryb cítím dodnes. Jejich chuť se mi nepodařilo zopakovat.

Výlovem ryb na lubeckém luhu končila zdejší sezóna zpracovávání rašeliny. To už listí na stromech zežloutlo, opadávalo a utkávalo barevný koberec na zemi; z borovic opadávala část jehličí; vlaštovky odletěly do teplých krajů, i hejna divokých husí se chystala na odlet; jenom havrani se objevovali v hejnech, a tak střídali teplomilné ptactvo. Vál chladnější vítr, ne z hor, ty tady neby-

ly, ale jakoby ze „sibiřských“ rovin. I slunce se často zahalovalo do černých mračen před přicházející zimou. Jenom my lidé jsme tu zůstali napospas mrazům a sněhovým vánicím. My jsme nemohli jako ptáčci odletět do teplých krajů.

Když zima zaklepala na dveře, hned v zápětí se dostavil mráz se svým „nářadím“: opravoval cesty, budoval mosty přes rybníky. Jen proudící řekla mu odolávala, ale někdy i ona prohrála svůj zápas. Lidé však se zimou prohrávali často, kdykoli se na zápas s ní nepřipravili již v létě. Nad mrazy zvítězili jenom ti, kteří v létě v potu tváře shromažďovali otop!

Bible nám zachránila život. Zima zase měla svůj čas. Pod nohama vrzal zmrzlý sníh. Večery byly jako „šité“ na to, aby se přátelé navštěvovali a debatovali. O čem? Prostě o všem, ale nejraději o tom, že jsou Němci na frontách neúspěšní. Zaručených zpráv mnoho nebylo. Doma všechno běželo tak jako v jiné dny. Téměř večer co večer v zimních měsících k nám chodili tátovi kamarádi ponejvíce z Faustynova, ale i ze Šikavice. Byli u nás i v onen pro nás téměř „osudný“ den či večer. Návštěvníci seděli na lavici, na špalku, na židli okolo hořících kamen. Táta rozsvítil petrolejovou lampu, babička zatemnila okna, jak to za války bylo nařízeno. Vždy to dělala tak pečlivě, aby z domu se ven nedostalo sebemenší světýlko. Babička si na tom vždycky dala záležet. Když z některého domu pronikalo sebemenší světlo a ve vesnici zrovna byla policie, hned se tam objevila. Ta totiž za pronikání světla dávala pokutu, a ne malou. Jednak se obávali ruských letadel, jednak

chtěli ztížit úkryt lidem, kteří se skovávali před Němci. Němci hrozili smrtí tomu, kdo by ukrýval někoho, koho hledá gestapo.

Když babička zatemňovala okna, v jednom okně nechala velkou škvíru, ale nevěděla o ní. Škvírou v okně pronikalo ven, byť jen slabounké světlo, ale bylo ho vidět. Ti, kteří hledali pomoc našli cestu do domu, aniž by viděli v okně světlo.

Táta přikládal dříví do pece, sousedé diskutovali o všem možném, ale ponejvíce o politice, o válce. To bylo aktuální. Muži většinou takto trávili svůj volný čas, aby jim zimní večery rychleji ubíhaly. Každý z nich přinesl něco nového a tak si navzájem vyměňovali zprávy.

Když byli v plném hovoru, tu kdosi zabouchal na venkovní dveře, otec šel otevřít, dovnitř vstoupil jeden známý Polák, který k nám občas přišel, aby se najedl, i on se skrýval před gestapem. Babička mu dala podmašlí, chleba s máslem, chvíli poseděl s chlapy, pak se zvedl a odešel do tmavé zimní noci, ač se mu moc nechtělo. Věděl, že svou přítomností by nás velmi ohrozil, ale i sebe.

Možná za dvacet minut zase někdo zabouchal na dveře, ale toto bouchání nebylo nesmělé. Otec šel otevřít a před ním stáli dva Němci, jeden v policejní uniformě, druhý v černé uniformě. Vstoupili dovnitř a řekli: „Máte tady ruské zajatce?“ Táta řekl, že tu žádní zajatci nejsou, ani nebyli. Dále řekli, že nemáme zatemněno okno a chtěli dát pokutu, ale babička je od jejich úmyslu odradila. Řekla: „Hned to napravím.“ A běžela k oknu, místo, kudy pronikalo světlo zastřela a usmála se na policii. Babička svým bezelstným pohledem i tyto tvrdé Němce „odzbrojila.“ Pokutu jsme neplatili. Když odcházeli, řekli: „Dejte si pozor, my

sem ještě přijdeme.“ Od té chvíle už se debata nesla jiným směrem.

Táta řekl: „Snad k nám dnes už nikdo nepříjde. Těch různých návštěv v průběhu dne a večera už bylo dost.“ Ale nebylo dost. Za nedlouhou chvíli opět někdo zabouchal na dveře a též dost silně. Táta řekl: „Už tu zase jsou Němci.“ Otevřel dveře a před ním stal mladý muž, v ruce držel mohutnou hůl, aniž by se dovolil vstoupit dovnitř, řekl, že je ruský voják a utíká z německého zajetí. Chce u nás přespát, že nemůže již jít dál, že má hlad. Od hladu mu pomohla babička, ale nechat ho na noc jsme nemohli, ohrozili bychom na životě sebe i jeho. Táta mu řekl, že ve vesnici jsou Němci a chodí po domech i u nás byli, a kdyby ho tady našli, přišel by o život on i my. On však řekl: „Já se Němců nebojím,“ a ukázal na svou hůl. Táta ho prosil, aby odešel, že tu je smrtelné nebezpečí, to přisvědčovali všichni přítomní muži. Ale zajatec se neměl k odchodu. Kam půjde v takovém mrazu? To i pes zalezl do boudy. Bylo mi toho mladého vojáka líto. Ale lítost tady nebyla na místě. Strach o život byl silnější než lítost nad člověkem, který potřeboval tolik lidského soucitu, ale v tuto chvíli byl problém se soucitem. Mohli bychom na něj doplatit životem všichni. Německé vyhrůžky jsme museli brát vážně, když řekli, že se k nám zase vrátí, asi si nedělali legraci. Když voják viděl, že se i babička bojí, jakoby s úsměvem jí řekl: „Babuška, neboj sa.“ Zajatec se po chvíli zvedl a odešel. Všem se nám ulevilo. Sousedé odcházeli domů. Nevěděli, co se může dít u nich doma.

Babička řekla, že už je čas na spaní: „Dnes se musíme modlit více než kdy před tím. Vlastíku a Pepíku, jen se vroucně modlete.“ Klekli jsme

k postelí a každý z nás se modlil pološeptem. Ten dnešní Otčenáš jako bych říkal opravdu vroucněji a s naprostou odevzdaností, taktéž s Vyznáním víry: Věřím v Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země, i v Syna Jeho jediného, Pána našeho... a na dokončení: „Půjdu spát, dej mi vstáti, o můj Bože z mého lože.“ Až v průběhu příštího dne jsem si uvědomil, jak úžasně nás Pán Bůh vyslyšel!

Než jsme ulehli do postele, **babička se ještě chvíli** rozpovídala: „Dnes bylo u nás tolik lidí cizích, Rus, Němci, Polák, kterého Němci hledají. Jako by si u nás podávali dveře. Jeden dveře otvíral, druhý z nich je zavíral. A k tomu ještě ti, kteří je hledali!

„Je to opravdu divné. Co by bylo, kdyby se ruský zajatec setkal s gestapem? A co by bylo i s námi? Vidíte, jak nás má Pán Bůh rád, že ti tři se u nás spolu nesetkali. A mohli se setkat, ale že se nesetkali, to řídil Pán Bůh. Možná, že Němec musel někde čekat a Rus zase musel spěchat. Což to víme, jak to Pán Bůh řídil? Jistě nevíme. Ale jedno víme: Bůh každé z té návštěvy k nám řídil a každému dal jiný čas. Jaké je to předivné! A úžasné, jak to Pán Bůh umí dělat.“

Babička potom řekla: „A teď si zazpíváme jednu píseň: Pod ochranou Nejvyššího.“ Táta, sice trochu falešně, začal zpívat a my, také trochu falešně, ale zmužile a s nadšením jsme zpívali: „Pod ochranou Nejvyššího rozvesel se, duše má, strážné oko Tvůrce tvého nespí ani nedřímá, nespí ani nedřímá.“ Dozpívali jsme všechny sloky a šli spát.

Když jsem si lehl do postele, hlavu jsem dal pod peřinu a protože už jsem byl i unaven, brzo jsem usnul.

Ráno babička vstala, jak měla ve zvyku, to bylo ještě hodně šero, odhrnula z jednoho okna zatemnění, chvíli se dívala oknem ven. Za několik minut řekla: „Emile, pojd' se podívat, kolik je venku Němců.“ To jsem vstal i já. Asi padesát metrů od domu, možná méně, možná více, udělali Němci živý řetěz, takže stáli blízko sebe, aby nikdo nemohl mezi nimi uniknout. Stáli tu v uniformách i v civilu, gestapo i policie. Už jsme si nešli lehnout do postele, i když ve světnici bylo chladno. Nevěděli jsme, co se bude dít, ani co se děje. Babička řekla: „Jak dobře, že u nás není ten ruský zajatec. Zabili by jeho i nás. Pán Bůh nás ochránil. Táta aby něco dělal, vzal prkýnko a na něm krájel tabák na cigarety. Když se už téměř rozednilo, část Němců vtrhla dovnitř. Zeptali se: „Máte tady ruské zajatce?“ Táta s klidem odpověděl: „Nemáme.“ Hlas se mu vůbec nechvěl. Ve světnici ještě bylo přítmí. Němci měli baterky a svítili. Prohledávali každý kout. Dívali se pod postel, pod peřiny. Jedna peřina visela na bidle i tam se dívali. Nic jim neušlo. Jeden Němec, byl to asi velící důstojník, otevřel skříň na šaty, ve skříni ležela Bible, tu vzal do rukou, otevřel, chvíli v ní listoval, pak ji odložil odkud ji vzal. Onen Němec dal povel, aby okamžitě přestali v hledání a ihned opustili místnost. Táta měl na prkýnku nakrájený tabák, jeden z Němců si chtěl vzít tabák na cigaretu, ale onen Němec ho hnal ven. Mám tuto scénu před očima jako by se udála včera. Já jsem chvíli stál a jako malý chlapec jsem si myslel: „To je něco úžasného, jakou jen ta Bible má moc, že když se na ni podíval ten Němec, vše se okamžitě v domě změnilo.“ I když jsme byli přesvědčení, že u nás nikdo není, přece jsme se jen báli. Nevěděli jsme, co hledají a co by mohli najít.

Po prohlídkách domů na Šikavici i na Faustynově Němci odešli. Možná v deset hodin někdo vstoupil do domu, zůstali jsme ztuhlí. Byl to ten sovětský voják, který byl večer u nás. Táta se ho ptal: „Kde jsi byl?“ „Byl jsem u vás na půdě. Když jsem večer od vás odešel, vešel jsem do stodoly, vylezl na půdu, vytáhl za sebou žebřík a spal. Bylo mi zima a jiné východisko jsem neměl.“ „Kdyby tě Němci na půdě našli, řekli by, že jsem lhal a co by bylo dál, to nechci domýšlet. Když vstoupila do domu policie, ptala se zda někoho neukrýváme? Řekl jsem, že u nás nikdo cizí není. Nebýt Bible, kterou Němec vzal do rukou, možná my i ty bychom už nežili, anebo by nás vezli do vězení!“ Možná si Němec řekl: „To jsou evangelíci, ti určitě nelžou.“ Nevíme, jaké pohnutky ho k tomu vedly. Avšak jedno víme, Bůh se jim postavil do cesty i skrze Bibli. A tak museli prohlídku ukončit.

Události onoho zimního rána znamenaly v mém životě nesmírně mnoho. Už tehdy jako malý chlapec jsem poznal, jak Pán Bůh je lidem blízko! Když ten zajatec tu takto stál a já se na něj díval, ptal jsem se sám sebe: „Dostaneš se domů přes takové překážky?“ Nikdy jsme se nedověděli, kde skončila životní pouť tohoto mladého muže? Došel domů? Nepadl opět do rukou Němců?

Když onen zajatec dojídal bramborové placky, do domu vstoupil Polák, který také minulý večer hledal u nás úkryt. Když jsme na podzim kopali brambory, nechali jsme několik kopek bramborové natě na poli. Onen Polák, když od nás večer odešel, šel na naše pole a tam se ukryl v kopce bramborové natě. Když bylo po německé akci, přišel k nám, aby se najedl a ohřál. Ještě k nám přišel

asi dvakrát a pak už nevíme, kde a jak skončila jeho cesta.

S tím, co se u nás večer a pak zejména ráno přihodilo, se otec ani babička nikomu nechlubili, i nám bylo přísně zakázáno o tom před někým mluvit. Táta se nebál svých přátel, že by ho šli udat, ale bál se, že by se mohl někdo z nich jen tak pochlubit někomu, přes koho by se to mohlo dostat k uším policie. Kdo by tehdy chtěl, aby ho měli Němci na mušce?

V kostele. Strýček Josef mi slíbil, že mne vezme do kostela, když k nim zase přijdu a zůstanu přes neděli. Na ten okamžik jsem se těšil. Kde byl kostel, to jsem věděl, zvenku jsem ho znal, ale vnitř jsem ještě – kromě křtu – nebyl. Kostel byl přeplněný lidmi. Nenašlo se pro nás místo dole, museli jsme jít na kruchtu. Strýček a teta se tam posadili, ale pro mne se ani na kruchtě místo nenašlo. To mi však nevadilo, chtěl jsem stát, abych mohl vidět na faráře. Co se mi moc a moc líbilo, to byla bílá zahrádka, kam si sedl pan farář. Na varhany mohutně hrál, až se okna třásla, kantor Karel Jersák. A ten zpěv, jako by jeden druhého chtěl překřičet. Všichni horlivě zpívali. Kantor Jersák horlivě hrál! Já stál u samého „zábradlí“, stavěl se na špičky nohou, abych všechno viděl a nic mi neuniklo. Pan farář na chvíli zmizel, potom se zase objevil a stál mezi stropem a podlahou. To jsem ještě nevěděl, že se to místo, na kterém stál, jmenuje kazatelna. Když jsme vycházeli z kostela, varhany zase hrály, ale tak silně, že jeden druhého neslyšel. Před kostelem bylo tolik lidí, že se to nedalo ani spočítat. I šli jsme domů na Ignacov.

Dlouho jsem myslel na návštěvu v kostele. Dvě věci mi nejsilněji utkvěly v mysli, a to bílý plůtek v místě, kde seděl pan farář, a mohutná hudba varhan.

Faustynovské pohřby.

Když v některé rodině někdo zemřel, celý Faustynov byl zasažen smutkem. Faustynovské rodiny byly propojené rodinnými a přátelskými svazky velmi hluboko. Také se všichni chystali na pohřeb, staří i mladí, muži i ženy. Každý se oblékl do těch nejsvátečnějších šatů, jaké měl. Smutek jsme prožívali každý po svém. Na zesnulého se vzpomínalo v tom nejlepším. Kde kdo vzpomínal na to, co pěkného s ním kdy prožil. Nevzpomínalo se na to, že se kdysi pohádali, že si navzájem záviděli. Ale naopak, jak si vycházeli vstříc, jak si pomáhali, jaký to byl dobrý člověk a jak bude nám chybět. Aniž by na Faustynově znali přísloví: „O mrtvých jen dobré,“ přece to v sobě měli i praktikovali.

Dům, kde byl pohřeb, ozdobili, zametli dvorek, jakoby to byl svátek. A byl to svátek, i když smutný, protože někdo na vždycky odcházel. Nechyběla ani vůně květů. Co na mne působilo nejsilněji při pohledu na dům smutku, bylo víko rakve, opřené o zeď vedle domovních dveří. Na Faustynově, asi pět set metrů od nás, bydlel Taraba. Zemřela jim babička. V den pohřbu vystavili víko rakve a já se od nás na něj díval a díval, nevím, co mne na tom víku tak přitahovalo.

Teta Emilie. My jí říkali Emila, byla z rodu Poláčkových, sestra naší babičky, svobodná. Byla

duševně postižená, ale velmi hodná. Babičce pomáhala, kde se jen dalo, k nám dětem se chovala laskavě. Byla nenáročná. Měla postel v rohu naší světnice. Tam spávala, tam také naposled ulehla. Když onemocněla a pak už nemohla vstávat, babička jí nosila jídlo do postele; a když už nemohla jíst sama, babička ji krmila. Když ještě chodila, starala se o babiččino hospodářství, krmila slepice, v zahrádce plela, sekala dříví, topila v kamnech, nosila vodu. Byla vděčná za každou maličkost.

Bylo to v zimě a byla neděle. Emila ležela nemocná v posteli, my jsme právě obědovali. Hned po obědě babička chystala jídlo pro Emilu. K obědu jsme měli klusky, které Emila měla ráda. Babička jí dala jíst, ale ta ho jen ochutnala, odstrčila babičce ruku, něco nesrozumitelného jí řekla. Ale babička ji nutila jíst, ale ta zavřela ústa a babička viděla, že už nemůže jíst, že už se blíží její čas.

My jsme ještě dojídali. Babička už také seděla na svém místě. Vtom Emila hluboce a naposledy vzdychla.

Odešla na věčnost. Bylo mi jí líto. Ptal jsem se babičky, zda její duši také odnášeli andělé. Babička mi řekla, že každého věřícího člověka, když zemře, andělé odnášejí do nebe a to hned. Ale Poláci říkali, že duše zemřelého je doma až do dne pohřbu. Když rakev odnášejí i duše odchází, ale ne do nebe, nýbrž do očiště. Poláci tomu tak věřili. Mně se taková víra nelíbila, věděl jsem od babičky, že žádný očištěc není. Někdy jsem se o to s kamarády i přel, ale já nepřesvědčil je a oni nepřesvědčili mne. Já jsem si ale přesto přál, aby duše tety Emily tu ještě s námi chvíli byla, aspoň do dne pohřbu. Ale babička mě poučila, že duše

Emily už tady není a nečeká na svůj pohřeb. Tu už odnesli anděle do nebe. Večer, když jsem se díval na hvězdy, říkal jsem si: „Teta Emila je nad hvězdami.“ Tu píseň: „Tam nad hvězdami domov mám, Otce mám...“ jsem rád zpíval i kvůli tetě Emile.

Emila ležela až do dne pohřbu na posteli přikrytá plátěnou plachtou. Jako mrtvé jsem se jí trochu bál. Báł jsem se v noci sám vstát. Byla velká zima a my kvůli tetě jsme topili jen tak, aby babička uvařila jídlo. Teplo od kamen se k oknu ani nedostalo.

Přišel den pohřbu. Přijel její bratr Karel Poláček ze Zelova s rodinou, tátův bratr Josef z Ignacova a další příbuzní. Některé z nich jsem viděl poprvé. Ráno táta vystavil víko rakve ven, opřel ho o stěnu domu, aby bylo vidět, že dnes je u nás pohřeb. Na pohřeb přijel ze Zelova farář Nevečeřal. Po pohřbu se všichni i s farářem vrátili k nám, aby se občerstvili před zpáteční cestou. Co se jedlo, nevím, ale nebylo to nic moc. Pamatuji si, že k pití byl čaj, a protože se málo topilo a venku bylo zima, přítomní si ťukali skleničkami s kořalkou. A aby bylo trochu ohně, kouřily se cigarety!

Po tetě Emile zůstalo prázdné. Nikdy toho moc nenamluvila, ale byla nedílnou součástí naší rodiny. Teta Emila žila svůj velmi skromný a omezený život. Měl jsem s ní i jako malý chlapec soucit. Když odešla na věčnost, zbylo tu po ní prázdné místo, které jsem dlouho vnímal. Dlouho mi chyběla.

Babičko, vyprávěj. „Inu, už se stmívá, tak vám budu vyprávět. Ale kde jsme to skončili? Už to bylo dost dávno, co jsem vám vyprávěla, jak stavěli z vajíček most v Praze, když neměli z čeho dělat maltu.“ „Babičko, vyprávěj nám o tom, jak ty jsi byla malá,“ řekl Pepík. Babička na to řekla: „Já už si z mého dětství mnoho nepamatuji.“ „Tak nám řekni to, co si pamatuješ,“ naléhal Pepík. „Tak dobře,“ řekla babička.

„Když jsem byla malá jako jste teď vy, ale to už bylo dávno a nebylo to tady na Šikavici. Já jsem se narodila jen malý kousek od Zelova. Tehdy tam bylo mnoho lesa, do něj jsme s bratry a sestrou Emilou chodili na houby a hráli jsme si na slepou bábu, bylo to jen pár metrů od našeho domu. Dnes už mám hodně šedivé vlasy, i vrásky na čele.“ „Babičko, ty vypadáš tak staře, ale když sundáš šátek z hlavy, tak nejsi až tak stará.“ „I jsem stará, vždyť mám vnoučata, tak musím být stará.“ A babička pokračovala ve vyprávění: „Kolem nás se všechno mění. Dnes jsou jiné stromy než byly kdysi. Když jsem se sem přivdala, žili tu lidé, kteří již zemřeli, ale jsou tu zase jiní. Děti se rodí a staří umírají, to aby mladým udělali místo k bydlení.“ Na to jsem řekl babičce, zda by nebylo lépe těm mladým postavit dům než aby ti staří zemřeli, a tak jim uvolnili místo. Naše babička se rozesmála a řekla: „Inu, bylo by lepší, kdyby šlo postavit dům místo zemřít, ale ono to jinak nejde. Děti se rodí a staří umírají, tak to Pán Bůh určil, s tím se musíme smířit.“

„Babičko, ty jsi říkala, že všechno se mění, i my se změníme?“ „Jistě i vy se změníte, vy vyrostete, a vaši rodiče zestárnou.“ „Babičko, kdy my vyrosteme a kdy táta s mámou zestárnou?“ „Děti,

všechno má svůj čas. Zima má svůj čas, jaro má svůj čas, léto i podzim mají svůj čas a tak to je i s námi lidmi. Pán Bůh to tak zařídil a je to dobré.“ „Babičko, pamatuješ si na ty stromy, co tu rostou u potoka?“ ptal se Pepík. „To víš, že si pamatují. Když jsem se vdala za vašeho dědečka Pospíšila, tak zde stál jen tento dům a byl ještě poměrně nový, ale okolo domu nebyly stromy, jenom keře, ale ty už tady nejsou. Váš dědeček přinesl tamten modřín, ještě malý, a zasadil ho u potoka a ten je tu dodnes. I ty břízy zasadil.“ „A co ty višně, ty také zasadil dědeček?“ „Ty nezasadil dědeček. Tady byly kdysi dvě slívky, ale ty jednou, když byly velké mrazy, zmrzly a museli jsme je vykopat a spálit. Na jejich místo váš strýček Josef zasadil tři višně, dvě tam u potoka a jednu, co roste u cesty. Kdyby je nezasadil, dnes byste višně neměli. Víte děti, my neděláme jenom pro sebe, ale také pro ty, kteří přijdou po nás. I vy musíte zasadit nějaký stromek, aby i po vás zůstalo něco pro druhé.“

Pepíkovi zajímalo, zda babička, když byla malá jako je dnes on, také zlobila? „I zlobila jsem a za to jsem od maminky dostávala bití. Kdo nezlobil, to byla Emila a když zlobila, tak to byla moje vina, neboť jsem ji na to navedla. I já jsem zapomínala, jako zapomínáte vy, a tak jako já jsem za to své zapomínání dostala od maminky bití, tak i vy dostanete bití od táty, když zapomínáte, jako se zapomněl Vlastík v lese a nepřišel pást krávu, která potom měla hlad a byl za to bit.“

Babička ve vyprávění pokračovala: „Když jsem se vrátila pozdě domů a přitom jsem měla pást husy, to pak byl doma kolotoč!“ „Babičko, to ses povozila na kolotoči? Škoda, že my nemáme kolo-

toč.“ Babička se rozesmála a řekla, to nebyl kolotoč, na kterém se vozí děti, ale ten kolotoč udělala maminka nebo tatínek, když jsem zlobila. Tatínek mne chytil za ruku, vzal prut a já jsem dostala tolik šlehů, že jsem to ani nestačila spočítat. Tak tomu se říká kolotoč!“

Bolcerek. Na tohoto člověka mám ty nejhezčí vzpomínky. Pracoval u nás na poli. Jeho rodina byla velmi chudá, jeho žena byla téměř vždycky jen doma a na posteli, někteří lidé říkali, že není nemocná, ale že jen tak dělá, ale její manžel byl přesvědčen, že jeho žena je nemocná a tak za ní všechno dělal. Měli několik chlapců, ale jenom jeden z nich byl doma a ten byl stejně starý jako já. Ostatní chlapci byli na službě někde daleko u sedláků, domů přijeli jen někdy. Bolcerkovi měli málo pole, úroda z jejich pole jim nestačila ani na vlastní obživu. Brambory dostával od nás za práci. On byl padesátiletý muž a já dvanáctiletý kluk, ale moc jsme si rozuměli. Spolu jsme přihazovali naše záhony brambor, spolu brambory kopali a domů odnášeli na zádech nebo vozili na trakaři. Také jsem mu pomáhal nosit brambory, které od nás dostal, k nim domů. Bolcerek mi pomáhal sklízet žito o žních. Já jsem kosil a on vázal snopy. Když bylo obilí pokoseno a zrní vyschlo, nosili jsme je nebo odváželi do stodoly k Alexandrům. Naše stodola spadla a už jsme ji nepostavili, jen mlat jsme zastřešili. Postavit novou stodolu, na to jsme neměli peníze.

Život na Faustynově byl vždycky těžký, pro staré i pro mladé. Každý musel přiložit ruku k dílu. Snad jen málokdo pomýšlel na to, že si někdy

polepší. A polepšit, znamenalo vystěhovat se. Snad někdo snil o tom, že se vystěhuje do Lodže, do Varšavy, a co by bylo nejideálnější, vystěhovat se do Čech nebo do Ameriky. I takové možnosti byly brzy po první světové válce. Tehdy se ze Zelova a z jeho okolí odstěhovala do Čech řada českých rodin i jednotlivců, zejména mladých lidí. Ponejvíce se stěhovali sedláci. Někdy se stěhovala jen část rodiny. Někteří již tady měli své příbuzné. Odcházeli i mladí lidé, kteří chtěli v Čechách studovat. To byla takzvaná první vlna. Do první vlny byl zapsán i náš dědeček Němec z Faustynova, ale z jeho stěhování sešlo.

Být farářem. Již jako malý chlapec jsem chtěl být farářem. Na tomto povolání mne fascinovaly úplně prozaické věci. Toužil jsem mít talár a pak u krku bílé tabulky. Někteří lidé u nás jim říkali desky zákona Mojžíšova. A i pro mne to byly desky zákona Mojžíšova. Druhá věc, která mne lákala stát se farářem, bylo kolo. Farář Nevečeřal měl kolo a na něm někdy jezdíval na Faustynov. „Jednou i já budu jezdit na kole jako farář, a to dokonce po naší cestě. Budu bydlet v Zelově na faře a při bohoslužbách budu sedět ve předu v bílé „zahradce“ a lidé mne budou obdivovat.“ Se svou tužbou i plánem jsem se svěřil o rok mladšímu bratraci a ten můj plán schvaloval. Svůj plán být farářem jsem mu prozradil, když jsme se krčili schování před deštěm pod kládami připravenými ke stavbě jejich domu na Faustynově. Bratranec mne poslouchal a zdálo se mi, že mi i závidí, že jsem ho předběhl, že chci být farářem. Možná, že

i on chtěl být farářem. Ale já přišel s plánem první. Takže fara v Zelově bude moje.

Strýc Němec. K nám na Faustynov občas přijížděl strejda Pavel Němec ze Zelova, který se s dědečkem často přel o náboženství a o tom, co je v Bibli psáno a jak ji správně vykládat. Vzpomínám si, že měl písklavý hlas. Nedal se dědečkem přesvědčit o tom, že by on v něčem neměl pravdu. Vždycky se nakonec rozešli tak, že se opět setkali a v hádání pokračovali. Říkalo se, že strejda Pavel Němec chodí občas mezi badače Písma a proto má jiný výklad Bible. Že mu nemůže nikdo rozumět a souhlasit s ním už vůbec ne.

Jednou zase přijel strýc Pavel Němec na Faustynov, kde měl rodného bratra. Téměř při každé návštěvě se zastavil u svého strýce, našeho dědečka. Bylo to v sobotu, přišel k dědečkovi, seděl na židli u okna a když jsem vstoupil do místnosti, zavolal mne, rozevřel kolena, sevřel mne a dal mi několik bonbonů a pak, když jsem se na něho díval a mlčel a chtěl odejít, zeptal se mne tím svým písklavým hláskem: „Co se říká, když něco dostaneš?“ „Což já jsem někdy něco dostal? Jen tak bití a co za to mám říct?“ Myslel jsem si. Strýc se na mne díval a já na něj a nevěděl jsem, co mu mám říct. Podíval jsem se na dědu a ten viděl, že si s otázkou nevím rady, tak mi „pošeptal“: „Řekni: děkuji.“ A já dědu uposlechl a byl jsem vysvobozen ze strýcova „zajetí.“

Němci na ústupu. Ač se proslýchalo, že Němci z Ruska ustupují, zprávy byly neověřené. Ale lidé jim rádi věřili. Zdálo se, že ten postup fronty z východu na západ je stále pomalý. Nikdo se vytouženého příchodu ruských vojsk nemohl dočkat. Lidé tu byli přesvědčení, že Hitler válku nevyhraje a věřili tomu i tehdy, když Hitler na východní frontě slavil vítězství. Tam, kde německá armáda vítězila, našla svou prohru i svůj hrob! Lidé jásali, byť jen tiše, aby je nikdo neslyšel. Jásali nad tím, že Hitlerova armáda ztrácí východní půdu pod nohama.

Ruští Němci. Němci hnali před sebou Němce, starousedlíky, z některých částí Ruska. Ty tady nastěhovali do polských rodin, do ubytoven. Působili na nás prapodivně už i svým oblečením, připomínali nám cikány. Byli to převážně staří muži, a pak ženy, děti. Mladé muže Němci vzali do své armády. S nimi jsme se domluvili rusky. Na první pohled vůbec nevypadali jak vypadali zdejší Němci nebo Němci, kteří na začátku války sem přišli z Volyně. Říkalo se, že budou muset pokračovat v cestě dál, do reichu. Co jen tito lidé zakusili na cestách a to z tak velké dálky! Bylo na nich vidět, že se jim nechtělo odcházet.

Ale Němci už nestačili tyto své „soukmenovce“ hnát jak stádo dobytka před sebou. Nechali je tady napospas Rusům. Ale ruská armáda se k nim chovala velmi obezřetně, nikomu z nich neublížovali. Říkali: „To jsou naši lidé. Němci nám je ukradli. Za krátkou dobu je odváželi zpět tam, odkud je vzali Němci, aspoň tak Rusové říkali. Tito Ruští Němci se těšili na návrat domů.“

Očekávání konce války. Němci už cítili, že Polsko nebudou moci dlouho udržet, ač to nedávali najevo. Psal se rok 1944. Byl podzim, každá rodina musela někoho dát na kopání zákopů, neměla-li nikoho, kdo by mohl kopat zákopy, musela si najmout a zaplatit. Nebylo mi ještě třináct roků, když jsem chodil kopat zákopy. Bylo to asi dvanáct kilometrů od nás. Kopali staří, mladí, i děti. Nad námi stálo několik Němců v civilu a dva policajti. Chodili jsme tam několik dní, ale ty zákopy byly Němcům tolik platné, jako faustynovské bunkry Polákům, když do Polska vtrhli Němci.

Přicházely zprávy, že Rusové tlačí Němce a nedávají jim odpočinku. Byly to pro nás zprávy radostné, ale jak to vlastně doopravdy vypadalo, nebylo kde ověřit. Jisté však bylo jedno, že válka se chýlí ke konci. Zda to bude za půl roku anebo za rok, to ale nikdo nevěděl. Zprávy, které se i k nám dostávaly, nebyly vždycky stejně potěšitelné a jednoznačné. Jeden náš známý Polák, Mizera, muž znalý zpráv, který poslouchal rádio a četl německé noviny, říkal: „Začátek konce války nastal už dost dávno – když Němci obléhali Stalingrad. Tam také vykrváceli.“

Lidé měli velikou radost z blížícího se konce války. Němci se ovšem o té naší radosti nesměli dovědět.

Avšak Němci ve své intenzitě zatýkání lidí nepolevovali a nedávali vůbec najevo, že se blíží chvíle jejich pádu. Oni tomu prostě nevěřili. Jeden Němec řekl: „I kdyby se Rusové i Američané dostali až k Berlínu, stejně zvítězíme. Náš Vůdce Adolf má kouzelný proutek. Máme takovou zbraň, že se svět podiví, až ji použijeme. My zvítězíme!

Kdybychom nezvítězili, provinili bychom se na našich vojácích, kteří pro naši tisíciletou říši položili na Hitlerův oltář své životy! Náš Vůdce nás nezklamal a nezklame. Tím, že německá armáda ustupuje z Ruska, to neznamená náš konec. Hitler je dobrý taktik a stratég, on musí vědět, co je pro naši současnost i budoucnost dobré a prospěšné. Už se těšíme, až své nepřátele pokoříme a zašlápneme do bláta. My máme ještě dost síly i času na to, abychom světu ukázali jakou máme moc. Naše tajná zbraň přesvědčí naše nepřátele, ti už nebudou ani ustupovat, naházíme je do řek a vody je odnesou do moře. Svět ještě uvidí, co německá armáda dokáže!“

Na obsazených polských územích byli Němci tím brutálnější, čím více se schylovalo ke konci války. Pověstný Fuks, vedoucí pracovního úřadu v Zelově, „zásoboval“ zelovskými lidmi německé továrny, zemědělské farmy. „Chytání“ lidi zintenzivňoval a nepřipouštěl si, že by Hitler mohl válku prohrát. Tomu nevěřil, i když mu kaťuše lítaly nad hlavou a to dosvědčil i svým chováním, že zůstal na svém místě v Zelově téměř do posledního dne války. Až v posledních hodinách ujížděl na svém „mopedu“ do Německa, ale to již bylo pozdě. Byl dopaden v Lasku. S takovými lidmi se Poláci nemazlil.

Němci z obsazených území museli narychlo opouštět domy, které patřily Polákům a ve kterých si nerušeně žili celou dobu války. Odjeli z Frašky i Arentovi, ale ti nemuseli, dokonce je někteří přemlouvali, aby neutíkali, že mohou přijít o život. Nicméně Němci vydali pro své lidi takové nařízení, že musejí utíkat do reichu, a to rychle. Silnice a cesty byly zataraseny utíkajícími

Němci. Možná, že Němci nepočítali s tím, že sovětská armáda bude postupovat takovým tempem. Připomnělo mi to naše utíkání před pěti lety.

Asi tři sta metrů od nás tekla říčka. Podél ní celou noc utíkala rozprášená německá vojska. V patách už jim byla sovětská armáda. Němci utíkali, seč jim stačili síly; a sil jim každou hodinu ubývalo. Ale nejen utíkali, schovávali se, kde jen mohli. Dva vojáci a jeden gestapák se ukryli na půdě našich sousedů Zaworků. Za Šikavskými domy vedla cesta z Wole na Frašku a pak dál, přes Černé do Widavy. Z chování německých vojáků, zejména gestapáků bylo vidět, že ztratili rozum a zdravou soudnost. Ti házeli granáty na sovětská auta, na štěstí ani jeden neexplodoval. Když ruské vojsko zpozorovalo, co se děje, obstoupili dům, celá rodina zatím byla v posteli, nevěděli, co se děje. Bylo ještě přítmí. Tu v jejich domě zaduněla palba ze samopalů. Rusové rozstříleli strop ve chlévě. Náš dům byl v blízkosti Zaworských a tak to vypadalo, že se střelí okolo nás. V tom vyběhla babička ven a my jsme na ní křičeli, aby nevycházela, ale ona již stála pod okny domu a dívala se, kde se střelí. Za chvíli střelba přestala. Rusové vyzvali Němce, aby se vzdali. Vzdali se. Nejprve po žebříku sestoupili dva vojáci, za nimi sestupoval další, raněný, to byl gestapák. V ruce držel pistoli, ale Rusové ji neviděli. Ten ze žebříku vystřelil mezi ruské vojáky, jednoho zranil. Tu jiný ruský voják do gestapáka pustil salvu ze samopalu, hned se skácel na mlat.

Byli jsme zvědaví, co se u Zaworků stalo. Hned jsme k nim běželi. Byli zde i od Alexandrů. Viděli jsme německého gestapáka ležet na mlátě. Rusové

z něho stáhli kožené boty, vzali, co měl při sobě, a nechali ho tam ležet.

Když v průběhu dne vstoupilo sovětské vojsko na Faustynov a na Šikavici, hned rozestavěli děla, natahovali telefony, aby se mohli domlouvat. Vojáci rozdělávali ohně, vařili si jídlo, ale jakmile letělo letadlo, hned obstoupili ohniště a pláští se snažili zakrýt plamen ohně.

Jak daleko jsou od nás Němci, a zda vůbec někde mají rozestavenou armádu, to jsme nevěděli. Nejspíš se armáda rozpadla a vojáci byli rádi, že mohli utíkat. Radost, která vládla mezi lidmi, když k nám vstoupilo ruské vojsko, se dá těžko vyjádřit. V každém domě bylo plno ruských vojáků. Jeden vysoký důstojník si lehl u nás do postele v botách. Bylo mi to divné, že se nevyzul. Ale to jsem samozřejmě nevěděl, že museli být všichni v pohotovosti. Vojáci od nás odnesli jeden nebo dva pytle obilí a přinesli je k sousedům. Podezírali jsme sousedy, že k tomu vojáky navedli. Ale ani takové či podobné události nemohly narušit radost z toho, že už tu nejsou Němci!

Na Zaworských políčku před jejích domem byl stoh slámy. Tento stoh využil jeden německý voják (Vlasovec) jako úkryt. Nevím jak, ale ruští vojáci ho objevili, hned nato se konal vojenský „soud,“ který ho odsoudil na smrt. Já jsem vyšel ven a viděl na návsi u Zaworků, jak se vojáci dohadovali s důstojníkem. Ten Vlasovec byl asi třiačtyřicetiletý ukrajinský muž v německé vojenské uniformě. Stál před těmi, kteří rozhodovali o jeho bytí a nebytí. Vlasovec se celý chvěl nejen zimou, ale zejména strachem o život. Vrátil jsem se domů. Za malou chvíli jsem slyšel výstřel, pomyslel jsem si: „To zastřelili toho „Vlasovce.“ Báł jsem se vyjít

ven. Viděl jsem před sebou mladého muže, jak prosí o holý život. Mezitím, co jsem byl doma, ruský velitel řekl jednomu z vojáků, aby zastřelil Vlasovce, ale ten odepřel, požádal dalšího i ten odepřel, pak se přihlásil jiný voják, židovské národnosti, a ten ho zastřelil. Vlasovec před zastřelením prosil: „Něstrelaj, ja budu dlja teba rabotať.“ Ale ruského důstojníka to neoslovilo. Mrtvý voják ležel jen několik metrů od návsi, jakby výstraha všem zrádcům. Zaworkova kráva se utrhla z řetězu, vyběhla ven a šlápla na obličej onomu mrtvému vojákovvi. Byl na něj otřesný pohled. K večeru polétávaly sněhové vločky, stačily na to, aby tělo mrtvého vojáka pokryly bílou sněhovou pokrývkou, aby nebylo vidět jeho zmrzačený obličej. Když sovětská armáda odešla z Faustynova a Šikavice, mrazy trochu povolily. Šikavští muži mrtvého vojáka pohřbili. Ležel tady poměrně dost dlouho. I my, nedospělí, jsme si zvykali na smrt, která se okolo nás „povalovala.“

Rusové se tu dlouho nezdrželi, táhli za německým vojskem, nedali mu oddechnout. Na počátku jsme se ani nedovedli zorientovat, co se stalo. Němci po sobě zanechali na Woli, vzdáleném asi kilometr spoustu rozbitých aut, rozbité zbraně a kvantum munice, tu jsme sbírali a odnášeli domů. Tady jsme trávili mnoho času. To už se také formovala polská armáda; viděli jsme několik vojáků ve všelijakých uniformách jak maširovali polní cestou.

Slzy radosti i bolesti. Když uplynulo několik týdnů, začaly se mísit slzy radosti se slzami bolesti a zármutku. Jedni se vraceli z vězení, z kon-

centračních táborů, ale někteří se již nevrátili. Jejich rodiny však celou válku žily nadějí, že až tato vichřice hněvu pomine, jejich milí se vrátí domů. Paní Gurňáková, která u nás celou válku pracovala, se té vytoužené radosti nedočkala. Její rodina tomu nechtěla věřit, že by se jejich otec neměl vrátit. Nevrátil se. Manželka čekala dál a příbytek pro něj byl vždy připraven, dlouhou dobu vyměňovala zvadlé květy za čerstvé. Sem tam se i po delší době někdo vrátil a tak znovu vzešla naděje, že ještě není vše ztraceno. Spolu s ní jsme i my čekali jejího muže, s ní jsme i plakali. Nedočkala se. Z koncentračních táborů se vrátilo i pár Židů, kteří nebyli ani očekávání, že se vrátí. Jen co se vrátili, začali obchodovat, aby nebyli nikomu na obtíž. Tak se sami starali o sebe. Ale ani oni v polském prostředí nebyli přijatí s otevřenou náručí.

I v naší rodině se čekalo. Ale to jsme již věděli, že máma žije, a že se vrátí domů, jak to bude jen trochu možné. Někteří se dověděli, kde a jak jejich milí zemřeli, jiní se o jejich smrti nedověděli nic. Ztratili se beze stopy. Mezi těmi ztracenými beze stopy byl i náš faustynovský soused Bočan.

Překrásná a radostná neděle. V tu neděli dopoledne se po pěti letech vrátila naše máma z Německa. V sobotu jsem pral prádlo a v neděli ještě bylo rozvěšeno venku. Máma měla velkou radost, jak jsem pracovitý. Nedočkali jsme se však dvou členů naší rodiny, dvou Karlů, bratrů otce a mámy. Rodin, jejichž milí se nevrátili, bylo mnoho!

Po válce začalo účtování. Poláci Čechům vyčítali, že dostávali potravinové lístky jako Němci nebo téměř jako Němci. Němci, kteří byli dříve hrdí na to, že jsou Němci, se po válce stali opovrhovanými. Být Němcem, znamenalo být tím nejhorším, po kom se plivalo. Lidé jim vyčítali: „To vy jste připravili tu katastrofu, to vy jste způsobili, že se naše nejmilejší nevrátili, to vy jste z nás vycedili tolik krve, to vaši vinou jsme vyplakali tolik slz. To kvůli vám naše oči za celých pět let neoschly od slz.“ Němci, kteří tu zůstali, jen mlčeli a také plakali. Jeden Polák řekl: „Jen plačte, však máte důvod plakat, sami jste si to zavinili. Kdo vás k nám volal? K nám jste se chovali po dobu války hůř než k dobytku! My jsme plakali mnoho roků, teď plačte vy aspoň chvíli. Naše děti celých pět let nemohly chodit do školy, ať to na čas zkusí vaše děti.“ Co dokázala válka udělat s lidmi! Ti, kteří před válkou byli přátelé, nyní se k sobě neznali. Nejedno smíšené manželství se rozpadlo. Serbiánovi se rozešli, ač vždy žili v rodinné harmonii. Odcizili se. Bylo mi Serbijána líto. Byl to hodný člověk, nikomu neublížil, ale pomáhal, kde bylo třeba. Jeho žena se za okupace měla dobře, a teď ho opustila, místo aby se ho zastala. Bylo to nekřesťanské. Odstěhovala se do Čech s oběma syny. Jeden byl z prvního manželství a mladšího měli spolu. Serbiján odešel do Zelova a zůstal v Zelově sám a opuštěn! Ještě teď je mi Serbijána líto. Už se nikdy se svým vlastním synem nesetkal. A jeho tváře od slz zřejmě nikdy neoschly! Starý Arent z Frašky zase pásl v Zelově krávy. Ale ten se po čase s rodinou dostal do západního Německa. Jeho starší syn s rodinou se odstěhovali do Ka-

nady, jeho dcera se ještě v Zelově vdala za Čecha a odstěhovala se do Čech.

Češi, kteří v době druhé světové války sympatizovali s Němci, se snažili ještě před koncem války Polsko opustit. I nám ostatním Poláci vyčítali, že jsme požívali výhody jako Němci, což byl nesmysl. Někteří Češi si za okupace obstarali z Čech potvrzení, že jsou Češi. Z toho jim vyplývala „určitá“ práva i snad nějaké výhody. Nikdo z faustynovských Čechů však takové potvrzení neměl, takže jsme těchto útoků zůstali ušetřeni. Zato vyvstaly jiné nepříjemnosti, o nichž jsme věděli, že je to zlo, vyvolané válkou. Stále častěji jsme slyšeli z úst našich polských spoluobčanů: „Do Prahy s vámi, naložíme vás na trakaře a povezeme do Prahy“, jak to volali i před válkou. A tak jsme jen vyhlíželi, kdy do Prahy pojedeme, ne na trakaři, ale vlakem, byť i v dobytčích vagonech. Dočkali jsme se! Ale než ke stěhování došlo, v našem potůčku odteklo ještě hodně vody.

Očekávání dnů příštích. Vlna radosti, kterou jsme prožívali po ukončení války, pomalu odeznívala, nastaly všední starosti o holou existenci. Mnoho Poláků se stěhovalo na německá území, která po ukončení války připadla Polsku.

I pro Čechy v Zelově a v jeho okolí se otvíraly nové možnosti, pro nás nová „budoucnost“ – stěhování do Čech! Ač jsme se těšili na vlast svých otců, přece některé tato nová situace a nová možnost trochu zaskočila. Vždyť tu Češi žili nejméně čtyři pokolení po sobě! To poslední pokolení odejde z Faustynova, ale ti, kteří byli staviteli Faustynova, kteří rozměřovali pozemky, zakládali nové

meze, mýtili lesy, ti všichni tu zůstanou tiše spát na hřbitůvku, který sami založili, ač i oni vyhlíželi za hranice své nové vlasti, k Čechám, kde ještě někteří z nich měli v živé paměti své rovy, chýše, lesní cesty. Rádi bychom jim dnes tu řekli: „Draží naši prarodiče, to co jste vyhlíželi, my jsme spatřili.“ Co by nám na to řekli? Jistě by řekli: „Konečně jsme se dočkali ve vás, co jsme my v duchu jen vyhlíželi.“

A my se za naše předky rozloučíme s tím, co oni budovali, sázeli a pěstovali? Znali jsme tady každý „rov,“ každou mez, každou borovici v našem lese, dokonce jsme znali i ty létající ptáčky, kteří se k nám jaro co jaro vraceli z teplých krajů; i ty cvrčky na našich mezích, i ty vlnky v našem potůčku, a to nemluvím o lidech, se kterými jsme byli spojení zvláštním poutem sounáležitosti.

Do Zelova přijel bývalý reformovaný farář Radachovský a organizoval stěhování Čechů do Československa. Léto roku 1945 bylo horké, nejenom proto, že sluníčko se rozehrálo a svými paprsky nás zvlášť hladilo po tak dlouhé „zimě“ války. I faustynovští Češi se chystali na stěhování do Československa. V Zelově to bylo ještě rušnější. Faustynovští Češi se stěhovali v dvou etapách. My jsme byli v té první. Bylo to přede žněmi, takže jedni se chystali stěhovat před žněmi, jiní po žních. Chtěli ještě naposledy vychutnat ovoce své práce.

Přípravy na stěhování. Každý si musel obstarat veškeré doklady, jak osobní, tak majetkové. Táta šel do Zelova pro křestní listy, a já šel s ním. Přišli jsme na faru, byli jsme přijati farářem Jaroslavem

Nevečeřalem, ten nám vypsal z matriční knihy rodné listy (matriky). Pan farář je vypisoval před námi. Já se díval, jak píše. Jeho písmo se mi moc a moc líbilo. Když rodné listy vypsal, popřál nám šťastnou cestu do Čech a řekl, že snad někdo ještě v Zelově zůstane. Oddací list nevypisoval, neboť táta ho měl ještě z doby okupace, ten potřebovala máma v Německu a táta jí ho musel poslat, byl psaný v němčině a ten nám v Čechách, kvůli němčině, dělal určité problémy. Dokonce si nás na zemském úřadě v Praze popletli s Němci. Doklady o majetku jsme měli psány některé části v ruštině a některé v polštině. To podle toho, kdy se které políčko kupovalo, zda za vlády Rusů, či Poláků. My jsme bydleli jednou v pohraniční oblasti polské a jindy zase ruské. Tady se občas politické vlády střídaly.

Když již jsme měli doklady pohromadě, chtěli jsme prodat některé věci, i když jich nebylo mnoho, abychom si sebou vzali nějaké peníze. Skříň, dva stoly, židle a postele měli si koupit jedni Poláci ze vzdálenější osady. Cena byla dohodnutá a byla nízká. Přesto Poláci koupí odvolali. Šířilo se mezi Poláky, že Češi nebudou moci nic prodat. Sebou si mohou vzít jen osobní a nejnutnější věci. Tak ti, kteří měli u nás ten náš skromný nábytek zamluvený, se domnívali, že ho dostanou zdarma. Když se ukázalo, že to byla jen fáma, opět přišli a chtěli ho koupit, ale máma řekla, že již ho slíbila sousedům a že není na prodej.

Můj obdiv. Měl jsem rád všechno, co bylo v přírodě, ať to byl heřmánek, třeba i ten divoký na poli, nebo kopřiva a vedle ní voňavý šerík či bílá

bříza, nebo ptáci, kteří se předháněli ve zpěvu. Nad vším, co se hýbalo, jsem žasl a všechno obdivoval. Naši babičku jsem obdivoval, i babičku Poláčkovou z Faustynova, babičku Němcovou, všechny faustynovské babičky i dědečky; zdáli se mi tak moudří! Babička Poláčková, také patřila do naší rodiny, byla zvláštní, moudrá a navíc velmi zbožná. Její zbožnost, stejně jako zbožnost mé babičky, jí dávala tu pravou zbožnosti okrasu. Já se na ně díval jako kluk, kluk nezbeda, a obdivoval jsem je. A nejednou jsem si přál být také tak zbožným, jako babička i teta, oplývat zbožnosti krásou.

Loučení. U nás se jen někdy dělaly „táboráky“ a to jen na podzim, když se vykopaly brambory a zbylou nať jsme večer zapalovali. I tentokrát, a to již naposled, jsem udělal táborák na rozloučenu. Původně jsem myslel, že tu budou jen moji kamarádi, ale nakonec přišli i dospělí. Jak by nepřišli, když jsem jim oznámil, že se budeme loučit večer, že ve dne na delší loučení nebude času. To jsem si jen vymyslel. Ale daleko od pravdy to nebylo. Za tři dny jsme měli odjíždět.

Čekal jsem na setmění. Setmění nebylo takové, jak jsem si ho představoval. Svítily hvězdy, po půlnoci i měsíc, ale my už jsme jeho světlo neviděli. Konečně hořela „hranice!“ Zpívali jsme polské písničky a dívali se na oblohu, byla posetá hvězdami.

Oheň hořel! Plamínky stoupaly vzhůru. Dnes večer se i dospělí stali na chvíli dětmi. V našich očích bylo vidět plamínky i slzy zároveň. Ani dospělí se nestyděli za slzy. Mámina kamarádka,

Felkova manželka, řekla: „A to je nutné, abyste odešli? Tak dlouho jsme tady žili a za celou tu dobu jsme se ani jednou nepohádali. Bude mi po vás smutno, a to neříkám jenom sama za sebe. Nedovedu si představit, že za tři dny vaše chalupa bude prázdná. Když půjdu okolo ní, srdce se mi bude svírat.“ Bylo ticho. Všichni jsme hleděli do plamenů, jak stoupaly vzhůru, jako by byla přinášena zápalná oběť. Mlčení prolomila naše babička krátkým biblickým veršem: „Nemáme zde města zůstávajícího, ale onoho budoucího hledáme.“ A ještě dodala: „My i vy.“

Na konci Šikavice byla jezírka, kde se kopala hlína na stavby chalup, ale to už bylo dávno. Po lopatách, kterými dolovali Šikavští hlínu, zůstala malá jezírka, jejich břehy obrostly vysokou trávou, hlína tady byla velmi mazlavá a na stavby víc než jen dobrá. Tato jezírka to byl ráj pro žáby. Voda tady ubyla jen za největšího sucha. Každý večer tady žáby hrály svůj koncert. Tomu jsem rád po večerech naslouchal. Nejinak tomu bylo i dnes večer. Rozcházelí jsme se domů za zvuků žabích „tónů.“

Maminka sešívala, co bylo roztrhané a tak jsme se připravovali na stěhování. Táta sjednal prodej krávy. Naše pole a chalupu si již přivlastnil soused Sobaňski. Ten také slíbil, že nás odveze na nádraží. Češi na Faustynově žili zvláštní euforií příprav na stěhování. Vzpomněl jsem si, jak nám babička vyprávěla o Praze, jak je krásná, kolik je tam kostelů a věží. A ten Karlův most, postavený z vajíček, které sem přivezli z venkova sedláci! A to vše, co nám bylo jen jako pohádka, uvidíme ve skutečnosti. Ale naše očekávání zchladil soused Sobaňski. Táta krávu již prodal, peníze jsme

měli odložené a počítali jsme s nimi pro začátek v Čechách. Nato Sobaňski požádal otce, aby krávu vrátil, že patří jemu, patří k majetku, který je nyní jeho. Krávu že musí dovést zpět. To řekl několik hodin před naším stěhováním. Pohrozil tátovi, že ho zabije a my se nebudeme nikam stěhovat. Táta v noci musel jít pro krávu, asi dvacet kilometrů. Vrátil se nad ránem a teprve potom jsme se mohli balit. Samozřejmě, že soused nám za ni nedal ani groš. Když si Sobaňski krávu odvedl, řekl: „Přistavím k vám vůz a odvezu vás na nádraží.“ Naše nálada byla velmi smíšená, ještě že jsme se loučili tři dny předtím. Zato jsme se s ostatními sousedy i ten poslední den rozloučili velmi přátelsky. Žili jsme tady spolu několik generací. Nebýt války, žili bychom tady ještě. Možná.

Celá kolona těch, kteří měli z Faustynova odjet měla vyrazit do Widawy na vlak ve tři hodiny odpoledne. Všichni že vyjedou najednou, aby cestou nebyli okradeni. Byla to zvláštní doba, na zloděje nebyla nouze.

Hodiny se posouvaly jen pomalu. Slunce na obloze bylo jakoby přikované. Čím více jsem si přál, aby už bylo níž, tím pomaleji se posouvalo, zdálo se, že naschvál zůstalo stát. Tak dlouhý den jsem měl v životě jen dvakrát. Ten náš věrný Bolcerek jako starý muž plakal a říkal: „Celou válku jste mi dávali práci, brambory, zelí a to, co jsem potřeboval. Kdo mi teď pomůže?“ Felkova manželka se nemohla s naší mámou rozloučit. Obě plakaly. Byly to dávné kamarádky, podobné bylo loučení s ostatními. A já se loučil se svými kamarády. Říkal jsem jim, že až budu velký a budu mít peníze, přijedu se na ně podívat. Náš rod zde žil mnoho desítek let. Vystěhováním budeme vykořenění

a navždy odloučení od těch, kteří nám byli drazí. Už nenavštívíme jejich hroby. Už si babička nepláče nad hrobem našeho dědečka a své sestry Emily, syna Julka. Vlastně ani nevím, zda měla někdy čas na slzy a na vzpomínání.

To moji předkové postavili tento dům, kde teď budou sídlit ptáci a netopýři, pokud ho soused nerozbourá. A rozboural. Dědeček hloubil tyto příkopy, přes které jsem přeskakoval; zasadil tu stromy po kterých jsem šplhal. Tady jsme prožili v průběhu války Boží zázraky! Tady na poli jsem kopal brázdy a přihazoval brambory, kopal brambory a odnášel v pytlích domů, tady pásł krávu, sbíral ostružiny, hrál si s kamarády. A teď se to všechno stane minulostí! Zůstaly však vzpomínky na dětství, na dobu, ve které se stalo tolik bolestivého i radostného! Za války jsme stáli jeden vedle druhého, nečinili jsme rozdíl, kdo je kdo i na to zůstává krásná vzpomínka.

Konečně se i ručičky na hodinách pohnuly. Ač pomalu, přece jen se posouvaly ke třetí hodině. I slunce se pohnulo dolu k západu. Sobaňski přivedl koně, zapřáhl do vozu a my se vydali na Faustynov a připojili jsme se ke koloně, která se již rozjížděla. Cestou jsme museli překonat úsek cesty, kde se kola vozů bořila do písku. Koně jen pomalu překonávali tuto nesnadnou překážku, a to i za pomoci mužů, kteří se opírali do klanice vozů a tlačili. Konečně budu vidět nádraží, o kterém jsem slyšel jen vyprávět. Tady zastavovaly jenom osobní vlaky. Tentokrát tu zastaví nákladní vlak výjimečně, a to kvůli nám! Před námi se objevila malá budova vlakové zastávky. Konečně jsme na

nádraží. Na některých koních byla od únavy bílá pěna. Aby se zavazadla nemusela nosit daleko, vozy přijížděly postupně a my jsme vykládali zavazadla tak, aby byla pohromadě.

Vlak měl přijet asi v osm hodin večer. Konečně jsme na zastávce! Loučení s těmi, kteří nás sem dovezli, bylo dojemné. My jsme se rozloučili i se Sobaňským. Táta i Sobaňski se objali i navzájem vyronili slzy. Nepamatuji si, že by táta na událost, kdy musel zpět přivést krávu a nechal ji Sobaňskému někdy v nelásce vzpomínal. Pro něj to byla událost pohřbená.

Teď čekáme jen na vlak. Byla vytvořená „komise“, která rozhodla, že když přijede vlak, který má k stání vyměřený jen krátký čas, budou muži do vagonů házet pytle, kufry a nebude se brát ohled na to, co je cí. Pak nastoupí staří, děti a ženy a za nimi muži.

My chlapci jsme přikládali uši ke kolejnicím a naslouchali, zda vlak nejede. Nějaké zvuky jsme slyšeli, ale vlak to nebyl. I hvězdy se objevovaly na nebi. Kdosi ze stanice oznámil, že vlak bude mít zpoždění, ale neví se jak dlouho. Tma už byla jako v pytli, ale do ní zářily hvězdy. Krásný to byl večer, večer, kdy jsme čekali na vlak, který nás poveze do Čech. Vyprávění našich babiček a dědečků, ale více babiček, se brzy stane skutečností. Pán z nádraží poradil, ne-li přikázal, abychom mezi sebou vybrali peníze a dali strojvedoucímu, chceme-li se v čas a bez problému dostat na hranice. Radu jsme museli uposlechnout.

Přišla ke mně babička a ptala se mne: „Vlastíku, těšíš se do Čech?“ Moje odpověď byla jasná: „Babičko, moc se těším. A ty se také těšíš?“ Na to mi babička řekla: „To víš, že se těším a to moc

těším, ale nevím, zdali Praha bude taková krásná, jak ji znám z vyprávění.“ Poprvé babička zapochybovala o Praze, jakou si sama vybájila.

Ach, ten čas se dnes někde pozapomněl či zastavil. Jako by se mu nechtělo dopředu. I doma jsme museli tak dlouho čekat, až přijde třetí hodina odpoledne, abychom vyjeli, a teď zase čekáme a čekáme na příjezd vlaku a ten ne a nejede. Proč jen jsou ty naschvály? Někdo se zase objevil ze zastávky a řekl, že vlak už jede a bude tady za půl hodiny. Půl hodiny? Jak je to dlouho těch půl hodiny? I dlouho. Už jsme mohli být ve vlaku.

Konečně vlak zahoukal! Již je blízko, je slyšet jak supí: „šuu, šuu, šuu.“ Je slyšet, jak mu skřípou brzdy. Konečně vlak zastavuje. Dveře u nákladních vagónů byly otevřené. Muži nakládali, vlastně házeli zavazadla do vagónů. Nastupovali staří a děti a ženy. Vedoucí vlaku křičel, aby se pospíchalo s nakládáním, že vlak tu neměl stát a stojí jen kvůli nám. Ještě se muži podívali, zda někde něco nezůstalo, a už skákali do vagónů a vlak se rozjížděl. Jeli jsme! Babička se ptala: „Nenechali jste tam nic?“ Kdosi odpověděl: „Teto Pospíšilová, všechno i všichni jsme ve vlaku.“ „Tak dobře,“ odvětila babička. Každý seděl tam, kde bylo nějaké místo, především na pytlích. Na nich se dobře sedělo, byly v nich peřiny. Děti spaly, jen dospělí se dívali vrchními okénky ven. Postupně všichni usnuli. Nejlépe spaly děti, kterým nárazy kol na spoje kolejnic nevadily, jen dospělí se budili.

Když se rozednilo, vjížděli jsme do velikého města. Co tam bylo vlaků a kolejí a domů!

I děti se probudily. Vlak zastavil. Někdo přišel, zabouchal na dveře vagónů a řekl: „Všichni z vla-

ku ven i se zavazadly.“ Byl to železničář a my již byli v Katovicích. Když jsme vyklidili vagóny, utábořili jsme se na nástupišti. Tady jsme nebyli sami, podobných poutníků bylo mnoho, ale ti hovořili polsky a stěhovali se na území, která po Němcích připadla Polsku.

Na nádraží stálo mnoho lokomotiv. Jedna byla větší než druhá. To byl pro mne první okamžik setkání se světem, kde je člověk tak malý a tak málo znamená. Aspoň se mi to tak jevilo. A nastalo zase nekonečné čekání. Ale odtud už pojedeme do Čech, říkal strejda Emil Valta.

I na nádraží v Katovicích se nám zdálo čekání na odjezd do Čech nekonečně dlouhé. Nádražní lampy se již rozsvěcovaly a my ještě čekali, kdy bude pro nás přistaven vlak. Konečně! Vlak přijel a my zase rychle zavazadla naházeli do vagónů a pak teprve je urovnávali. Tentokrát jsme ani nemuseli tak spěchat, protože vlak stál ještě hodnou chvíli, možná i půl hodiny, než se pomalu rozjel. Lavice ve vagónech byly dřevěné. Byl to mnohem příjemnější a luxusnější vlak, než kterým jsme sem přijeli. Všichni jsme se tlačili k oknům, abychom viděli město, viděli domy, jak se ponořovali do noci zahalenou neprůsvitnými mraky. Jen naše babička se netlačila k oknu, chovala se, jako by to tady všechno dobře znala. Zatím nebyla z Faustynova za celý dosavadní život dál než v Zelově a v Lasku, v okresním městě. O Lodži jen slýchávala.

Babička nyní měla namířeno ve svých myšlenkách a představách do Prahy. Tu přece tak znala z vyprávění své babičky i od své mámy, že chtěla vědět, zda ještě je taková, jak ji zná z vyprávění.

Chlapecům jsem se mohl pochlubit, že takovým

vlakem jsem již jel s otcem z Lasku do Lodže a zpět. Byla to tehdy kuriózní cesta. Nastoupili jsme do vagónu první třídy, kde seděli Němci a na nejbližší zastávce, mezi Laskem a v Pabijanicemi, jsme museli vystoupit a přestoupit do vagonu třetí nebo čtvrté třídy. Vlak stál jen kratičkou dobu. Táta otevřel dveře, nastupoval a mne táhl za ruku, ale to už se vlak rozjížděl a my jsme sotva, sotva nastoupili. Ve vagóně nebylo místa téměř ani ke stání na jedné noze. Přijeli jsme do Lodže ke známým. Na co si pamatují, to byla Petřkovská ulice. Domy se mi zdály nesmírně veliké a vysoké, ulice široká. Když jsem po mnohých létech přijel zase do Lodže a šel na Petřkovskou ulicí, byla úplně jiná: domy byly nízké, ulice ne příliš vzhledná. V tu chvíli jsem litoval, že tato v mé mysli nejznámější ulice se mi přestala líbit a byla úplně jiná. To nebyla ulice, která do té doby byla v mé mysli, jak jsem ji znal z dětství. Na ní se ale nic nezměnilo, to já jsem se změnil; povyrosl jsem a tím se domy na Petřkovské ulici „zmenšily.“

Než se náš vlak rozjel, muži přinesli pitnou vodu, abychom cestou netrpěli žízní. Naše babička byla hodně zvědavá. Zeptala se jednoho muže, ale ten nebyl od železnice, jak daleko je do Prahy? Muž jí odpověděl: „Paní, do Prahy je hodně daleko. Pojedete celou noc.“ „A byl jste v Praze?“ vyvídala naše babička. „I byl jsem v Praze i v Plzni jsem byl, tam jsem pracoval v továrně. Vyráběli jsme bomby pro německou armádu.“ Babička už se ho dál nevyptávala.

Lokomotiva si odfukoval, neboť táhla mnoho vagónů. Vedle osobních vagónů táhl i nákladní vagóny, ale nákladní vagóny na hranicích odpojili. Potom už lokomotiva s menší námahou dělala,

šuu, šuu, šuu. Na celnici byli již zpraveni o tom, že do Sudet jedou Češi z Polska. Celníci zavazadla neprohliželi, zkontrolovali doklady a ostatní věci je nezajímaly. Náš vlak se opět rozjel k Praze! K cíli naší cesty! Noc byla zahalená do tmavého závoje mračen. Děti se pohroužily do spánku. Vlak byl přeplněný lidmi. Až někde kolem Pardubic mračna se rozestoupila a na obloze se ukázaly hvězdy.

I na českém území vlak drncal stejně jako v Polsku. Každý spoj kolejnic bylo cítit i slyšet. Za těch několik hodin jsme si na to zvykli. Vlak zastavoval a zase se rozjížděl. Lidé z vlaku vystupovali a zase nastupovali a tak se to dělo po celou noc. Babička spala i nespala, jak v kterou noční dobu. Na nádražích mnoho světla nebylo, osvětcovaly je plynové lampy. Babička si sama pro sebe řekla: „Proč jen ti lidé nespí, proč cestují v noci? Což nemohou cestovat ve dne? Kdybych mohla, nikdy bych v noci necestovala. Noc přece není na cestování, ani na práci, Pán Bůh ji dal lidem na spánek a odpočinek.“

Vlak zastavil v Kolíně. Nádražní rozhlas hlásil, že přijel rychlík, který pokračuje do Prahy. Babička tu zprávu slyšela a řekla: „Konečně budeme v Praze! Praha! Praha!“ Kde jen teď byla babička v myšlenkách? V duchu měla položenou hlavu na kolenou své babičky a naslouchala jí, jak vypráví o krásné Praze? Ten, kdo nejvíce očekával Prahu, byla naše babička. S námi jela i druhá babička, babička Němcová, ale ta tuto cestu tak neprožívala. Celou noc spala a probudila se před Prahou. Když se probudila, zvolala: „Heleno, jsi tady?“ Když jí Helena odpověděla, že je tady, stačilo jí to. Myslela také na syna Jendu,

který byl ještě v Německu. „Kde je asi teď? Chudák neví, že se stěhujeme do Čech. Co kdyby se vrátil na Faustynov, co si počne?“ Emil Valta, její zeť, jí na to řekl. „Maminko, nebojte se, Jenda nás najde. Byl v Německu, tak se ve světě vyzná.“

Slunce se už dralo nahoru. Náš vlak zastavil, ale ještě ne v Praze na nádraží. Zastavil „na mezi“ nedaleko Prahy. Přišel průvodčí a řekl, že brzo přijedeme do Prahy. Vlak se dal do pohybu, každý se tlačil k oknům, aby viděl začátek Prahy. Naše babička stála u okna a mlčky se dívala ven. Nebylo toho mnoho vidět. Andrš Bolek se zeptal: „Paní Pospíšilová, vyhlížíte, vyhlížíte Prahu? Už tam za chvíli budeme, jen co vlak zastaví“ „Jsem na tu Prahu moc zvědavá. Zatím z ní mnoho nevidím.“ řekla babička.

Vlak pomalu vjížděl do Prahy. Babička se jen dívala a mlčela. Co si asi myslela, když uviděla Prahu? Byla to Praha jejích snů. Neřekla ani slovo. Chtěla z pohledu na Prahu načerpat co možná nejvíce dojmů. Poprvé viděla jet po ulici tramvaj. Dívala se a myslela si, že po ulicích jezdí malé vlaky, jen takové městské vláčky.

Náš vlak vjel doprostřed Prahy. Zastavil. Bylo to Masarykovo nádraží. Vystoupili jsme z vlaku a překvapeně se dívali kolem sebe. Konečně se naše nohy postavily na pražské dlažbě Masarykova nádraží, vlastně poprvé na české zemi. To je ta naše milovaná Praha! Nikdo z nás však nevěděl, zda se zase vlak nerozjede a nepojede dal. Vtom přišel nádražní zřízenec a řekl: „Vlak tady končí.“ Tentokrát jsme měli na vystupování a vykládání zavazadel dost a dost času. Vlak přijel na první nástupiště. Balíky jsme vyložili na nástupiště ke stěně budovy, aby mohli procházet lidé.

Někteří se vrátili do vagónů kontrolovat, zda tady něco nezůstalo. I zůstalo. Zůstal babiččin šátek. Babička na to řekla: „To jsem celá já. Stále něco zapomínám a stále se v myšlenkách někam vracím.“

Překvapená babička! Naše babička byla z dojmů z Prahy více než jen překvapená, byla přímo zděšená. Okolo nás chodili železničáři. Když babička slyšela železničáře mluvit: „Ježíšmaria,“ s údivem řekla: „Ty Poláci mluví česky.“ V tu chvíli vystřízlivěla ze svých očekávání. Železničáři říkali, že přijel transport Poláků, babička to slyšela, zalomila ruce: „My a Poláci? Kam jsme to jen přijeli? Ujížděli jsme před Poláky a zase jsme mezi Poláky. To že je Praha? Vždyť tady jsou Poláci. Češi přece neříkají „Ježíšmaria.“ To jen Poláci takto hřeší. A ještě o nás říkají, že my jsme Poláci?“ A naše babička měla po náladě i po radosti, že přijela do Prahy. Stála opřená o zeď nádražní budovy a jen kroutila hlavou.

„Vlastíku, už nepojedeme dál? Tohle že je Praha? Není to jen pokračování snu, který jsem měla v noci?“ „Babičko,“ a dál jsem se už nedostal. Babička pokračovala: „To jsme museli všechno opustit a jet tak daleko, abychom se dostali zase mezi Poláky?“

Zatímco se babička nemohla vzpamatovat z toho, co slyšela z úst železničářů, smířit s tím „Ježíšmaria,“ „vyslanci“ našeho transportu jeli za farářem Bohumilem Radachovským, aby se mu ohlásili. Farář Radachovský jim již zajistil ubytování ve škole. Mezi delegací byla i naše máma. Farář Radachovský s každým promluvil několik

slov, zeptal se na jejich jména. Když se dověděl, že naše máma je dcerou Jana Němce z Faustynova, vyptával se, zda bratr Němec ještě žije? Farář Radachovský byl na všechny zvědavý. Jako farář strávil v Zelově deset roků. Na Faustynově byl častým návštěvníkem. Ve faustynovské škole mnohokrát kázal. O tom, že škola na počátku války vyhořela se dověděl při první návštěvě Zelova, když přijel domlouvat stěhování zelovských Čechů do Čech.

I moje představy o Praze, které jsem měl z babiččina vyprávění, byly poněkud upřesněny. Stalo se to poté, co jsem šel v doprovodu některých Faustynováků na Karlův most. Byl krásný, protože byl stavěn z vajíček, které sem vozili sedláci a pak z nich dělali maltu a slepovali dohromady kameny? Tak jsem se na to těšil, že budu vidět Karlův most postavený z vajíček! Most jsem viděl. Byl krásný! A to díky vajíčkům. Sdílel jsem se s tím starším muži od nás Kumpoltovi. Ten mi ale řekl: „To se jen tak říká. Ale já jsem tomu nikdy nevěřil. Povím ti, jak to vlastně bylo: Vajíčka, která sem vozili sedláci, stavitele používali na smaženici a když se pořádně najedli, pak se pustili do práce. Vajíčka vozili sedláci proto, že neměli peníze na zaplacení daně. Císař pán od sedláků vymáhal peníze za půdu, kterou jim propůjčil. Řekl jim, že když nemají peníze na daň, mohou platit i vajíčky. Císař zase neměl peníze na zaplacení stavitelům mostu, dal jim místo peněz vajíčka a ti si dělali z vajíček smaženici. Chlapče, tak to bylo.“ Teď už jsem viděl most v jiném světle. Tato Kumpoltova verze s vajíčky se mi zdála přijatelnější. Ale to, co říkala babička o stavění Karlova mostu bylo poutavější. Škoda, že jsem

o babiččině verzi o stavění Karlova mostu začal pochybovat.

A ten pohled na Hradčany! Šli jsme i na Hrad. Do chrámu svatého Víta jsme se nedostali, byl zavřený, zato jsme chodili okolo chrámu a obdivovali ho. A ten Hrad, kde bydlí pan prezident! Pana prezidenta jsme neviděli. „Kdyby tak pan prezident vyšel a na nás, české exulanty se podíval aspoň z balkonu, jakou bychom měli radost,“ řekl kdosi z našeho průvodu. Nebe nad Prahou bylo bez mráčku, takže Karlův most jsme viděli v celé jeho kráse. Praha byla ještě krásnější, než mi o ní vyprávěla babička. Nemohl jsem se vzpamatovat z toho, co mne tady obklopovalo, kostely a mosty! Jenom jeden most jsem znal prve než jsem ho viděl. Šli jsme po nábřeží k Národnímu divadlu. Taková krásná budova! A ty ostrovy na řece! Když jsme se dívali na Národní divadlo, byl jsem zvědav, kdo v té budově bydlí? Na mou otázku odpověděl jeden z naší skupiny: „No, přece komedianti tady bydlí i hrají.“ „Komedianti?“ byla moje udivená otázka. Tu se ozval Kumpolt: „Ano, komedianti, ale neobyčejní komedianti, ti mají zlaté kočáry a peněz, že je neumějí unést.“ Ještě jsme se prošli Staroměstským náměstím, obdivovali Husův pomník, ten nás, české exulanty, zajímal nejvíce.

Po procházce Prahou jsme se vrátili do školy, kde jsme byli ubytováni. Šel jsem za babičkou a řekl jí, že jsem viděl Karlův most, Pražský hrad, kde bydlí pan prezident. Babičce jsem řekl že s těmi vajíčky, co vozili sedláci do Prahy, to bylo jinak. Stavitelé mostu si z nich dělali smaženici, aby měli co jíst. „A kdo ti to řekl?“ ohradila se babička. „Kumpolt mi to řekl.“ Babička vrtěla hla-

vou: „To máš tak Vlastíku, přijeli jsme do Čech, a našli jsme tady místo Čechů, samé Poláky. Češi neříkají „Ježíšmaria,“ to říkají jen Poláci, to si pamatuj! Je to přestoupení Božích přikázání. To máš tak: Karlův most není z vajíček, Češi nejsou Češi. Češi, to jsme jenom my, kteří jsme přijeli z Polska. V Zelově jsme měli velký Husův kámen – pomník a tady nemají ani Husův kámen,“ stěžovala si babička. „Babičko, byli jsme na náměstí, kde je velký Husův pomník.“ „A to ti zase řekl Kumpolt? Husův pomník není Husův pomník, jako Češi nejsou Češi, vždyť jsou to Poláci.“ „Ale babičko, ti lidé mluví česky a tady přece bydlí i farář Radachovský.“ „Farář Radachovský sem přišel ze Zelova, jako i my, tak to je Čech. Mně se zdá, že kdo tu není ze Zelova a nezná Husa, to není Čech,“ ohradila se babička.

Na druhý den jsme se opět vydali do pražských ulic. Vždycky s námi šel někdo ze starších, abychom se vrátili zpět na ubytovnu a neztratili se.

Pobyt v Praze se nám líbil. Dostávali jsme zadarmo jídlo i ubytování a poznávali Prahu. Ale věděli jsme, že zde nemůžeme být dlouho. Po osmi dnech jsme se stěhovali do Pardubic.

V Pardubicích jsme pobývali delší dobu. Věděli jsme, že musíme jet do Sudet. Bydlili jsme v hotelu naproti hlavnímu nádraží. Celý hotel byl obsazen Faustynováky. My jsme měli k bydlení dva pokoje. Bydlelo se nám tady královsky. Za bydlení ani za stravu jsme nic neplatili, to prý za nás platil reemigrační úřad v Praze. První týden jsme poznávali město, my kluci sem tam jsme pomáhali majiteli hotelu uklízet na dvoře a v kůlně a on

nám za to dal bonbony. Byly zde vidět věci, které připomínaly ukončenou válku. Byli zde ruští vojáci. Kousek od hotelu měli kasárna. Jeden ruský důstojník měl motorku, a když jel okolo nádraží, dělal frajera, pustil řídítka a předváděl se. Jíst jsme chodili dolů do restaurace, kde byli i normální zákazníci, kteří sem chodili z města. Tady jsem poprvé jedl knedlíky, zelí a vepřové maso a také špenát, ne ze šťovíku, ale skutečný špenát ze špenátu. Někdy jsme šli i do kina. Řekl jsem klukům, abychom si koupili vstupenky do kina do první řady, abychom dobře viděli. A když jsme za lístek zaplatil méně než ti, kteří měli lístky dozadu, tak jsem řekl: „Zaplatili jsme méně a máme první řadu, to je ale divné. Platit méně a mít z toho více!“

V Pardubicích jsme strávili šest týdnů. Ve dne jsme chodili po městě. Ale ty večery! Ty byly dlouhé a nebylo co dělat. Muži hrávali karty a tak jim čas večera rychleji ubíhal. Na takových sedánkách jsem nechyběl ani já. Hráli jsme mariáš a jiné hry, dokonce i o peníze „očko,“ ale jenom o drobné. Někdy jsem vyhrával i já, většinou jsem však na starší nestačil a prohrával a některým z nich jsem zůstával nějaké haléře dlužen. Tuším, že jim je dlužím dodnes.

Neděle patřila „kostelu,“ chodívali jsme do kostela vždy dopoledne, tehdy byl v Pardubicích farářem František Dobiáš a vikářem Josef Smolík, oba jsem slyšel tehdy kázat. Jaký div, že se později na fakultě stali mými učiteli. Tehdy mě to nemohlo napadnout ani ve snu, že tito faráři budou jednou mými učiteli, a ještě na fakultě!

Ze Zelova i z Faustynova přijeli další lidé. Transporty směřovaly do Prahy. Jednou k večeru

jsme objevili strýce Josefa Pospíšila z Ignacova. Jejich vlak stál v Pardubicích asi dvě hodiny. Když jsme se to dověděli, pospíchali jsme za nimi. To bylo radosti ze shledání!

Když přijeli do Prahy, umístnili je v Ďáblicích v nějakém bývalém německém táboře. Já jsem byl rád, že jsme nebyli v Ďáblicích. Ďáblice mi připomínaly ďábla. Asi za dva dny přijel další transport a v něm byl i zbytek Faustynováků. Setkali jsme se tady s Grygarovými, s našimi příbuznými, a s dalšími. Na Faustynově zůstala z Čechů jen jedna smíšená rodina. Byl jsem rád, že jsem opět viděl tetu a strýce Grygarovy, s bratranci Vilémem, Vladkem a Adolfem. Trvalo hodně dlouho, než jsme se potom opět našli v pohraničí, v Pytlově na Stříbrsku.

V Pardubicích jsme čekali na pokyny, až se budeme moci stěhovat do Sudet. Lidé z našeho transportu se rozjeli do pohraničí, mezi nimi i naše máma. Odjeli do Trutnova, ale vrátili se s nepořízenou; sice si něco vybrali, ale nelíbilo se jim tam. Jeli další a zase jinam, ale i ti se vrátili nerozhodnutí. Všichni jsme chtěli být pohromadě na Stříbrsku.

Zřejmě přes faráře Radachovského se o nás dověděl farář Jan Jelínek, také zelovský rodák, ale byl farářem na Volyni. Když se tvořila Svobodova armáda, nastoupil do ní on i jeho manželka Anna. Když přišel na Podbořansko, přemýšlel o tom, že by tato oblast byla dobrým místem pro osídlení aspoň větší částí zelovských Čechů. Vynaložil veškeré úsilí, aby Zelováky „přilákal“ na Podbořansko, Žluticko, ale nejenom do těchto oblastí. Věnoval se exulantům i ze Slezska, a tak je směřoval na Sokolovsko, do Kynšperku; na Tepelsko, Stříbrsko, zase směřoval další Zelováky. Snažil se,

aby nebyli příliš rozptýleni a v „cizím“ kraji ztraceni.

Faráře Jelínka a jeho manželku jsem poznal ještě ve vojenské uniformě. Měl hodnost důstojníka. To on nás pozval do Valče a pak do dalších vesnic. Po šesti týdnech nás čekalo další stěhování, a to poslední toho druhu. Cílem našeho stěhování bylo pohraničí.

V Pardubicích se nám líbilo a neradi jsme se loučili. Z Pardubic jsme jeli do Prahy, tam jsme přestoupili na vlak do Žatce a ze Žatce jsme jeli do Podbořan. Na každém nádraží, kde jsme přestupovali a nastupovali, všude říkali: „Rychle vystupovat, rychle nastupovat.“ Na tyto povely železničářů jsme si už zvykli. Cesta z Pardubic do Podbořan s nastupováním a přestupováním a čekáním na další vlak trvala celou noc. To už bylo chladno. Cesta do Podbořan se mi zdála za celou tu dobu být nejtěžší, nejúnavnější a nejchladnější, bylo to již téměř na podzim. Zavazadla jsme umísťovali i mezi vagóny. Já jsem tam stál ještě s někým dospělým, bylo mi velká zima, foukalo na mne ze všech stran. Vyhlížel jsem konečnou stanicí jako nikdy před tím. „Příští stanici budeme vystupovat a to velmi rychle, vlak tam dlouho nebude stát,“ vzkázal průvodčí.

I přijeli jsme do Podbořan. Pytle z vagonů lítaly okny, dveřmi ven. Muž s plácačkou a červenou čepicí nás netrpělivě popoháněl, že prý vlak má zpoždění. Někdo z našich se ozval: „Jak to, že ty vlaky mají stále zpoždění?“ Vlak se rozjel. My jsme zůstali stát pod plynovými lampami. V jejich slabém světle jsme sotva mohli něco rozeznat.

Pro nás tu již byly připraveny vozy, které nás měly dopravit do Valče. Byly to vozy Němců, kteří

pro nás přijeli do Podbořan. Zase nová krajina, odlišná svými kopečky od té, kterou jsme tak trochu znali. Ve Valči jsme dostali horký čaj, chleba namazaný čerstvým domácím máslem a v průběhu dne jsme se stěhovali čtyři kilometry dal na západ do Malého Hlavákova. Nastěhovali jsme se s máminou sestrou Amálkou a její rodinou k jednom Němcům, kde byl starý muž a dvě ženy. Mladí muži byli ve válce. Dům měl jedno poschodí. S Němci nás bylo dvanáct. Celý Malý Hlavákov i sousední Velký Hlavákov také obsadili Faustynováci a lidé z okolí Zelova. Ve vesnici byli čeští vojáci, dost narychlo „upečení,“ každý z nich měl jinou uniformu, byli mezi nimi i bývalí partyzáni z Jugoslávie, jugoslávští Češi. Pomáhali nám i Němcům. Jedněm starým Němcům řezali cirkulárkou dříví. To už byl podzim. Naši domácí jezdili na pole kopat brambory i řepu, my jsme jim pomáhali na poli pracovat. Oni nám dávali mléko, společně upekli chleba, dali brambory. Dny už byly vlhké a chladné, ráno byly i mlhy. Němci i my jsme byli navzájem trochu vyplašení. Oni nevěděli, co bude s nimi, a my jsme nevěděli, co bude s námi. Snažili jsme se spolu co nejlépe vycházet. Jevilo se nám to, že to jde. Už jsme plánovali, jak zde prožijeme podzimní a zimní měsíce. Naše máma se s Němci dobře domluvila.

Téměř katastrofa. Nikdo z nás netušil, co se v těchto dnech odehrávalo v duši našeho německého sedláka a domácího. Jeho manželka odpoledne k nám přiběhla a řekla: „Manžel se chtěl oběsit. Šel na půdu, vzal provaz a už si udělal oprátku, postavil stoličku a chtěl na ní vstoupit

a oprátku natáhnout na krk! Domácí paní dostala zvláštní neklid, běžela na půdu a viděla muže jak se chystal oběsit. Všichni jsme se zděsili. Naši i Valtovi ihned šli hledat jiné místo, kam bychom se před zimou nastěhovali. Máma a strejda Valta odešli do Alberic, čtyři kilometry vzdálené vesnice. Když jsme oznámili, že se stěhujeme do Alberic, domácí nás přemlouvali, abychom neodcházel, že stejně sem přijde někdo a nebude tak hodný, jako jsme my. Ale naši na to nedali. Aby se někdo kvůli nám chtěl oběsit? To v žádném případě.

I tady v Albericích jsme bydleli s Němci, Böhmovými pod jednou střechou, ale ne jako majitelé. Domácí byli stále domácími. Do ničeho jsme jim nemluvili. Paní Böhmová myslela na své dva syny, kteří byli ve válce, a zatím o nich neměla žádnou zprávu zda jsou vůbec živi. Naše máma ji povzbuzovala a byla jí oporou. Za nějakou dobu se Böhmovi dověděli, že jejich dva synové jsou v americkém zajetí. Paní Böhmová se pak uklidnila. Větší část Alberic obsadili Češi ze Zelova a jeho okolí. Dále byli ve Valči, v Radošově, Vahanči, někteří i v Lukách, už vzpomenutých dvou Hlavákovech, v Jeřeni a v mnohých dalších vesnicích a tak jsme byli roztroušeni po okolí. S obrovskou starostlivostí o toto rozptýlené stádce Zelovanů pečoval farář Jan Jelínek. Vydatnou pomocnicí mu byla jeho manželka Anna, rozená Blažková z Volyně. V uniformě, bok po boku, prošli z Volyně ve Svobodově armádě téměř celou naši republiku. Zastavili se ve Valči a v Oráčově. V Oráčově se jako farář usídlil na luterské faře, kde byl také luterský kostel. Tady bojovali boj víry i pracovali na vinici Páně. Jejich duchovní práce i duchovní zápas na Žlutickou a Podbořansku přinesl své ovoce.

A zase do školy. Listnaté stromy zežloutly a zčervenaly. Chladný, až mrazivý listopadový vítr strhával zbylé listí ze stromů. Tento rok listí ze stromů opadávalo rychleji než v minulých letech. Aspoň to tvrdili starousedlíci. Rád jsem brouzдал po zahradě a kochal se pohledem na nedaleký les. Měl jsem pocit, jako bych chodil po mechu. Zima zemědělců zaskočila. Dříve než sedláci stačili sklídit a odvést pod střechu, už se tu procházel „ŠEDI-VEC“. I kaluže na cestách, na dvorcích zamrzávaly. Nejednomu sedlákově zůstaly na poli brambory, řípa, zelí. O ovoci na stromech a pod stromy ani nemluvě. To, co nesebrali ze zahrad lidé, zasypal sněh, který vše ukryl pod svou bílou a hebkou pokrývkou.

A nám v listopadu až začala škola. Německé děti do školy nemohly, připomínalo mi to moje školní začátky v Polsku. Ve Valči byla otevřená škola, to bylo sedm kilometrů z Albeřic. Autobus tehdy ještě nejezdil. A tak do školy hajdy pěšky nebo na kole. Mrazivý vítr nám ošlehával obličej, čechral vlasy. Čepici jsem neměl. A když jsem ji později měl, málokdy jsem ji nosil. Vlasy jsem měl kučeravé a husté, takže mi na hlavu netáhlo, sem tam jen na uši a nos. Ale prsty, jak u rukou, tak u noh, ty mi mrzly. I ty ponožky byly všelijaké, jen ne teplé. A když už byla velká zima, ovinul jsem si nohy do papíru. Věřte nevěřte, pomohlo to. A tak jsem zasedl v Čechách ve Valči poprvé do školní lavice. Věkový rozdíl tu byl značný. Nejstaršími ze školáků jsme byli my z Polska. Učitel často chyběl, zastupovala ho jedna naše spolužačka a mně se zdálo, že má na „učitelování“ talent.

Ale do školy do Valče jsme dlouho nechodili.

V Lukách, jen dva kilometry od nás, otevřeli v zámku obecnou školu a tak jsem chodil s bratrem do školy do Luk. Ale ani tam jsem nechodil dlouho. Překážkou byl můj věk. Já jsem už měl být ve svém věku v měšťance, a ne v obecné škole. Ale druhá světová válka mé vidiny a dětské sny stát se farářem pohřbila. Ale ne tak docela! Vidiny a touha zůstaly. Hledal jsem cestu, jak své touhy a sny přimět, aby se staly skutečností. Cesta byla hrbolatá, ale ne tak hrbolatá, aby se po ní nedalo dojít až k cíli.

V **Albeřicích** jsme žili spolu s místními Němci v pohodě a míru. Pak sem přišli i zdejší Češi; také oni s Němci žili v pokoji. Spíše se nedohodli Češi mezi sebou než Češi s Němci. Měl jsem mezi německými chlapci hodné kamarády, spolu jsme pásli krávy, spolu si hráli. Na tento více než rok společného bydlení vděčně vzpomínám.

Böhmovi doma měli nejmladšího syna Roberta, který se staral o dobytek, krmil ho, vyvážel hnůj a dělal práci, která se na hospodářství dělá. Měl šestnáct roků, ale sílu měl jako dospělý. Kamarádili jsme spolu.

V **Albeřicích** býval zámek, ne velký, ale krásný, se žlutou fasádou. Stal v nevelké oboře, Byl to zámek luterských šlechticů, ač v těch místech luteráni nebyli. Usuzuji tak podle katolických kostelů v okolí. Majitel zámku byl luterským farářem. Již si nepamatuji, zda byl farářem v Brně nebo v Liberci, ale mám takový dojem, že byl farářem v Liberci. Když jsme přišli do Albeřic, už obýval zámek. Měl dvě ženy. Ta první byla Němka, manželství s ní bylo bezdětné. Po společné

dohodě se rozešli a on si vzal buď Češku, učitelku němčiny, anebo Němku, která byla učitelkou češtiny. Lidé ji tam měli za Češku. Měli krásného chlapečka blondatého, jako jeho maminka, pan farář byl černovlasý s prošedivělými vlasy. Chlapeček měl asi dva roky, možná i tři. Pan farář měl starobylé brýle, takové, jaké nosili vážení faráři, anebo šlechtici. Svého malého syna vozil po vesnici na vozíku, na dvojkolce. Vidím ho jako dnes, jak tlačí vozík před sebou a synek mává ručičkami. Pan farář byl muž štíhlý, hlavu měl vztyčenou. Chodil jako by polkl pravítko. Nedal na sobě znát sebemenší pokoření. Jeho chování k místním obyvatelům bylo vskutku šlechtické. Věděl však, že jeho pobyt v zámku je dočasný, ale ani to nedával na sobě znát. Byl to šlechtic!

S bratrem Pepíkem jsme často na zámek chodili, neboť naše máma se dohodla s manželkou pana faráře, že nás bude učit českou gramatiku. Paní farářka nás uvedla do krásné farářovy pracovny. Knih tady bylo urovnáno od podlahy až ke stropu. Všechny byly vázány v kůži. Knihy byly uloženy i v dalších místnostech a bylo jich velké množství. Jednou nás paní farářova provedla po všech zámeckých pokojích, kde byly knihy. Všude byl krásný nábytek, kožené židle. V paměti však mi zůstala hlavně farářova pracovna. Krásné bylo i přízemí, kde byl salon a černé velké koncertní křídlo. Na něm občas hrávala paní farářova.

Lidé se divili, nedovedli pochopit, jak ty dvě ženy vedle sebe mohly pokojně žít? Ta „opuštěná“ byla spíše jako služka, ale i správkyň zámku současně, aspoň tak se mně jevilo. Ta druhá paní jako šlechtična. Byla nepoměrně krásnější než ta první, pan farář asi věděl, koho si má vybrat za matku

svého šlechtického potomka. Pro nás to bylo něco nepochopitelného.

I pan farář se musel stěhovat. Jeho stěhování bylo spíše tajné než veřejné. Odešel tak, že jsme se o tom dověděli, když policie zapečetila zámek.

Vedle „našeho“ domu tekł potůček, ale když se rozvodnil to už stálo za to. Za potůčkem bydlela jedna německá vdova, která měla krásnou dceru, trochu baculatou, a pak chlapce Josefa, ten byl částečně mentálně postižený. Všichni mu říkali Sepl (v překladu znamená Pepík). Moje máma si s tou sousedkou dobře rozuměla. Se Seplem jsme měli soucit a on to věděl, věděla to i jeho maminka, ta především. Snad i proto nás měla ráda. Chlapci i děvčata se mu posmívali. Ta souseďka řekla mé mámě, že nám dá nábytek, když se budou stěhovat do Německa. Nábytek byl žluté barvy. Máma ho potom měla mnoho roků. Vážila si ho jako vzácného daru. Když jsme odjížděli z Polska, dali jsme svůj nábytek souseďům, a tady se nám vrátil! Jak je pravdivé biblické slovo: „Poušť svůj chléb po vodě, po mnoha dnech se s ním shleďáš.“

Z Alberic neodešli Němci najednou, bylo to v několika vlnách, možná spíše „vlnkách“. S místními obyvateli jsme se sžili, jako bychom byli spolu již od nepaměti. Aspoň každé stěhování rodin na nás působilo, jako by se nám ztrácel někdo milý. Avšak jiné pocity měli ti, kteří tu museli všechno nechat a odejít. Z jejich tváří se mohlo vyčíst i toto: Vy jste příčinou našeho vystěhování. Věděli však také a dávali to najevo, že na jejich vystěhování se podílel i sám Adolf Hitler. Já jsem se tajně zamiloval do jedné německé dívky, která měla starší sestru a o něco mladšího bratra. Bydlela na konci Alberic

a okolo nás denně chodila se džbánem, buď nosila mléko nebo chodila pro mléko. Měla černé vlasy a byla krásná. Své tajemství jsem neprozradil nikomu, natož jí. To mi bylo asi patnáct roků, ale jí, podle výšky i podle její moudrosti mohlo být šestnáct roků.

Když přišla řada na tuto německou rodinu, že se budou stěhovat, nejprve do Bochova do lágru a odtamtud do Německa, měl jsem slzy na krajíčku a bylo mi smutno. Když odjížděli, nechtěl jsem se na to ani dívat. Byla to velká láska mého dětství! Platonická láska.

Z Albeřic nejprve odešly tři rodiny Böhmových. Ti si to zařídili tak, že z Německa pro ně přijelo velké nákladní auto americké armády i s americkými vojáky. Vzali sebou všechno, co si vzít chtěli a nakolik bylo v autě místo. Ovšem takovou výsadu jiní Němci neměli.

Nejdéle zůstali v Albeřicích jedni naši němečtí sousedé. I s nimi jsme měli krásný vztah. Měli jednoho syna asi ve stejném věku jako jsem byl já anebo můj bratr. S ním jsme asi nejvíce kamarádili. Spolu jsme pásli krávy. Stále ho mám před očima v jeho krátkých hnědých kalhotách. Ale přišla řada i na ně. Po odchodu oné dívenky, do které jsem se zamiloval, to byl pro mne další velký zármutek.

Kdo jiný je poveze než my? Táta přistavil žebříňák k ním na dvorek a oni nakládali. Když už měli naloženo, přišli jsme k ním celá naše rodina, dali nám na památku nějaké nádobí. Já jsem zapřáhl voly a odvážel je do Bochova. Slzeli, když jsme projížděli Lukami, Vahančem, Hvězdou. Všichni jsme seděli na voze. Já se držel opratí, ale voly jsem nepoháněl, přál jsem si, aby ta cesta

trvala co možná nejdéle. Těsně před Bochovem jsem zahrnul doleva. Zde byl bývalý německý tábor pro vězně. Tam soustřeďovali Němce, které pak odváželi do Německa.

Při cestě k táboru leželo několik vyvrácených pancéřových aut. Vypadalo to tady, jakoby válka skončila teprve nedávno.

Na vstupní bráně před námi byl ještě německý nápis: „Arbeit macht frei.“ Když jsem byl již za branou, nějaký voják nebo četník nás vedl do jedné z dlouhých ubytoven. Všude bylo plno Němců, které sem přivezli a kteří čekali na odsun. Složili jsme zavazadla a odnesli do místnosti. Viděl jsem, že všichni Němci si přivezli toho hodně, mnohem více než my jsme si přivezli z Polska. Hodnou chvíli jsem stál se svým kamarádem a pak se rozloučil s ním i jeho rodinou a odjížděl domů. Cestou jsem plakal. Bylo mi smutno: „Už vás neuvídím!“ Co se dělo s jejich věcmi dal, to nevím. Proslýchalo se, že jim mnoho věci sebrali a dovolili jim si s sebou vzít jen několik kilogramů. Ale jak tomu ve skutečnosti bylo, to jsme se nedověděli.

A co bylo potom. Po vystěhování pana faráře policie zámek zapečetila. Po delší době ze zámku nábytek, ale nejdříve knihy, odvezla policie do Žlutic. Ještě předtím, my kluci jsme chodili okolo oken a dívali se dovnitř. Stále tam stálo koncertní křídlo. Já ve své dětské naivitě jsem prosil tátu, abychom o zámek požádali a do něj se nastěhovali před vandalizmem. Táta mi říkal, že ho nemůžeme dostat. Ale já jsem na otce tak dlouho naléhal, že jsme jednou kvůli zámku jeli do Žlutic na okres, na osídlovací úřad, požádali ho, aby nám

zámek přidělili. Já jsem čekal v čekárně a táta šel na osídlovací úřad, ale vrátil se s prázdnou a řekl mi, že zámek nikomu nepřidělí. A také nepřidělili. Zámek chátral, až nakonec zchátral. Přechodně zde měla velitelství armáda a potom už zámek i jeho nevelkou oboru devastoval „zub času“ a lidé.

Ještě se vrátím k likvidaci zámeckých knih, kterou nařídily úřady. Předsedou obce byl pan Jindřich Vodák z Písecka. Ten dostal příkaz, aby všechny knihy, které jsou v zámku, odvezl do Žlutic ke skartování. Nakládání a likvidace těch nádherných knih jsem se účastnil i já. Všichni, kteří jsme nosili tyto knihy na vozy, jsme téměř plakali. Tak krásné, bohaté a starobylé knihy budou sešrotovány. Byla tam jedna kniha už roztrhaná, která prý byla ze všech nejvzácnější; nevím, jak se jmenovala, ale Vodákův syn, starosta obce, řekl, že tato kniha se hledá, že to hlásili v rádiu. Kolik kulturního bohatství se tu zničilo! Ale nejenom tady! Už jako patnáctiletý kluk jsem nedovedl pochopit, proč tak vzácné knihy a věci a zámky ničíme. A ten zámecký nábytek! Ten musel být velmi starý, ale především byl krásný. Snad bych ho i dnes poznal. To bylo škody! Ztráta vzácných věcí i z tohoto malého albeřického zámku se nedá ničím nahradit!

Lidská necitlivost. V Albeřicích neobsadili všechny usedlosti Češi z Polska, ale přicházeli sem v různých časových odstupech i zdejší Češi. Stála tam kovárna, jejímž majitelem býval bratr našeho domácího Němce. Tehdy už byl odstěhovaný a kovárna i dům byl již opuštěn. Sem se přistěhovala jedna rodina z Čech. Rodina to byla poměrně po-

četná. Některé dcery byly již vdané a s nimi přijely dvě dcery a jeden syn. Velice jsme se skamarádili. Měli velkého psa, kterého jsme zapřahovali do vozíku, nasedli jsme a pes nás tahal. Paní byla mnohem mladší než její muž. Její muž vypadal jako Krakonoš. Krakonoše jsem viděl na obrázku, a když jsem uviděl toho pána, myslel jsem, že to je Krakonošův bratr. Bydleli tady delší dobu. Najednou se odstěhovali, ale velice tajně. Ani kamarád mi neřekl, že se stěhují. Bylo to v zimě. A zima to byla. Okna byla zamrzlá. Nedaleko kovářské dílny bydlela mámina sestra Valtová a já tam často chodil. Když jsem k ní jednou šel, ten den byla „sibiřská“ zima jako kdysi za války v Polsku, slyšel jsem štěkat psa v domě, kde bydlíval můj kamarád. Pes škrábal na dveře ve chlévě, kde byl zavřený. Dveře do domu byly také zavřeny. Podíval jsem se do okna. Našel jsem místo, kde sklo nebylo zamrzlé.

Jaké bylo mé zděšení! Uviděl jsem při stěně postel, ve které ležel muž, otec mého kamaráda. Běžel jsem domů a řekl bratrovi, že u kovářny je ve chlévě pes a štěká a v kuchyni leží pan M. Oba jsme běželi ke kovárně. Nějakým způsobem jsme otevřeli dveře. Nejprve jsme šli do kuchyně. Pan M. vypadal jako mrtvý. Položil jsem ucho k jeho ústům a zdálo se mi, že trošičku dýchá. Šli jsme do chlívku, kde byl pes. Ten od doby, co majitelka dům opustil neměl nic k jídlu. Byl to vlčák. Kdysi mohutný, silný tahoun našeho vozíku, tu dnes sotva stal na nohou. Vrátili jsme se domů, řekli vše mámě a ohřáli jsme mléko, vzali nějaké jídlo pro psa a přišli zpět. Panu M. jsem podával kávovou lžící teplé mléko. Chodili jsme sem několikrát za den. Starému pánovi jsme mu po celou

zimou. I psa jsme krmili. Na rodinu jsme se nemohli obrátit, nevěděli jsme, kam se odstěhovala. Po nějaké době se starý pán dokázal posadit na postel a postupně i vstal. I pes se z toho dostal. Manželka ani vdané dcery se do Albeřic nepřijely podívat. Až k jaru sem přijela jeho manželka, nějakým způsobem se dověděla, že její muž nezemřel. Přijela pro něj. Ale aby na ní byla vidět radost, že její muž žije, to ne. Tenkrát mi bylo sedmnáct roků. Takovou necitlivost jsem nemohl pochopit.

Naše babička se stěhuje. Ale to nikdo nevěděl, že se naše babička od nás stěhuje, ani ona to nevěděla. Kdo to věděl to byl nás strýc Josef. Jednou nám vzkázal, že by babička mohla být u něj aspoň čtrnáct dní. Tuto jeho žádost jsme mu nemohli odepřít, ač jsme na ni neradi přistupovali. Strýc Josef k nám přijel a babičku si odvezl s tím, že za čtrnáct dní ji přiveze. Těch čtrnáct dní bylo pro nás dlouhých. Babička nám velmi chyběla. Když se již přibližoval čtrnáctý den, já a Pepek jsme vše připravovali na babičky uvítání. Autobus přijížděl ve čtyři hodiny odpoledne. Babička by měla tímto autobusem přijet i se strejdou. Já jsem stál na autobusové zastávce a nemohl se dočkat, kdy autobus přijede. Nejednou si řidič příjezdy upravoval sám podle toho, jak na které zastávce dlouho stál. Lidem tehdy nešlo tak o to, kdy autobus přijede, ale jestli vůbec přijede. I toho dne, kdy měla přijet babička, si autobus dal na čas, ale to mi nevadilo, věděl jsem, že autobus přijede a v něm přijede babička se strejdou. Autobus přijel, jenom babička z něho nevystupovala. Ukázalo se, že strýci šlo o to, aby babička

nyní byla u něho. A bylo to pochopitelné, byla to jeho máma, ale pro mne a Pepíka to pochopitelné nebylo. Strýc nám v průběhu týdne oznámil v dopise, že babičku si ještě čtrnáct dní anebo měsíc ponechá, že ji moc potřebuje. A já nato řekl: „Anebo navždy si ji ponechá.“ Tato moje domněnka se potvrdila. Zlobil jsem se na strýčka, že nás takto podvedl. Babiččiny věci si strýc časem odvezl. Bylo jasné, že se babička nevrátí. Strýc si naši babičku přivlastnil. Vysvětloval to tak, že jsme s babičkou byli celou dobu války až doteď, takže nyní může být u něho. Ale babička mi prozradila, když jsem za ní přijel, že by raději byla u nás, ale co má dělat, když ji i tento nejstarší syn potřebuje. V Rankovicích ve vedlejší domě bydlel babiččin bratr Karel Poláček. Náš strýc babiččin pobyt odůvodňoval i tím, že aspoň po mnohých desítkách let konečně může bydlet vedle svého bratra. Často jsme jezdili do Rankovic na Tepelsko, kde bydlel strýc Josef, ale více jsem jezdil kvůli babičce než kvůli strýci, ač jsem ho měl také velmi rád. Strejda zval i nás, abychom se nastěhovali k němu. Táta i máma o tom přemýšleli, ale já jsem se postavil rozhodně proti, ne proto, že bych nechtěl ke strýci se stěhovat, ale krajina tepelská mne nepřitahovala.

Babička byla u svého nejstaršího syna opravdu velkým přínosem, jak v práci, tak v rodině. Sice již byla stará, ale práce nadělala za dvě mladé. Postupně si babička na nový domov zvykla, ale na ten starý domov nikdy nezapomněla. Když se dozvěděla, že někdo od nás přijede, nemohla se našeho příjezdu dočkat. Mé vztahy se mezi strýcem Josefem a mnou urovnaly. Vlastně on ani nevěděl, že mezi mnou a jím kvůli babičce něco po-

rouchalo. To jenom já jsem vše musel sám v sobě napravovat.

Babiččin „pohřeb.“ U našich sousedů měli telefon, byl to vlastně obecní telefon, napojený přímo na poštu, jediný telefon v Albeřicích. Přiběhla k nám sousedka a řekla, že z pošty telefonovali, že máme na poště telegram. Ale neřekla nám nic bližšího, čeho se telegram týká. Asi za hodinu přišel pošťák a přinesl avizovaný telegram. Táta telegram otevřel. Text telegramu byl kratičký. Díval se na papír a jeho obličej byl bledý jako stěna. Máma, Pepík a já jsme se dívali na tátu, co se to s ním děje? Po kratičké chvíli řekl: „Babička zemřela.“ A já nato: „Vždyť jsem byl v Rankovicích a babička vypadala velmi zdravě, jak to, že zemřela?“ V telegramu bylo napsáno: „Máma zemřela, pohřeb bude zítra ve tři hodiny odpoledne.“ Podepsán Pospíšil. Táta řekl: „Co budeme dělat, nemáme věnec. Takhle pozdě nám poslali telegram?“ Nuž, nedalo se nic dělat. Máma měla tmavé šaty, ale táta černé šaty neměl, já a Pepík jsme také neměli černé šaty. Táta měl černý klobouk, tak aspoň něco černého bude mít na sobě. A já mám vlasy černý jako havran, tak mám také na sobě něco černého.

Hned ráno jsme jeli prvním autobusem do Žlutic a tam jsme se snažili koupit věnec. Ale nepochodili jsme. V květinářství, kde dělali věnce, nám řekli, že nejdříve by mohli věnec připravit až k večeru. A tak jsme se museli s myšlenkou na věnec rozloučit. Nějak to musíme vysvětlit, že jsme přijeli na pohřeb bez věnce. Krajina, kudy vedla trať, byla úchvatná. Aspoň tak jsem ji vnímal já. Jeden

úsek cesty, byl zvlášť krásný. Vlak tudy jel rovinou, jakoby vystřiženou z pohádkové knihy, rovina to byla jako stůl rovná. Kdykoli jsem měl jet ke strýci, těšil jsem se na tento úsek cesty obzvláště. Rovinu jsem miloval, byla to pro mne vzpomínka na Faustynov a Zelov. Až v dálce za touto plání se krajina zvedala do podlouhlých kopečků, které mi připadaly jako vlnky v potoce. Moje duše tady vždy pookřála. Cesta, kudy vedla trať, byla lemována lesy, lesíky, loukami, ornice-mi. Ale teď, když jsme jeli na babiččin pohřeb, jsem krajinu vůbec nevnímal, ani tu krásnou rovinu. V duchu jsem se vracel k babičce na Šikavici, co nám říkala, jak nás učila se modlit a jak byla na nás hodná. Už nemáme babičku! S tím jsem se nemohl smířit. Ale Pánu Bohu jsem nevyčítal, že si od nás naši babičku odvolal. Věřil jsem, že babička je teď v lepších krajích a my za ní jednou půjdeme.

Konečně skřípaly brzdy. Vlak se před zastávkou nějak rozjel. Snad strojvůdce zaspal? Přesto že brzdy skřípaly, vlak zastavil přesně na svém místě, i v pravý čas. Tolikrát jsme tady vystupovali a jak jsme se na každý výstup z vlaku těšili! Odtud bylo jen půl kilometru do vesnice Otročin a odtud asi čtyři kilometry poľní cestou do Rankovic ke strýci Josefovi. Ale na tuto cestu ani na tento výstup z vlaku jsme se vůbec netěšili. Jedeme doprovodit babičku na hřbitov!

Když jsme přišli na začátek Otročina, koho nevidíme, strejdu Josefa, běžel k náměstí, vesnice Otročin byla dost veliká, měla i malé náměstí. Říkali jsme si, strejda běží asi pro věnec. Nebyl smutečně oblečen, na jeho tváři nebyly stopy po smutku nad úmrtím babičky. Za tři hodiny bude

pohřeb a on si tady běhá a shání věci na pohřeb, jako by neměl čas předtím, říkali jsme si. Co se to se strejdou stalo? Zemřela mu máma a na něm to není vidět. Tak to má babička jako odměnu za svou několikaletou práci u něho?

Zato my jsme přece jen na sobě něco smutečného měli. A v našich srdcích, tam teprve bylo smutku, to kdyby strejda viděl, musel by se stydět, že on nemá smutek. Abychom na sobě měli ještě něco navíc smutku, máma ve Žluticích koupila černé stužky a každému z nás připnula nám na klopy saka, abychom vypadali, že jedeme na pohřeb, když jsme tak smutní, ať to každý ví proč jsme smutní. Ale ten strejda!

Konečně nás strejda zaregistroval, viděl na nás, že máme černé stužky, na tátův černý klobouk byl zvyklý, ten mu nepřípadal divný. Ale jemu nepřípadalo nic divného, že jsme měli černé stužky, a že jsme přijeli to mu také nepřípadalo divné. Bude pohřeb. To on věděl, že jsme přijel na pohřeb. Ale nám bylo divné jeho chování.

Táta se ho zeptal: „Jak a kdy máma zemřela?“ Strejda odpověděl, že zemřela před pěti dny. A táta na to: „Jak to, že jsi nám poslal telegram tak pozdě?“ Strejda na to řekl: „Já jsem vám žádný telegram neposílal. Zemřela maminka Matějková. Telegramy posílal Emil.“ Ta zemřelá byla maminkou naší tety, manželky strejdy Josefa. Teta měla sestru a ta měla také Pospíšila za manžela, ten byl diákonem Českobratrské církve evangelické ve sboru v Tachově. Ten podepsaný Pospíšil pod telegramem byl právě on. Zesnulá Matějková měla dva zetě stejného jména. Jeden se jmenoval Josef, druhý Emil.

Nuž, přijeli jsme na pohřeb, který se nekonal!

V našich srdcích zavládla radost, jakou jsem již dávno nepociťoval a jestli vůbec jsem takovou radost kdy pocítil, nebyl k tomu důvod. V duchu jsem se strýci omlouval.

Z Otročina do Rankovic se nám šlo mnohem radostněji než kdykoli jindy. Když jsme se blížili k Rankovicům, zahlédli jsme z dálky přicházet babičku, jak na zádech nesla z pole v pytli brambory, podepírala se motyčkou, kterou brambory kopala. Ani babička nebyla překvapená, že jsme přijeli na pohřeb. Byla ráda. Ale když jsme jí řekli, že jsme přijeli na její pohřeb, to se rozesmála a řekla: „To budu ještě dlouho žít, když jste přijeli na můj pohřeb.“ Babička ještě několik roků žila. Odešla na věčnost v sytosti svých pozemských dnů.

Farář Jan Jelínek. Ve Valči byla zřízena modlitebna. Ti, kteří bydleli poblíž Valče, jezdili na bohoslužby do Valče; za těmi, kteří bydleli od Valče dál, farář dojížděl. Bohoslužby se konaly v obecné škole také v Radošově a v Tisu, kilometr a půl vzdáleném od Radašova, v rodině zelovského kantora Karla Jersáka. Kdykoli jsem k nim do Tisu přicházel, vždy jsem si vzpomněl na onu hudbu v kostele, kde tak mohutně hrál. Mimo Valeč se bohoslužby konaly občas i ve Velkém Hlavákově v obecné škole, v Albeřicích bývala občas biblická hodina u nás v domě. Také v Lukách občas bývaly bohoslužby v domě u Kratochvílů.

Když někdy nemohl jet farář na bohoslužby, zastupoval ho učitel. V naší oblasti byli na několika školách evangeličtí učitelé, které farář Jan Jelínek požádal o zástup když sám nemohl.

Bylo tady hodně mládeže. Rád jsem jezdil do Valče na bohoslužby i do mládeže. Jezdil jsem především na kole někdy jsem šel pěšky, (tam a zpět to bylo čtrnáct kilometrů), někdy s rodiči vozem koňmi. Rád vzpomínám na konfirmační cvičení, to nás učil farář Jelínek i v neděli před bohoslužbami, ale i v jiné dny. Dva nejlepší jsme byli jeden kluk z Jeřeně, vzdálené kilometr od Valče, a pak já. Já jsem si myslel, že jsem lepší, znal jsem každou, nebo téměř každou odpověď na otázku. Vedle Malého Heidlberského katechismu jsem znal i katechismus Karafiátův, neboť ten jsme měli za úkol se naučit.

Mezi mnou a tím chlapcem z Jeřeně byla nepsaná soutěž. On také hodně znal. Přesto jsem si myslel, že budu vyhlášen jako „jednička.“ Bratr farář Jelínek to však viděl jinak. Já jsem byl „dvojka“ a z Jeřeně byl „jednička.“ Cítil jsem, že jsem byl nedostatečně ohodnocen. Ale to bylo jenom moje hodnocení a to bylo logický v můj prospěch.

Farář Jan Jelínek měl zvláštní schopnost získávat mladé lidi, děti, dorost, mládež pro sbor, pro křesťanství. Uspořádal nejrůznější setkávání, hry v rámci sboru. Sdružení mládeže bylo vždycky přitažlivé nejenom tím, že se hrály nejrůznější hry, ale ty musely vždy vyústit přímo nebo nepřímo v náboženský závěr. Do sdružení chodili jak ti hodně mladší, tak i ti „hodně“ starší. Byly to hodiny mládeže, kde jsme se hodně smáli, ale i vážně zamýšleli. A nás tyto programy ve sdružení mládeže přitahovaly. Do nich chodili nejen ti, kteří bydleli přímo ve Valči či v nejbližším okolí, ale také i ti, kteří přicházeli ze vzdálenosti sedm, ba i dvanáct kilometrů. Když nemohl být přítomen farář nebo jeho manželka, byli tu o hod-

ně starší mládežníci, kteří faráře rádi zastoupili a vedli si dobře. Dokonce jsme byli jakoby trochu rozvázaní a svobodnější. Když jsme byli sami, bez faráře, bavili jsme se a smáli a nejednou nám na to duchovní nezbylo mnoho času.

Na kopci u Velkého Hlavákova. Bylo to na zakončení školního roku. To jsme již několik dní předem věděli, že bude velká sborová slavnost – nejen dětí, ale i rodičů. Nad Velkým Hlavákovem byla náhorní plošina, odkud bylo vidět široko a daleko do okolí. Pod náhorní plošinou byl malý les, který zasahoval svou výškou i nad tuto plošinu. To bylo místo, které farář Jelínek vybral ke sborové slavnosti. Z tohoto nedělního sborového odpoledne jsme měli radost všichni, dospělí i děti, zejména děti, ale ne v poslední řadě bratr farář a jeho manželka. A muselo to být vydařené odpoledne, když se mi zachovalo v paměti přes padesát let!

Jak jsem si přál, aby v onu neděli bylo pěkné počasí! A bylo. I vydali jsme se na „procesí“ do Velkého Hlavákova, který byl shodou okolností osídlen samými Zelováky a Faustynováky snad tam byli i z Kučova. Na kopec přišlo více lidí než se počítalo. Farář vyvěsil československý státní prapor a slavnost začala. Děti se předváděly jak před rodiči, tak i před panem farářem. Kde jinde by měly tolik prostoru ke skotačení? I biblické „zkoušky“ braly radostněji než ve škole nebo v modlitebně. I dospělí byli uvolněnější, než by byli doma u stolu, takže pan farář měl radost i z nich.

Děti čekaly, až jim pan farář dá povel, aby zá-

vodily o bonbony, které byly uvázány na provázcích. Dospělí jim fandili a tleskali. Fanoušků tady bylo mnoho, každý rodič fandil své ratolesti. Krásné na tomto závodění bylo i to, že nikdo z dětí neprohrál. Všichni měli stejně. Těm dětem, které byly pomalé měly méně bonbonů, farář bonbony doplnil, aby jim to nebylo líto. Když se slunce klonilo k západu, rozcházelí jsme se. Jedna maminka řekla: „Mohli bychom něco podobného brzy opakovat. Všichni byli spokojeni, jak děti, tak rodiče. Nejvíce byli určitě spokojeni farář se svou manželkou, protože sborové odpoledne se opravdu vydařilo.“

Valečské „slavnosti květů.“

Valeč nevelké městečko, avšak s velikou duchovní a kulturní tradicí. Valeč a Valečsko bylo jedno ze středisek zelovských Čechů. Nejednomu Zelovskovi, byť tu byl usídlen jen krátkou dobu, přece se sem nesou milé vzpomínky. Tady byly první počátky jejich zakotvení do české hroudy.

Na náměstí stojí pěkný starý kostel a pak ještě starší a krásnější kostel stojí na začátku Valče, na vyvýšenině v blízkosti zámecké obory, každý kdo jede do Valče od Velkého Hlavákova, musí jet okolo tohoto kostela. Kostel je dodnes dominantou Valče. Nedaleko od něho stojí zámek. Také byl zdevastovaný. V zámecké oboře kdysi bylo mnoho ovocných stromů, ale i okrasných, i těch „obyčejných“ stromů. Sem chodívali valečtí lidé, aby si odpočali, nadýchali se lesního vzduchu, pokochali se krásou zámecké zahrady. Tady se člověk mohl kochat krásou od jara do podzimu. A kochal se. Známé zde byly valečské „slavností květů,“ konaly

se jen co se stromy probudily ze zimního spánku a oblékly se do pestrobarevných květů a sladké vůně. I ptáčci se zde svým zpěvem ucházeli o přízeň byť i jen náhodného chodce. Slavnosti byly i za války, a pokračovaly i po válce. Po válce snad byly ještě zajímavější a pestřejší tím, že tady v zámecké oboře, vyšlapanými i vybetonovanými chodničky se procházeli Němci i Češi. Obě skupiny obdivovaly zdejší krásu a bylo co obdivovat. Spolu si tady hrály německé i české děti. Byl to jenom jeden rok 1946. Škoda. I potom ještě chvíli „slavnosti květů“ pokračovaly, ale to už byly „jednobarevné.“ Bylo zde slyšet jenom jednu řeč, sice každý jí rozuměl, ale o to ta „slavnost květů“ byla chudší a po čase ztratila na kráse a „odmlčela“ se docela. Krásu přece netvoří jenom pestrobarevné květy, cizokrajné stromy, ale i různorodí lidé: muži i ženy, starci i stařeny, chlapci a děvčata, děti i batolata, Češi i Němci i Romové, lidé různé barvy a pleti a různých názorů.

Jinou „dominantou“ Valče, snadno přehlédnutelnou, byla a je jednoposchodňová, ze starého domu zřízená modlitebna ČCE. Tuto modlitebnu v roce 1948 otvíral synodní senior Dr. Josef Křenek.

Přišla jiná doba. Stromy tady rostly dal, nebyly až tak obdivované, i květy z jara kvetly, a lidé jejich vůni a krásu už tak nevnímali, jako kdysi. Na to „dávne“ zůstala jen vzpomínka, ale časem i ta zapadla. Zámecká obora pustla, pustl i zámek, vše dostávalo trhliny. Odsunutí byli Němci a v době kolektivizace nejedná rodina Zelováků, ale i zdejších usedlíků opouštěli Valeč. Odcházeli do měst hledat měkkí kurku chleba – snadnější životní existenci. Do sboru ČCE, do města Valeče,

do jeho kostelů, zámku a do všeho co stálo zato vidět, se nezadržitelně a nemilosrdně zakusoval nejenom „zub času“, ale především lidský nezáměr. V posledu na zámek zaútočily i „jazyky“ ohnivých plamenů. Ty dílo zkázy na zámku dokončily. Po delší době zámek z havarijního stavu trochu opravili. Ale tato místa sotva čeká sláva zašlé doby.

Na zemědělské škole. Nebylo pomýšlení na to, abych šel někam do učení nebo do školy; už proto, že bylo hospodářství, otec byl nemocen, a tak já jako starší jsem byl „předurčen“ pracovat v zemědělství. Když se na Lovosicku otevřelo středisko pro traktoristy a zemědělské stroje, šel jsem tam na dva měsíce, abych se připravoval pro zemědělské povolání. Za nějakou dobu ve Žluticích, v našem okresním městě, otevřeli zemědělskou školu. Rodiče usoudili, že by to v mém případě bylo vhodné studium. Otevření zemědělské školy bylo pro mne jedinečnou příležitostí. Do vyučování jsem dojížděl autobusem, který jezdil mezi Valčí a Žluticemi. Byla to škola dvouletá. Protože průmyslu tady bylo jako šafránu, rodiče své syny, ale i dcery, které se nedostaly do jiných škol, posílali do zemědělské školy ve Žluticích. Protože zemědělská škola byla ve stejné budově jako gymnázium, učili zde i učitelé z gymnázia, prý aby si přivydělali. Říkal jsem si: „Budou mne učit rozeznávat brambory od řepy, žito od pšenice?“ Vyučovací osnovy nebyly tak pevně stanovené, profesori, aby si ulehčili přípravu, probírali s námi i některé předměty, které učili na gymnáziu.

Za krásného večera. S bratrem farářem Jelínkem jsem prožil mnoho krásných chvil a po stránce duchovní to byly nezapomenutelné okamžiky. Doprovázel jsem ho nejednou i dovážel koněm a vozem do některých vesnic na bohoslužby. Nejednou mne sebou brával i na pastorece. Ty společné cesty po jeho diaspoře jsme dělávali za všech čtyř ročních období. Hodně těchto cest jsme podnikali pěšky. Pro můj duchovní růst to bylo něco, co se nedá ničím nahradit. Nejenom v rodinách mezi Zelováky jsme prožívali krásné duchovní chvíle, ale i na cestách přes kopce a údolí, po silnici i polní pěšinou.

Jednou na takové zkrácené cestě večer z bohoslužeb z Radošova, když jsme překonávali menší údolíčka a kopečky, byli jsme už blízko Albeřic, měsíc krásně svítil, a těch hvězd na obloze! Na jednom kopečku jsme se zastavili a řekli si: „Budeme chválit Hospodina.“ Vztáhli jsme ruce k nebi a modlili se a chválili Boha za jeho spasení, za Pána Ježíše Krista, za nádherné hvězdy, za krásný měsíc. Když jsme přestali, zdálo se mi, jako by nám naslouchaly hvězdy i měsíc, ba i to šumění listí na stromech, i to kamení a větřík jako by odnášel naši modlitbu hodně daleko a předával ji dalšímu, rychlejšímu větříku, či uraganu. Doufám, že nás nikdo z lidí neslyšel, a kdyby, aťsi. Co jsme cítili a byli si tím jisti, že nás slyší náš Spasitel. I hvězdy se na nás dívaly, ba i přisluhovaly nám. Hvězdy si takovou příležitost ujít nedají, jak by mohly?! A my jsme šli dál, nešli jsme, byli jsme jakoby nesení anděly.

A zase při jiné příležitosti s bratrem farářem Jelínkem jsme jednou opět pozorovali večerní oblohu oblečenou do pestrých světél hvězd, když jsme spolu šli z Věrušiček do Albeřic. Po levé straně nám byl zalesněný kopec, po pravé straně, pole, pod nimi louky a uprostřed luk tekla poklidná potůček, pokud nepršelo. Po dlouhých deštích se dovedl tak „rozmáchnout,“ až kopky sena plavaly jako loďky po jezeře.

My jsme obdivovali a obdivovali vše, co se kolem nás hemžilo, i ty malé svatojánské broučky. A vzpomínali na Jana Karafiáta. Ledy už dávno popraskaly, i po sněhu nebylo památky, vše to odplavila voda do moří. Po zimě už nezbylo vůbec nic. Do přírody se vrátil život. I sněženky odkvetly. Pole se zazelenala a louky se pokryly pestrými barvami barev květů. Vévodí jim zlatá barva žlutých pampelišek. Těch tu bylo! I ovocné stromy dostalo svou zeleň a obalilo se květy, na které sedaly včely a sbíraly potravu pro příští med.

Zastavili jsme se u potůčku, který tu stále bublal, někdy hlasitěji, někdy tiše, podle toho kolik v něm protékalo vody. Vlnky si v něm žblunkaly a žblunkaly, narážely na kameny, nahoru a dolů. V širších místech potůčku se vlnky zmenšily až do ztracena. Z blízkých kopců a kopečků pofukoval čerstvý vítr a olše, které lemovaly potůček „mávaly“ větvemi, jako by byly živé. A jarní deštík a jarní sluníčko dělaly v přírodě doslova divy. Den ze dne se všechno měnilo. Vše v přírodě rostlo do krásy a velikosti. Kukačka letěla nad poli popěvovala své „kuku.“ Vlašťovky opravovaly po zimě poškozená hnízda i stavěly nová hnízda, aby do nich kladly vajíčka a přivedly na svět nové pokolení vlaštoviček. Celá příroda kvetla a voněla. Udi-

vovala svou harmonií. Farář Jelínek řekl: „Jen se zadívej do přírody a naslouchej jí a uslyšíš, co ti chce říci, ač mluví jinou řečí než člověk, přece jí můžeme rozumět. Vyrozumíš z její řeči tajemství, kdo jí dal vzrůst, koho ona poslouchá. Ne, není tu náhodou, není tu zbytečná, ba je tu velmi a velmi potřebná, není zde proto, aby s ní člověk libovolně nakládal. Je darem od Pána Boha pro lidi.“

Chvíli jsme stáli a nechali se unášet tím, co jsme v záři hvězd viděli, žasli jsme nad tím, jak velký dar od Boha je příroda, večerní obloha. Nechávali jsme se unášet hvězdnou oblohou, vůni večerní přírody, šuměním stromů, kvákáním žab v rybníčku na okraji Albeřic. Mně přicházela na mysl otázka, ale i odpověď: „Kdo stvořil tu zeleň, kdo oděl stromy do listí, a višně, jabloně, hrušky do květů; kdo působí, aby ovocné stromy přinášely plody, pole vydávalo úrodu? Kdo dal povel, aby větřík vál, kdo přikryl pestrým kobercem květů louky, pole, údolí a stráně? A ta noční obloha! A odkud jsme se tu vzal já, ty, oni, člověk, který to vše může vnímat, obdivovat? A tu se dovídám na stránkách Bible: „Pánem jsi ho učinil (člověka) nad dílem svých rukou, všechno jsi položil pod jeho nohy...“

Farář Jelínek poodešel několik kroků ode mne, díval se na hvězdy, ale možná se mu pohybovaly rty jako kdysi Anně, matce Samuelově, když se nepozorovaně modlila ve stánku úmluvy. Zajímalo mě i to, na co jsem neznal odpověď: kdy to všechno povstalo? Kdo to ví? Ani farář Jelínek mi na to nedokázal odpovědět. „Víš, ani chytré knihy na to nemají odpověď. Do Božího tajemství nikdo nepronikne, nepostihne, nikdo ho neprobádá a nikdo nedohlédne na jeho konec. Lidé v bádání stojí jen

na počátku, na krajíčku a před nimi je nedozírná pláň. Ale přece nám Bible poodhaluje tajemství, k němuž je potřeba víra: „Na počátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha a to Slovo bylo Bůh, všechny věci skrze Něj učiněny jsou, a bez něho nic není učiněno, což učiněno jest.“ Toto biblické Slovo nám poodhaluje něco z Božího tajemství stvoření.“

„To, co Bůh učinil, dovolil, aby to člověk užíval, kochal se v tom, ať je to jaro, léto, podzim, zima, oceány, potůčky, orli i mravenci, měsíc i hvězdy, slunce, vůně, myšlenky, den i noc i ta stráž před námi, i ten větřík, který nás ovívá i ten dnešní, tak překrásný večer.“

Kázání na pasece. Jako mladý a horlivý křesťan jsem chtěl kázat. Být farářem. Vzpomínal jsem na své útlé dětství, jak jsem si říkal, že jednou budu farářem a že budu bydlet v Zelově. Ale v Zelově už nejsem. A být farářem – platí to ještě? Nebyly tím, že jsme se odstěhovali z Faustynova, pohřbeny také všechny moje sny být farářem? Ne, nebyly. Když jsem poprvé kázal bylo mi sotva sedmnáct let. Bylo to jednoho krásného, slunného, všedního letního dne. Já jsem byl chlapec občas toulavý, zejména když jsem nemusel pást krávy nebo ovce na stráních. Znal jsem okolní lesy, paseky, potůčky, cesty i lesní cestičky. Mezi Albericemi a Lochotynem, dvěma vesnicemi, od sebe vzdálenými asi čtyři kilometry, zhruba uprostřed té vzdálenosti, byla veliká paseka. Kdysi tu vichřice za sebou zanechala dílo zkázy, zůstaly po ní vyšší i nižší pařezy, sem tam už vyrůstaly nové stromky, jen tak neuspořádaně, jak kam vítr donesl semínko ze stromů. Pařezy byly obrostlé kop-

řivami, bodláčím všeho druhu. Komu tady bylo dobře, to byli zajíci, srnky i srnci, lišky i had se občas ukázal. Nejvíce však tu bylo různých ptáků a ptáčků. Jaký to byl koncert, když se dali do zpěvu! A tady, bez přítomnosti lidí, jsem kázal. Byl jsem tu naprosto svobodný. Ti, kteří mě tu poslouchali, nemohli protestovat proti délce mého kázání a nemohli dát najevo svůj nezájem o ně. Vyhledal jsem si objemný pařez, postavil jsem se na něj a kázal. Bibli jsem sebou neměl. Nazpaměť jsem znal jeden verš, a to byl verš z evangelia Janova ze třetí kapitoly, šestnáctý verš: „Neboť tak Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozného poslal na svět, aby každý, kdo věří v něho nezahynul, ale měl život věčný.“ A s tímto veršem jsem vystačil na celé své kázání. Víím, že jsem tehdy zdůrazňoval slovo „svět.“ A křičel jsem, aby mne bylo slyšet až na protilehlém svahu. V lese se můj hlas rozléhal a zase se vracel zpět. Ptáci nepřestali zpívat, zajíci nepřestali běhat, srny se nepřestaly pást a já jsem kázal a kázal. Nikdy jsem už tak dlouhé kázání neměl, lidé by jistě utekli, ale těm ptáčkům a lesní zvěři to zřejmě dělalo dobře, protože zůstali na pasece. A mně to dělalo také dobře, nikdo mne nenapomínal, neokřikoval, neukazoval na hodinky, že je nutno skončit.

Večer jsem zašel k Valtovým, našim vzdálenějším příbuzným. Vladek Valta mi řekl: „Cos tam v lese měl za pobožné řeči? Já jsem šel z práce a slyšel jsem tvůj hlas. Chvilí jsem stál a poslouchal, jak jsi křičel: „Bůh miloval svět.“ To jsi říkal těm ptáčkům a té zvěři lesní?“ Já si myslel, že mne nebude nikdo slyšet, a přece měl jsem i jednoho lidského posluchače.

Své druhé kázání jsem měl jednou v neděli večer v Lukách v rodině Jersákových, kde mne poslouchali dva lidé, tedy sestra a bratr Jersákoví. Kázání jsem četl ze sbírky kázání, které vydávala synodní rada. Bylo to pro mne nezapomenutelné kázání! Celý jsem se zpotil a když jsem sbírku kázání zavřel, pomyslel jsem si: „Už nikdy v životě nechci být kazatelem.“ Takový byl můj druhý pokus o kázání. Jersákoví mě jako začátečníka pochválili a nutili mě, abych jim kázal příští neděli, a případně i v budoucnu, kdykoli tu nikdo z kazatelů či studentů teologie z Prahy nebude. Budeš nám kázat ty a pozveme i jiné lidi.“ Tehdy jsem je prosil, aby nikoho nezvali, aspoň ne v dohledné době, ale oni mne neuposlechli. A tito dva staří lidé dodali mi odvahu. A tak začala moje kazatelská dráha. Mou první kazatelnou byl pařez v lese, modlitebnou byla mýtina a posluchači byli ptáci a lesní zvěř. Tehdy jsem se nezapotil. Já a moji posluchači jsme byli na sobě nezávislí. Ale možná mě tam ještě mimo Vladka Valtu poslouchal někdo další – andělé. Ti jsou také zvědaví, co my tady na zemi děláme a jak a komu kážeme.

Na Seč autostopem. Jednou mne Pavel Smetana pozval asi na týdenní prázdninový pobyt na Seči, kde jeho teta měla penzion. On tam trávil část prázdnin a ne sám. Pavel byl vynikající hebrejštinař a mne občas v hebrejštině usměrňoval, zkoušel a sem tam učil. Navrhl mi, abychom si dali o prázdninách schůzku na „konzultaci“ na téma hebrejšтина. Já jsem tuto jeho nabídku radostně přijal nejenom kvůli hebrejštině, ale i kvůli koupání na přehradě. I spojil jsem užitečné s krás-

ným pobytem na sečské přehradě a v milém prostředí přátel a to ještě těch, kteří měli své rodinné kořeny v Zelově. Jako student jsem penězi neoplýval. Pavel mi poradil, abych se na cestu vydal autostopem. Nejsem velkým přítelem autostopu, ale chtěl-li jsem jet na Seč, nic jiného mi nezbyvalo. Pavel mi poradil, abych jel za Prahu na poslední zastávku městského autobusu a pak šel kousek směrem od Prahy, kde se silnice svažuje dolů, a tam abych stopoval.

Se stopováním aut jsem neměl zkušenosti. Jelo první auto, tehdy těch aut mnoho nejezdilo, zvedl jsem ruku dost nesměle, řidič mne přehlédl. Za chvíli jelo další auto, i to jsem se snažil stopnout, ale bezvýsledně. Jak se jen dostanu na Seč, když mi auta nechtějí zastavit? Přestal jsem stopovat a díval se jakoby do prázdna. Auta jsem nechal přejíždět. Potom jsem se znovu vzmužil a zvedal ruce a dával znamení, že bych potřeboval svést. Ale opět marně. Jako zbožný člověk jsem si vzpomněl na modlitbu. Budu se modlit, aby mně nějaké auto zastavilo. Ale ani po modlitbě mi žádné auto nezastavilo. Vzdychl jsem si: „Řidiči mě nevidí, Pán Bůh mě neslyší, ale Pavel mě pozval. Této cesty se přece nemohu vzdát.“ Byl jsem zvyklý na neúspěchy, ale když jsem za nějakým cílem šel, nevzdával jsem se. Nakonec jsem neúspěchy překonal, ač bývaly nad mé síly. O něco podobného šlo zřejmě i u této cestě na Seč.

Opět jsem se osmělil zvednout ruku, když jsem zdáli uviděl přijíždět auto. Auto zastavilo. Bylo černé, velké a vyblýskané. Řidič otevřel okno, byl v autě sám, a zeptal se kam chci jet? Odpověděl jsem: „Na Seč.“ A on mi nato řekl: „Můžete si sednout.“ Seděl jsem vedle něho a on hned začal: „Ne-

jedu do Seče, ale vysadím vás blízko Seče a tam si zase stopnete auto. Jedu pro ministra zemědělství Ďuriše.“ Já mu na to řekl: „Nebojíte se brát stopaře, když jedete pro ministra?“ Jeho odpověď zněla: „Ne, nebojím a vy mi zrovna nepřipadáte nebezpečný. Co děláte?“ Tu jsem se trochu začal ošívat, měl jsem obavu mu říci, že studuji teologii, mohl by zastavit a vyhodit mne ven. Ale nevyhodil, ač jsem mu řekl, že studuji bohosloveckou evangelickou fakultu. Začal se o to zajímat. Ptal se mne jak jsem se k tomu dostal. A já mu na to řekl že již v dětství, v Polsku, jsem chtěl být farářem. On mi na to řekl: „Vy jste Polák?“ „Ne, nejsem Polák.“ A chtěl vědět, jak se rodiče dostali do Polska a já mu na to řekl, že moji předkové se tam dostali již v 18. století. A to ho teprve začalo zajímat.

„A kde jste bydleli v Polsku?“ A to jsem se dal do vykládání: „Tam, kde bydleli moji rodiče bylo hodně Čechů. Všichni Češi v Zelově byli protestanty. Město, kde bydleli se jmenuje Zelov.“ „A kde pak ten Zelov leží?“ „No, asi padesát kilometrů od Lodže.“ To už se zorientoval. Chvilí se odmlčel, jako by mne nechtěl urazit a řekl: „Víte, já nejsem věřící, rodiče sice byli katolíci, ale do kostela nechodili. Já si věřících lidí vážím.“ A chvíli jsme se dívali do krásné přírody, a jak jsme míjeli patníky podél cesty. A cesta nám ubíhala. A ještě ho něco zajímalo: „Čím se živili vaše rodiče a čím se živili ostatní Češi?“ „Lidé se tam živili převážně tkalcovstvím a zemědělstvím, někteří měli obchody, i továrny.“ Ač jel v ministerském autě a pro ministra, i na továrničky reagoval normálně, bez toho, že by jim vycítal, že byli vykořisťovatele.

Onen řidič znal hodně z dějin, četl celého Jirás-

ka, znal dobu temna. Zajímal se za kým jedu, řekl jsem mu, že jedu za spolustudentem, jehož otec je evangelickým farářem a pochází také z Polska. A to už dal nohu na brzdu a řekl: „Tak jsme na místě. Postavte se za křižovatku a jistě vám brzy někdo zastaví. Byl jsem rád, že jsem vás mohl svést.“ Já mu na to řekl: „Pane, já jsem byl teprve rád. Jste moc a moc hodný.“ Zamávali jsme na sebe, jeho auto se rozjelo a já se díval po jiném autě, které by mne dovezlo až na Seč. Tentokrát jsem dlouho nečekal. Když jsem se dostal k přehradě, vypadalo to, jako by před několika měsíci odtud odjely bagry. Šel jsem podél přehrady až k lesu, kde přehrada začínala.

Konečně jsem byl u cíle své zajímavé cesty. Počasí bylo jako namalované, voda čistá. Pavel byl na Seči se svou dívkou Zdenou a jeho bratr Bohouš tam byl také se svou dívkou. Šel jsem se ohlásit Pavlově tetičce, to mi poradil Pavel, která byla majitelkou penzionu, a chtěl jsem s ní dohodnout, co budu platit za stravu. Ona mi na to řekla: „Pavlovi přátelé jsou i moji přátelé, nebudete platit nic.“ Od té chvíle jsem se cítil jako doma. Byl jsem rád, že průběh i závěr dne byl nad moje očekávání a když jsem ještě neplatil za jídlo, byl jsem nad míru šťasten. Co by student, a ještě nemajetný, penězi jsem neplýval, ani drobnými, jinak bych se na tak dlouhou a mne neznámou cestu nevydal autostopem. Ač začátek stopování nebyl úspěšný, nakonec vše dopadlo moc a moc dobře. I Pánu Bohu jsem se cestou omlouval, že mne jako by neslyšel, ba i řidičům okolo mne projíždějícím jsem se v duchu omlouval. Řekl jsem si: „Pane Bože, Ty jsi pro mne dnes měl připravené, tak nádherné auto a tak hodného řidiče, že jsem si to

vůbec nezasloužil. O co bych jen přišel, kdyby mi zastavilo první nebo páté auto?“

Přijel jsem sem také proto, abych pokračoval v opakování hebrejských slovíček. Doktor Jan Heller nám před prázdninami řekl, abychom prázdniny také využili ke zdokonalení v hebrejštině. Dal nám radu, která se jemu osvědčila. Řekl: „Když půjdete na procházku, učte se, hebrejsky, jak jsem to dělal já. Co krok, to jsem odříkal jedno hebrejské slovo a když jsem ho neuměl, další krok jsem neudělal, čekal jsem dokud si na ně nevzpomenu. Když jsem si nevzpomněl, otevřel jsem hebrejský slovníček, který jsem měl sebou, podíval jsem se do něj a krácel jsem dal.“ Tuto radu jsem si chtěl vyzkoušet na Seči. A tak jsem šel. Udělal jsem několik kroků, pak se zastavil. Někdy jsem si vzpomněl na hebrejské slovíčko, někdy nevzpomněl. Často jsem si nevzpomněl a čím dál tím více jsem se musel dívat do slovníčku. A byl jsem na kraji lesa. Řekl jsem si: „Takhle daleko nedojdeš a nic tu neuvidíš, buď se budeš učit hebrejská slovíčka, anebo půjdeš na procházku, obojí najednou nemůžeš zvládnout.“ Ač doporučení dr. Jana Hellera jsem pokládal za dobré doporučení, v praxi na Seči jsem ho nemohl uplatnit.

Večery na sečské přehradě byly krásné. Na jeden z nich nikdy nezapomenu. Na břehu přehrady byla lodička. Nevím ale zda patřila majitelce penzionu, anebo některému sousedovi. Použili jsme ji však legálně. Čekali jsme jen na setmění. Stmívalo a však velice pomalu. Konečně se ukázaly, ač nesměle, hvězdy, měsíc již plul po noční obloze. A my se vydali na břeh přehrady, odvázáli jsme lodičku od kůlu a nasedli do ní. Bylo nás ovšem

hodně a jen jedna loďka. Nic naplat, vypůjčili jsme od dobrých sousedu ještě jednu loďku, ale i tak nás bylo tolik, že lodičky se téměř ponořovaly. Vyčnívaly jen několik málo centimetrů nad hladinu. Sem tam raděj někdo vystoupil z lodě a plaval. I já jsem chtěl pomoci loďku odlehčit. Vystoupil jsem a plaval jsem vedle ní, přidržel jsem se jí, což velká pomoc nebyla. Bohouš vyskočil z loďky, rozkymácel ji děvčata výskala, ale zděšením.

Přirazili jsme ke druhému břehu přehrady kde byly velké stromy, a vystoupili jsme na břeh. Pohled na vlnící se vody přehrady byl překrásný! Obklopovaly nás koruny košatých stromů, dopadalo na nás světlo nebeských hvězd a měsíce, který si nerušeně plul nebeskou bání. Ovival nás chladný větřík, vanoucí od hladiny přehrady. Vůbec se nám nechtělo nasedat do lodiček a vrátit se, odkud jsme připluli, ač i tam bylo krásně a příjemně. Bohouš navrhl, abychom jeli ještě dál k mostu, a tak jsme pokračovali. Vrátili jsme se hodně pozdě. Snad i dvanáctá odbíjela, když jsme kotvili loď!

Myslím si, že s hebrejskými slovíčky jsem se tu na sečské přehradě až tak moc neseznámil, musel jsem je odložit na jinou, příhodnější dobu.

Důvod uchování českého jazyka. Naše ze-lovská čeština byla poznamenána „izolací,“ především izolací od češtiny, jakou se v Čechách ho-vořilo. My jsme měli svou češtinu, jakou si naši předkové v osmnáctém století odnesli do ciziny. Mluvili jsme českým jazykem, jak jsme mu často říkali, biblickou kraličtinou. Ale ta naše biblická kraličtina byla také poznamenána prostředím ve

kterém jsme žili: polštinou, němčinou, Zelováci na Ukrajině zase ukrajinštinou. Kralickou češtinu jsme „popsuli.“ Některá polská, německé či ukrajinská slova jsme si přizpůsobovali k té své češtině. Výsledek někdy býval komický. Když jsme přijeli do Čech, divili jsme se proč nám lidé v Čechách někdy nerozuměli, místo doprava, nás poslali doleva, místo do potravin poslali nás do obuvnictví, místo do řeznictví, poslali nás do prodejny kravat. Snad každý zelovský Čech se s něčím podobným v Čechách setkal.

U kováře: „Pane kováři, popsula se mi frakta, prosím můžete mi ji spravit?“ Kovář na to: „Pane s frakturou musíte jít k lékaři a ne ke kováři.“ Zelovák: „S fraktou k lékaři?“ „Pane, na frakturu jsou lékaři, a ne kováři. Tady se říká fraktura a ne frakta.“ „Pane, u nás v Zelově jsme říkali frakta a ne fraktura.“

Ale je třeba pochválit Čechy, kteří řadu generací žili v Polsku, Slezsku i Volyni, že si svůj jazyk zachovali. Po návratu do Čech si jazyk vytříbili a zdokonalili. Rozhodně to bylo snazší, než se ho učit od samého počátku. Přes to všechno jsme byli hrdí, že jsme mluvili „kraličtinou.“ Uchovat si svůj mateřský jazyk v cizině, a to dvě stě let, nebylo tak snadné. Ale že jsme si ho zachovali, bylo způsobeno také tím, že jsme byli v určitém „ghettu.“ Izolovali jsme se a díky tomu jsme nesplynuli s naším okolím. Bylo to usnadněno tím, že nás Čechů bylo pohromadě poměrně hodně a že jsme si vědomě pěstovali „svou kralickou češtinu.“

Češi, kteří odešli do Německa ve stejné době jako naši předkové do Polska a Slezska, svůj jazyk ztratili. Z českého jazyka jim zbyla jen česká, poněkud zkomolená jména. Také naše nábožen-

ská odlišnost byla v Polsku ochranným krunýřem proti vlivu našeho okolí. Zelovští Češi žili v polském katolickém prostředí, ale i když katolické prostředí v Polsku k nim bylo neporovnatelně vstřícnější než české katolické prostředí, přece čeští exulanti se touto vstřícností nenechali ovlivnit. Ba naopak, tato polsko-katolická vstřícnost jim dala možnost pěstovat své náboženství a uchovat svůj jazyk.

„Zelovská“ izolovanost od okolí se projevovala především v náboženské oblasti a byla nosným pilířem české menšiny v Polsku, tehdy naší česko protestantské identity. Do určité míry i ve stravování jsme se v něčem lišili od Poláků, to také platilo o českých zelovských kluskách. Aspoň v naší vesnici žádný Polák nevařil klusky, i když jim nakonec také chutnaly. Klusky byly prostě české jídlo. Možná že na jiných místech tomu bylo s kluskami trochu jinak. Izolace se projevila i v některých řemeslech. Tkalcovství převážně patřilo do českého cechu. Mezi Poláky se vyskytovali tkalci jen výjimečně. Většinou šlo o Poláky, kteří bydleli mezi Čechy. Nepochybně bychom našli i jiné momenty „zelovské“ izolace v prostředí ve kterém jsme žili.

Jen kratičké zamýšlení nad tím, co by bylo s českými exulanty, kteří si připomínají dvě stě let od založení Zelova, kdyby polské prostředí, do něhož se uchýlili bylo protestantské? Postupně bychom měli polské Bible, polské zpěvníky, chodili bychom s Poláky do jednoho kostela. Byli bychom na tom jako ti berlínští „Češi“ a jiní, na jiných místech, kteří žili v protestantském prostředí. Díky své náboženské odlišnosti, zelovští, volyňští i slezští čeští protestante nesplynuli se

svým okolím, a tak naplnili to po čem toužili jejich předkové, vrátit se do země svých otců.

Před soudem. Nebyly jenom ty radostné, unášející chvíle, ve které jsem prožil s farářem Jelínkem. Bylo období, kdy zůstal úplně sám, kdekdo se mu vyhýbal, aby nebyl nařčen. O tom z čeho jej obviňovali jsem věděl, že je vymyšlené. Jednalo se o snahu podkopat a zničit duchovní práci na Valečsku. Jsem rád, že jsem v těch těžkých dobách pro něj, stal po jeho boku spolu s jeho manželkou. Ale i jiní stáli na jeho straně, ale možná to nedali najevo. Soudy byly veřejné a já jsem na všech z nich byl. Slyšel jsem, jak náš soused, který na faráře naházel tolik nesmyslů a špíny, jak pak tváří v tvář soudu v Podbořanech a tváří v tvář faráři Jelínkovi všechno odvolal a z Oráčova se za nedlouhý čas odstěhoval do Brna. Nesnesl potkávat se Jelínkovými, ale ani s obyvateli Oráčova. Nejstrašněji na mne zapůsobilo soudní líčení v Karlových Varech: při kterém byly rozsvícené svíčky. Na mne to tehdy působilo, jakoby soudili největšího zločince v republice! Vzpomínám na vysokého vyhublého obhájce, stál plně na straně faráře Jelínka. Řekl mu, že tento „komunistický“ soud se proto tak vleče, aby se neřeklo, že se ve státě děje nějaká nezákonnost.“ A farář Jelínek odsouzen byl! Ale Boží dílo ve Valči, ač ochromeno komunisty přece zničeno nebylo. A tady jsme si mohli připomenout slova: „Silnější je ten, který je s námi, než ten, který je s nimi.“

Farářův pomocník. Než jsem šel na vojnu, ale i po návratu z vojny zastupoval jsem nejednou faráře Jelínka, neboť ten z politických důvodů měl zakázáno kázat. Jezdil jsem do Valče, do Lubence, jednou nebo dvakrát jsem kázal v Podbořanech, Podlesicích i na jiných místech. Farář mne nahlásil církevnímu tajemníkovi v Podbořanech jako laického kazatele.

Tetička Macková. Pro mne zůstane nezapomenutelnou tetička Macková, která bydlela ve Valči v modlitebně. Když jsem přijel v neděli kázat, vždy mi připravila bílou kávu z cigorky a chléb namazaný máslem, někdy byl i koláč a buchty. Byli jsme domluveni, že kdyby náhodou nebyla doma, klíč bude v koleně dešťové roury u vchodových dveří a jídlo bude připravené v kuchyni. Tak to fungovalo po celou dobu.

Přáním faráře Jelínka bylo, abych šel studovat teologii a stal se farářem, ale pak se situace vyvinula jinak.

Manželka bratra faráře Jelínka Anna byla mu výbornou pomocnicí. Měla mimořádný dar vysvětlovat Bibli dětem. Vyučovala na školách náboženství, ale i nedělní besídku. Vždy se usmívala, ať pršelo, nebo slunce svítilo, ať jsme byli hodní, anebo zlobili. Učila také sborový zpěv. Měla dokonce odvalu pozvat do zpěvu i mne, který jsem se zdráhal, neboť jsem znal své „kvality,“ ale ona tu odvalu měla. Dokonce jsem zpíval i samostatně bas. Ale ani ten zpěv netrval dlouho. Všechno to krásné, co jsme tady duchovního prožili, skončilo zatčením bratra faráře Jana Jelínka.

Lidé se následkem kolektivizace stěhovali, jak

z Valče, tak z okolních vesnic ponejvíce do měst a tím valečský sbor ztrácel členskou základnu, následkem ní dnes už mnozí z nich nejsou téměř k nalezení.

Valečský sbor však nezanikl úplně, v jeho správcovství se střídali faráři okolních sborů. Když se farář Jan Jelínek vrátil z vězení a pak i do Oráčova, pokračoval na Valečsku ve „shromáždování“ malého stádečka těch, kteří pozůstali; kázal jim, vyučoval je, byl jim jako i před tím duchovním rádcem i pastýřem, ač oficiálně již nebyl před úřady správcem sboru. Farář Jelínek říkal: „Farářského úřadu mne zbavit mohou, ale nemohou mne zbavit zodpovědnosti za sbor, tu mám od Pána Boha a ne od úřadu.“

Trapas při kázání. Do Valče jsem kázat chodil ať slunce svítilo, ať sněžilo, a mrzlo nebo pršelo. Jednou nepřetržitě pršelo od soboty do neděle a já musel jít kázat. A rád jsem šel. Vyhrnul jsem si nohavice, abych neměl příliš mokré kalhoty, a tak mi dešťová voda stékala po gumovém pláští a z pláště do bot. Tetička Macková nebyla doma. Obsloužil jsem se sám. Shromáždění jsme měli v přízemí, kde bývalo kdysi sdružení mládeže. Nevím proč, ale i já jsem při kázání seděl. Předemnou seděla dvě děvčata ze sboru, dívala se na mně a celou dobu, od začátku shromáždění do konce se smála. Já byl tak nervózní, že jsem nevěděl, co mám dělat. Špatně se mi kázalo. Čekal jsem na konec shromáždění, jako nikdy před tím. Kázání jsem zkrátil. Po ukončení kázání jsem se podíval na sebe a hle, kalhoty jsem měl vyhrnuté až ke kolenům. A ony se právě tomu tak smáli.

Poslední Faustynovští obyvatelé. Na Faustynově žilo po druhé světové válce 31 českých rodin, z toho jedna rodina na Šikavici. Šikavice spolu s Faustynovem tvořila jednu politickou obec. Z Faustynova do Čech se odstěhovaly tyto rodiny: Kumpoltova, Tomešova, Tarabova, Emila Kumpolty, Horáková, Ludvíka Andrše, Pavla Valty, Raifova, Glovacka (Tvrdý), Vilhema Glovackého, Bolka Andrše, Vilhema Rainiho, Fridricha Tomeše, Karla Andrše, Karla Raifa, Karla Glovackého, Andršova, Jelínkova, Němcova, Pavla Tomeše, Ludvíka Andrše, Grygarova, Roberta Andrše, Beniamina Andrše, šikavského Pospíšila. Ti všichni, až na jednu smíšenou polsko-českou rodinu, svou starou domovinu opustili. Každý z nich odcházel z rodného Faustynova se smíšenými pocity. Odcházel i s nadějemi, které se ne všem naplnily. Avšak kdyby zůstali na Faustynově, snad by nikdy nezískali po hmotné stránce to a tolik, jako v nové, československé domovině. V nové vlasti byly i po duchovní stránce možnosti jiné a lepší než na Faustynově! Zda jsme je využili či nikoliv, to už zůstalo na každém z nás.

Postupem času se nám Faustynov vytrácel z paměti. Čím méně jsme na něj mysleli, tím více se nám vzdaloval. Někteří z nás už nikdy neměli možnost se znovu na Faustynov podívat. A pro ty, kteří ho po letech navštívili, byl téměř k nepoznání. Postupující čas zde vykonal své zhoubné dílo!

Ti, kteří byli ještě dětmi, když opouštěli Zelov, Faustynov, Kučov a všechny ty vesnice a vsinky kolem, jsou již v šedinách. Kolik jich už tu mezi námi není!

Nehledme toliko dozadu, do minulosti, byť jak-

koli slavné nebo i pochmurné, ale hledme kupředu, jak jsme to zpívali v Zelově, na Faustynově, v Kučově: „Tam nad hvězdami v nebi Otce mám. Tam nad hvězdami v nebi domov mám. Tam nad hvězdami zdaž se sejdem zas?“

Dvě stě let Zelova.

Na těch dvě stě let, co čeští exulanti ze Slezska přišli do kraje laského, aby zde zakoupili velkostatek a založili Zelov, a tady si budovali nový domov, teď vzpomínají jejich potomci. Když v duchu hledíme do minulosti Zelova, ba i do přítomnosti, radostně konstatujeme, že ze Zelova a jeho okolí vzešlo mnoho duchovního ovoce, které přineslo i přináší užitek svým časem. Když si položíme otázku, kdy a který evangelický či baptistický sbor v českém prostředí by se mohl pochlubit tím, že z jeho řad přímo i nepřímou vzešlo tolik farářů, kazatelů, jen sotva bychom našli srovnání. Kam přišli, všude většinou pozitivně ovlivnili náboženskou (ekumenickou) situaci.

Hojné zelovské „kořeny“ najdeme na mnohých místech Volyně, Ukrajiny, Běloruska, ale i na dalším východě Ruska. Nejvíce však, z pochopitelných důvodů, jich najdeme v Čechách, kam se jejich potomci vrátili po dvou světových válkách. Vrátili se do vlasti svých otců a matek. Rozptýlili se i po dalších evropských zemích. Ale také z pochopitelných důvodů, někteří odešli do Ameriky, Kanady, možná i do Austrálie. Nezanedbatelná část z nich, také z pochopitelných důvodů, zůstala na hroudě, kterou zakoupili zakladatele Zelova na počátku devatenáctého století.

Když vzpomínáme na uplynulé období existen-

ce Zelova, s vděčností vzpomínáme na ty, kteří se o něj zasloužili. Když sem přišli naši předkové, mysleli na všechno, i na hřbitovy, kam po přeběhnutí pozemské poutě složí své unavené kosti. Hřbitov, kam budou pochovávat své milé po přeběhnutí života, určili mimo „hradby“ Zelova, ohradili plotem, aby nikoho z živých „nerušili.“ Mnozí z nich nejsou od svých milých, kteří tu ještě putují a jsou jim nablízku, zapomenutí. Ti chodí k jejich hrobům, přinášejí čerstvé květy, vyměňují vodu z váz, upravují hroby; posedí na místě jejich posledního odpočinku, povzpomínají na ně, možná i občas slzy vyroní, někteří se i pomodlí. Ale jsou i takové hroby, kam si možná nikdo nesedne, o nichž se již neví, kdo v nich spí „svůj věčný spánek.“

Když vstupujeme na hřbitov, jako bychom vstupovali na místo posvátné, jdeme tiše a jakoby po špičkách, domlouváme se jen myšlenkami, aby chom zesnulé nerušili. Procházíme řadami hrobů, na nichž jsou jména nám známá i méně známá, ba i zcela neznámá, jako bychom procházeli „galerií“ jmen, která pro Zelov znamenala mnoho. Najdeme zde jména svých předků, chvíli při nich postojíme a zase kráčíme dál hledat další a další nám blízká a známá jména. Těší nás, když naše oko spočine na kamenném pomníku, kde je vyryté jméno, které by mohlo patřit do seznamu jmen našeho rodu. Ale možná objevíme i jména, která již dnes nemají své pokračovatele, ale i ta neodmyslitelně patří mezi jména těch, kteří tady žili, budovali a pracovali.

Možná i ten zelovský hřbitov je místem pokání, prosbou za odpuštění. Touhou po smíření s někým z těch, kdo nás již neslyší, ale také místem díky

za mnoho, co nám dali do vínku naši předkové. Ti naše nářky, prosby i díky neslyší. Chtějí tu tiše v Pánu odpočívat. Kdo je tady „ruší“ a nedá jim pokoje a klidu, je tichý vánek, který čechrá listí na hřbitovních stromech. Dalšími „rušiteli“ jejich „věčného“ spánku jsou nebeští ptáci, které hnízdí v korunách zdejších stromů a z vděčnosti, že jim to ti „spící“ dovolí, zpívají a zpívají. A trvalými světýlky, která osvěcují jejich hroby, jsou svatojánští broučci. Naše svíčky a lampičky se jim nevyrovnej, ty brzy dohoří a jen co se jich větřík dotkne, zhasnou.

Zelovský, kučovský a faustynovský hřbitov patří mezi první pomníky, které ještě jsou a které si za svého života postavili ti, kteří tu spí svůj „věčný“ spánek. Návštěvníkům pak tyto „pomníky“ vyprávějí zvláštní, tajemnou, dnes až málo srozumitelnou „řečí.“ Hluboce se skláníme před těmi, kteří nás předešli, ale ač nás předešli, ve vzpomínkách, na fotografiích, ve svém díle, ba i v nás, jsou s námi i mezi námi.

Kolik zdejších budov si pamatuje počátky Zelova? A jestli vůbec taková budova v Zelově ještě stojí? A přece je tu pamětník, i když ne přímo z roku 1802 nebo 1803, avšak pamětník, který patří mezi ty nejstarší a nejvzácnější pamětníky, stále funkční, zelovský reformovaný kostel. Mezi nejstarší budovy Zelova patří i nejstarší baptistická modlitebna vůbec, ač již vícekrát poopravená. Na stavbě kostela pracovali i finančně se podíleli všichni ti, kteří v Zelově tehdy bydleli, ale nejenom oni. Tento kostel patří a bude dlouho patřit do pokladnice českého náboženského exilu. Dodnes je „majákem lodím“ hledajícím pevný přístav, i „ztroskotancům“ v širém moři dnešního

neklidného a rozbouřeného světa, kteří vyhlížejí břeh jistoty a naděje a chtějí trvale a bezpečně zakotvit.

Přes „maják“ se přehnaly veliké bouře, vlny se zvedaly, „maják“ však byl postaven na „skále,“ odolal vichřicím prudkého hněvu. Z tohoto „majáku“ nejenom že dnes září z oken elektrické světlo do tmavé noci Zelova, ale především Světlo Slova Božího, jehož záře proniká daleko za jeho hranice. Je to Světlo, které rozráží i tu nejtemnější moc temnoty. Toto Světlo nemůže pohltit nižádná tma! Nelze ho spoutat, postavit mu hráz! Kéž to Světlo trvale září i v nás!

Zelovský sbor. Zelovský reformovaný sbor vstoupil do třetího století své existence s farářem Miroslavem Jelínkem a jeho manželkou, Věrou, rozenou Smetanovou, potomky těch, kteří Zelov zakládali. Jelínkovi mají na budování zelovského sboru lví podíl. Stálo je to mnoho práce, úsilí, času, i vynalézavosti, aby své sny, se kterými nastoupili do tohoto sboru, mohli uskutečnit. Již tu stojí sborový reprezentační dům, který slouží nejenom sboru, ale i široké veřejnosti. Také je zhotoveno muzeum v půdních prostorách kostela. Tady již shromáždili řadu fotografií, písemnosti, věci denní potřeby, které Češi v Zelově používali. Další památky čekají na doplnění. Jistě nejsou u konce svých „budovatelských plánů.“ To všechno, co tu nyní je, by nemohli uskutečnit bez podpory staršovstva a členů sboru.

Co by si jen naši předkové počali a kam by se jen dostali na své dvou sté nebo ještě více lete cestě strádání a odříkání, a kam by došli, kdyby neměli před sebou nebeský cíl a kdy by je neposilovala víra Beránkova?

Chci se rozloučit s řádky, které jsem napsal v této knížce, slovy epištoly Židům 13,7–8. „Mějte v paměti ty, kteří vás vedli a kázali vám slovo Boží. Myslete na to, jak dovršili svůj život, a následujte je ve víře! Ježíš Kristus je tentýž včera i dnes i na věky.“

VLASTIMIL POSPÍŠIL
NÁVRAT DOMŮ

Návrh obálky a ilustrace

Vlasta Švejdová

Vydalo nakladatelství

Exulant

Kozí 12, 602 00 Brno

1. vydání

květen 2003

Tisk a vazba

Arch – polygrafické práce spol. s r. o.,

Charbulova 3a, Brno

